

Canvi demogràfic, envelliment i metròpoli

JULIOL 2019

Treball realitzat per l'**Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona** (IERMB)

Autors/es: Fernando Antón-Alonso, Sergio Porcel i Irene Cruz

Suport estadístic i cartogràfic: Alicia Sánchez i Francesc Coll

Col·laboració: Amand Blanes (Centre d'Estudis Demogràfics)

Bellaterra, juny de 2019

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ: UNA MIRADA MULTIDIMENSIONAL DE L'ENVELLIMENT A LA METRÒPOLI DE BARCELONA	3
1. L'ENVELLIMENT A LA METRÒPOLI DE BARCELONA: UNA PRIMERA APROXIMACIÓ DEMOGRÀFICA	5
2. SITUACIÓ ECONÒMICA: INGRESSOS, DESIGUALTAT I POBRESA	11
2.1. Els ingressos de la població envellida	11
2.1.1. Més i millors pensions contributives	12
2.1.2. Dones, vellesa i ingressos	15
2.1.3. Esperança de vida i composició de les llars	16
2.1.4. Treballar més enllà dels 65 anys	17
2.2. Desigualtat d'ingressos	19
2.3. Vulnerabilitat econòmica i risc de pobresa.....	20
2.4. Les situacions de vulnerabilitat social més extremes	23
3. L'HABITATGE I L'IMPACTE DELS SEUS COSTOS ASSOCIATS	25
3.1. L'habitabilitat residencial a l'àrea metropolitana de Barcelona	25
3.2. Règim de tinença i despeses associades a l'habitatge	27
3.3. La càrrega dels costos de l'habitatge.....	30
4. ENTORN RESIDENCIAL	37
4.1. Avaluació del barri de residència: satisfacció i valoració	37
4.2. La seguretat, factor de qualitat de vida	40
4.3. L'accés als equipaments bàsics.....	42
5. PAUTES DE LOCALITZACIÓ RESIDENCIAL DE LA POBLACIÓ GRAN	47
5.1. La segregació residencial segons grups d'edat	47
5.2. Localització territorial de la població envellida	48
5.3. Pautes d'agrupament territorial de la població envellida	52
6. MOBILITAT QUOTIDIANA	61
6.1. Pautes generals de la mobilitat quotidiana entre la gent gran	61
6.2. Motius i modes de desplaçament.....	63
6.3. L'autocontenció municipal en els desplaçaments	67
7. SALUT I AUTONOMIA PERSONAL	69
7.1. Salut autopercebuda	69
7.2. Problemes de salut crònics	70
7.3. Dependència i limitacions per la realització d'activitats bàsiques	72

8. CURES I ATENCIÓ PERSONAL: SOLIDARITAT INTERGENERACIONAL.....	74
8.1. Les cures a la gent gran.....	74
8.2. La gent gran com a proveïdors de cures	75
9. ENVELLIMENT, SOLEDAT I ENTORN SOCIAL.....	78
9.1. La soledat.....	79
9.2. L'aïllament social.....	80
9.3. La participació comunitària.....	81
10. UN COL·LECTIU HETEROGENI: ELS PERFILS SOCIALS DE LA POBLACIÓ GRAN METROPOLITANA.....	85
10.1. Eixos estructurants i perfils de gent gran	85
10.2. Descripció dels perfils socials de gent gran	87
CONCLUSIONS.....	95
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	99
ANNEX I: GRÀFICS COMPLEMENTARIS CLÚSTER.....	103
ANNEX II: DADES COMPLEMENTÀRIES PROJECCIONS DEMOGRÀFIQUES	106
ANNEX III: CARTOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA	108

INTRODUCCIÓ: UNA MIRADA MULTIDIMENSIONAL DE L'ENVELLIMENT A LA METRÒPOLI DE BARCELONA

El procés d'envelliment demogràfic que s'està produint des de fa dècades a les societats occidentals comença a constituir ara ja un dels principals reptes del món urbà. Les ciutats han de poder adaptar-se a les necessitats de tots els seus habitants i la gent gran està esdevenint un dels segments de població urbana més rellevants. Actualment a l'àrea metropolitana de Barcelona un de cada cinc habitants té més de 65 anys i més. L'any 2040 seran un de cada quatre habitants. Per tant, fer de la metròpoli un espai residencial més vivible per aquest col·lectiu, capaç fins i tot d'afavorir la seva integració social i maximitzar el seu benestar ha de ser sens dubte una de les fites de l'agenda política local i metropolitana dels propers anys. En aquesta mateixa línia, l'Ajuntament de Barcelona va aprovar el 2018 l'*Estratègia sobre canvi demogràfic i envelliment*, on es recullen tot un conjunt d'actuacions en aquesta matèria per implementar a curt i a mitjà termini (Ajuntament de Barcelona, 2018).

L'objectiu principal d'aquest treball és oferir una àmplia diagnòsi de l'envelliment a la metròpoli de Barcelona. Per fer-ho s'ha adoptat una mirada multidimensional, atenent totes aquelles qüestions que s'han considerat rellevants des d'una perspectiva social i urbana. Des d'aquesta òptica, l'estudi inclou una primera aproximació demogràfica on se situa el fenomen de l'envelliment i es projecta cap els propers anys, fins el 2038 concretament. A continuació, es tracta la situació socio-econòmica d'aquest col·lectiu, abordant elements com les seves fonts d'ingressos i els aspectes més lligats amb la vulnerabilitat econòmica. Posteriorment, s'analitzen 4 qüestions de gran rellevància en els contextos urbans: l'habitatge, l'entorn residencial, la mobilitat quotidiana i les pautes de localització residencial. Per altra banda, també es realitza una breu aproximació a alguns dels temes que fan de la gent gran un dels col·lectius més vulnerables, com són la salut i la soledat. A més, es reserva també un espai per analitzar el doble paper de la gent gran respecte les cures, com a subjecte que les rep i com a subjecte que les proveeix. Finalment, l'últim capítol està dedicat a conèixer amb més profunditat l'heterogeneïtat interna d'aquest col·lectiu, la seva diversitat.

Per tal de poder abordar totes aquestes qüestions s'ha realitzat un important esforç des del punt de vista de la utilització d'una gran diversitat de fonts de dades. Al llarg de l'estudi es podrà observar que s'han analitzat dades del *Padró d'habitants*, del *Cens de població i habitatges*, de l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població* (ECVHP), de

l'Enquesta de condicions de vida (ECV), de les Estadístiques Metropolitanas sobre condicions de vida (EMCV), de l'Enquesta de cohesió urbana (ECURB), de l'Enquesta de mobilitat en dia feiner (EMEF), de l'Enquesta de victimització (EVAMB), de l'Enquesta de relacions veïnals i convivència (ECAMB), de l'Enquesta de població activa (EPA), de l'Enquesta d'usos del temps de Catalunya (EUT), de la base cartogràfica d'equipaments i d'alguns registres administratius sobre pensions. Tot un conjunt divers de fonts de dades, per tant, explorat amb la finalitat d'oferir aquesta mirada multidimensional de l'envelliment a l'àrea metropolitana de Barcelona.

1. L'ENVELLIMENT A LA METRÒPOLI DE BARCELONA: UNA PRIMERA APROXIMACIÓ DEMOGRÀFICA

Tal i com està succeint a la majoria de societats occidentals, l'evolució demogràfica de la població metropolitana de Barcelona ha estat marcada durant les últimes dècades per l'envelliment. És a dir, la població gran està adquirint cada cop més pes en l'estructura poblacional metropolitana. Segons el Padró Municipal d'Habitants, entre l'any 2000 i el 2017, l'edat mitjana a la metròpoli s'ha incrementat en gairebé dos anys, de 41,3 a 43,1 anys. A més, entre el 2000 i el 2018, la població metropolitana de 65 anys i més ha passat de 520.078 a 643.347 habitants. Un increment percentual del 23,7% que ha suposat un augment del pes del col·lectiu en l'estructura poblacional de dos punts, passant del 17,8% al 19,7% (taula 1). Aquest increment està sent especialment important entre les cohorts més envellides de població degut principalment a l'augment de l'esperança de vida¹. La població metropolitana de 85 anys i més s'ha incrementat un 92,5%, la qual cosa es veu reflectida també en l'evolució de l'*índex de sobreenvelliment*² (10,7 l'any 2000 i 16,6 l'any 2018).

Un altre aspecte rellevant del procés d'envelliment a la metròpoli és la seva plasmació territorial. En primer lloc, val a dir que la ciutat central manté actualment una estructura poblacional més envellida que la de la perifèria. El pes de la població gran³ i els *índexs d'envelliment*⁴, *sobreenvelliment* i *dependència de la gent gran*⁵, així ho indiquen (taula 1). Però el que és més important d'assenyalar és que el procés d'envelliment està sent més intensiu ara a la primera corona metropolitana que no pas al municipi de Barcelona, de manera que la distribució de la població gran està tendint a ser més homogènia territorialment a la metròpoli⁶.

¹ Segons Idescat, l'esperança de vida en néixer ha passat entre l'any 2000 i 2016 dels 79,6 anys als 83,6.

² L'*índex de sobreenvelliment* és el percentatge de població molt gran (85 anys i més) respecte de la població gran (65 anys i més). En ser un percentatge, un valor del 50% significa que la meitat de la població de 65 anys i més, en té 85 anys i més.

³ El pes de la població gran és el percentatge de població gran de 65 anys i més sobre el conjunt de la població.

⁴ L'*índex d'envelliment* és el nombre de població gran (de 65 anys i més) per cada 100 joves (població menor de 16 anys). Un valor de 200 significa que hi ha el doble de gent gran que de gent jove (200 majors de 64 anys per cada 100 majors de 16 anys).

⁵ L'*índex de dependència de la gent gran* és un indicador de dependència econòmica de la gent gran. Posa en relació la població gran, en edats teòricament inactives, amb la població en edats teòricament actives. En venir multiplicat per 100, un valor de 200 significa que hi ha el doble de gent adulta gran que gent en edat activa (200 majors de 64 anys, per cada 100 de 16 a 64 anys).

⁶ Per més detalls sobre aquesta qüestió vegeu l'apartat 5.

Taula 1. Indicadors demogràfics bàsics segons territori. Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2018

	Barcelona	Àrea metropolitana sense Barcelona	Àrea metropolitana de Barcelona	Catalunya
<i>Població de 65 anys i més</i>				
2000	22,1	13,3	17,8	17,3
2018	21,5	17,9	19,7	18,7
Variació punts percentuals 2000-2018	-0,6	4,6	1,9	1,4
<i>Índex d'envelliment</i>				
2000	179,6	88,3	130,4	118,1
2018	160,2	104,7	128,9	113,4
Variació punts percentuals 2000-2018	-19,4	16,4	-1,5	-4,7
<i>Índex de sobreenvelliment</i>				
2000	11,6	9,1	10,7	10,7
2018	19,2	13,6	16,6	16,6
Variació punts percentuals 2000-2018	7,6	4,5	5,9	5,9
<i>Índex de dependència gent gran</i>				
2000	33,7	18,6	26,0	25,5
2018	33,1	27,7	30,4	28,9
Variació punts percentuals 2000-2018	-0,6	9,1	4,4	3,4
<i>Relació de masculinitat població 65 anys i més</i>				
2000	62,9	72,5	66,3	71,0
2018	66,5	75,4	70,5	74,9
Variació punts percentuals 2000-2018	3,6	2,9	4,2	3,9

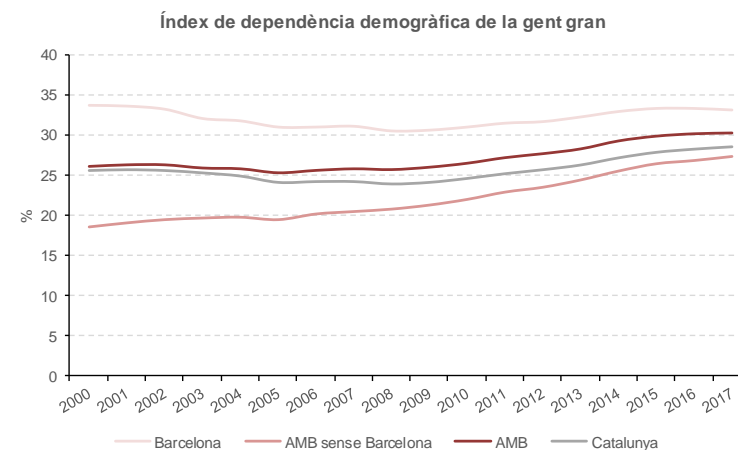
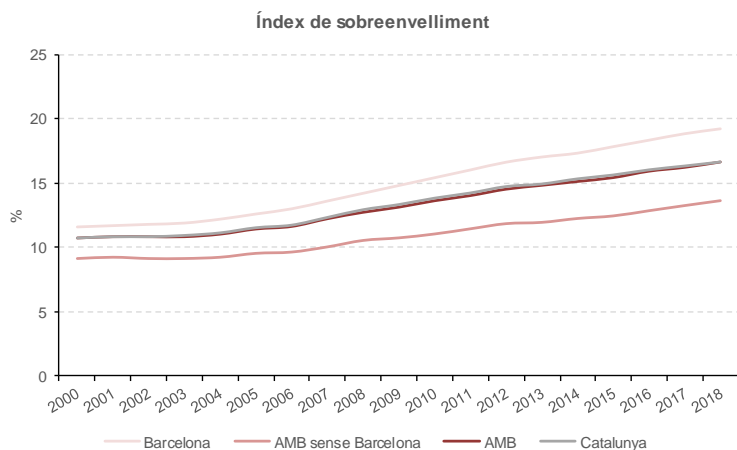
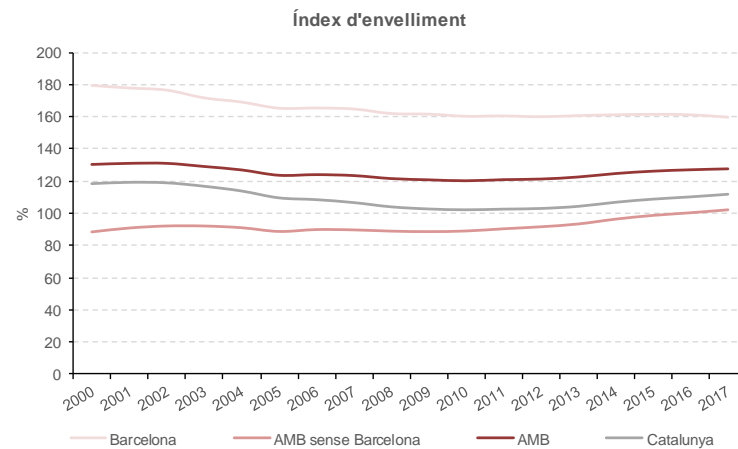
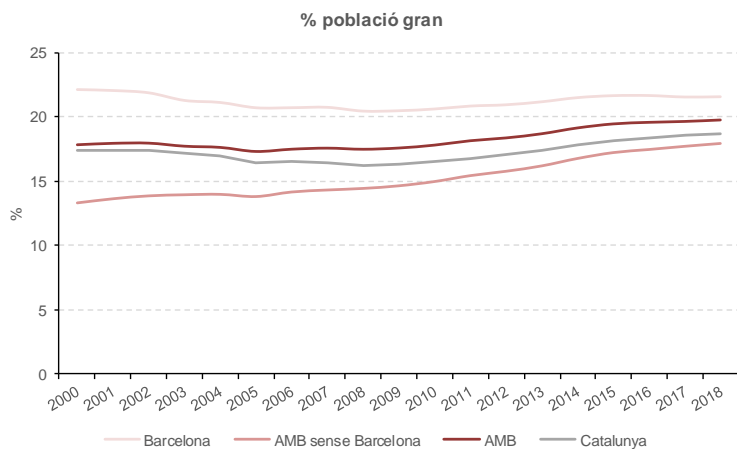
Font: IERMB, Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona (SIMBA), a partir de Padró Municipal d'Habitants.

En tot cas, sobre aquest fenomen hi ha matisos que són importants d'assenyalar. En el conjunt de la metròpoli la població gran ha perdut pes respecte la població menor de 16 anys (de 130,4 al 2000, al 128,9 al 2018). Però els resultats territorials revelen que aquesta pèrdua ha estat impulsada bàsicament per la ciutat central (pèrdua de 19,4 punts), mentre que a la primera corona metropolitana la tendència ha estat clarament la contrària (creixement de 16,4 punts). En canvi, la tendència al sobreenvelliment és clara a tot el territori metropolità. Les cohorts més envellides (de 85 anys i més) augmenten la seva representació en la piràmide poblacional, però de manera més acusada al centre de la metròpoli (alça de 7,6 i 4,5 punts, respectivament). Això fa ampliar les distàncies entre el centre i la perifèria, convertint-se el nucli de la metròpoli en un entorn urbà més sobreenvellit que la perifèria. En relació a la població potencialment activa (índex de dependència demogràfica de la gent gran), la gent gran de la metròpoli també incrementa la seva presència, però aquí també de manera exclusiva a la perifèria metropolitana (increment de 9,1 punts), doncs el centre metropolità és manté relativament estable.

Finalment, una altra qüestió a destacar en el procés d'envelliment de la metròpoli és la reducció del desequilibri entre sexes entre la població de més de 65 anys. Els homes incrementen el seu pes en l'estructura poblacional de manera progressiva tan al centre com a la perifèria (3,6 i 2,9 punts, respectivament), si bé el nucli es manté com a un territori més feminitzat que la primera corona.

Gràfic 1. Indicadors demogràfics bàsics. Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2018

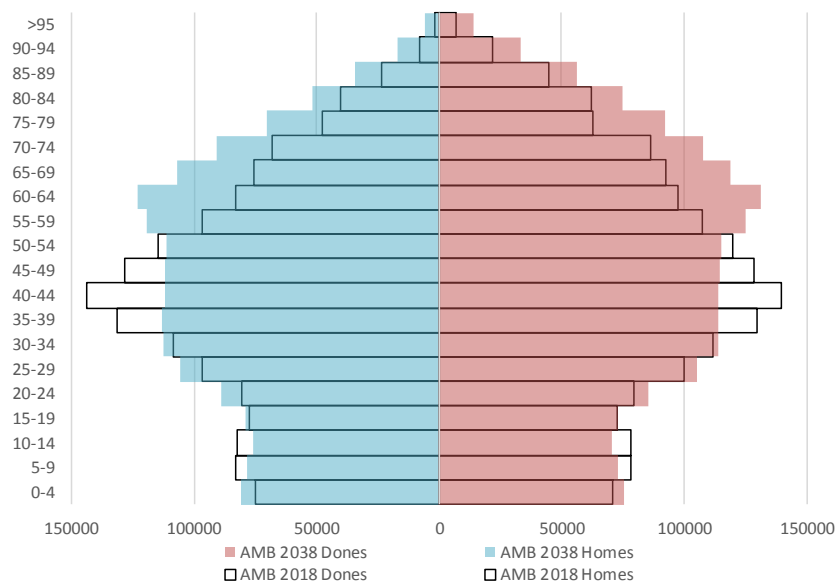

Font: Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2000-2018

Vista la tendència d'envelliment que ha experimentat l'àrea metropolitana de Barcelona durant els darrers anys es pot qüestionar si aquesta pauta continuarà en el futur, quina en serà la intensitat i com es distribuirà arreu del territori. Per poder respondre aquestes preguntes de gran rellevància per a la configuració de les polítiques públiques, s'han elaborat unes projeccions poblacionals amb un horitzó temporal de vint anys, fins a 2038, i amb base 1 de gener de 2018 en línia amb les projeccions territorials que proporciona Idescat⁷. En aquestes projeccions s'han definit tres escenaris que combinen diverses hipòtesis relatives a cinc components demogràfics: fecunditat, esperança de vida, migració amb la resta d'Espanya, migració amb l'estranger i migració interna. Els escenaris contemplats per a cadascun d'aquests components són alt, mitjà i baix, de tal manera que, per exemple, l'escenari alt suposa una combinació de fecunditat alta, esperança de vida alta i migració alta. Per tal de sintetitzar les anàlisis de les projeccions, s'ha optat per treballar amb l'escenari mitjà que segons Idescat representa l'escenari més probable d'evolució del creixement i l'estructura demogràfica a Catalunya atenent a les dades recents⁸.

Les dades de població projectades a partir d'un escenari mitjà informen d'un augment de la població gran entorn les 231.000 persones al conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona, arribant fins a les 874.400 persones, el que representaria un 36% més d'aquesta població el 2038. La piràmide de població permet veure com es produirà un eixamplament per la cúspide a partir dels 55 anys (gràfic 2).

Gràfic 2. Piràmides de població. Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2018 i 2038

Font: Centre d'Estudis Demogràfics.

⁷ Per a més informació vegeu: <https://www.idescat.cat/pub/?id=proj>.

⁸ Vegeu l'annex II per consultar dades projectades per als tres escenaris.

Aquest increment relatiu vindria impulsat sobretot per la població més envellida, la que té o supera els 85 anys (49,9%). El progressiu procés d'envelliment tindria una evolució desigual arreu de la metròpoli, essent més important en els subàmbits metropolitans perifèrics de l'Ordal-Llobregat (86,4%), Vallès-Collserola (78,2%) i Delta (71,5%), precisament els subàmbits metropolitans en els que la població gran té actualment un menor pes sobre el conjunt de la població (taula 2). En canvi, el municipi de Barcelona seria on menys creixeria aquest col·lectiu (22,1%) i l'únic per al qual la població més gran tindria una taxa de increment inferior a la menys envellida. S'estima que el pes de la població gran en els diferents subàmbits tendria a homogeneïtzar-se situant-se entorn un quart de la població total en el cas de la població de 65 anys i més i superior al 4% per a la població més envellida de 85 anys i més.

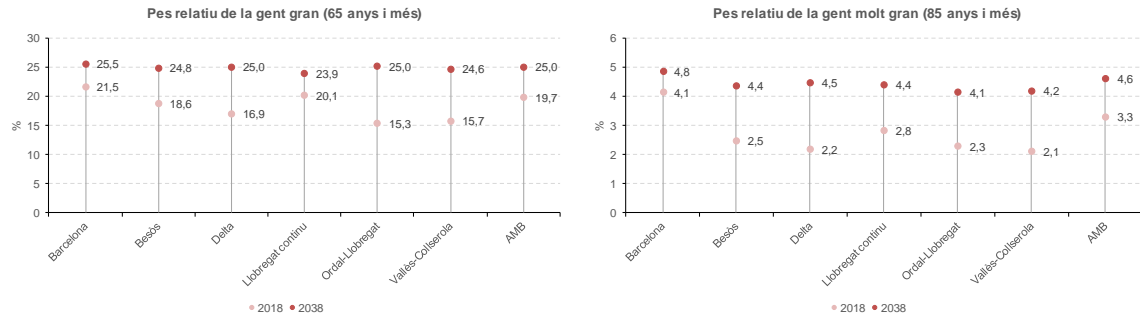
Taula 2. Variació absoluta i relativa de la població gran segons grups d'edat i territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2018-2038

	Variació absoluta			Variació relativa		
	De 65 a 84 anys	de 85 anys i més	de 65 anys i més	De 65 a 84 anys	de 85 anys i més	de 65 anys i més
Barcelona	63.031	14.177	77.208	22,3	21,2	22,1
Besòs	20.006	8.080	28.086	31,4	83,0	38,3
Delta	31.370	10.383	41.754	61,6	138,5	71,5
Llobregat continu	22.110	10.220	32.329	26,0	73,9	32,7
Ordal-Llobregat	15.246	3.402	18.649	83,0	105,7	86,4
Vallès-Collserola	25.967	7.060	33.027	71,1	124,2	78,2
Àrea metropolitana de Barcelona	177.730	53.323	231.053	33,1	49,9	35,9

Font: Centre d'Estudis Demogràfics.

Les dades projectades plantegen reptes a les administracions públiques. Per una banda, el progressiu sobreenvelliment de la metròpoli portarà a haver de desenvolupar estratègies adreçades a fer front a la major vulnerabilitat d'aquest col·lectiu en termes econòmics, socials i de salut, com es podrà comprovar al llarg de l'informe. Per altra banda, no només caldrà focalitzar més atenció en la població sobreenvellida, sinó també en d'altres territoris metropolitans que en un futur passaran a comptar amb contingents poblacionals envellits importants. La periferització de l'envelliment, així com l'homogeneïtzació de la metròpoli en termes de distribució de la població gran serà un fet que podria comportar pressions en la gestió de serveis d'atenció bàsics en el territori, especialment en àmbits metropolitans de baixa densitat com és el cas del Delta i l'Ordal.

Gràfic 3. Pes relatiu de la població gran de 65 anys i més i de 85 anys i més sobre el total de la població segons territori de residència. Població de 65 anys i més, i de 85 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2018-2038

Font: Centre d'Estudis Demogràfics.

2. SITUACIÓ ECONÒMICA: INGRESSOS, DESIGUALTAT I POBRESA

En termes socio-econòmics, un dels canvis més rellevants que s'han constatat en els darrers anys entre la població gran en el context espanyol ha estat la millora progressiva del seu benestar relatiu, és a dir, en relació a la resta de població (Perez Diaz, 2003). Hi ha símptomes evidents en aquest sentit que es reflecteixen en la transformacions dels tipus de llars, com ara la reducció de llars de tres generacions o de llars polinuclears associats a l'acolliment familiar de persones grans dependents. També és molt freqüent observar com darrerament és més aviat la població més jove qui depèn en major mesura de la població gran.

Són diversos els factors que expliquen aquest fenomen. El desenvolupament de l'Estat del benestar ha estat un element fonamental, però no només, de fet, continuen essent legítimes les reivindicacions per una millora de les pensions. Hi ha també d'altres aspectes demogràfics o relacionats amb l'habitatge que són rellevants en aquest sentit. La situació socio-econòmica de la resta de la població també hi compta i, des d'aquesta perspectiva, potser seria més just, fins i tot, dir que la població gran és simplement la que "menys malament" es troba actualment en termes socio-econòmics, particularment arrel de la Gran Recessió.

Els següents apartats de l'informe aborden aquesta qüestió en l'àrea metropolitana de Barcelona, intentant desgranar els principals elements explicatius d'aquest fenomen, sense eludir alhora l'heterogeneïtat que caracteritza la situació socioeconòmica dins d'aquest col·lectiu.

2.1. Els ingressos de la població envellida

Atenent a la mitjana d'ingressos equivalents de la població metropolitana segons grups d'edat es pot observar que entre la gent gran hi ha una gran disparitat (taula 3). Mentre que la població de 65 a 74 anys (20.697,4 €/anuals) registra una renda mitjana de les més elevades, la de la població de 75 i més anys és de les més baixes (17.678,7 €/anuals). A més, la diferència d'ingressos entre la població resident a Barcelona respecte la de la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona és molt important, particularment entre la població de 65 i més anys (21.289,1 €/anuals i 16.797,4 €/anuals, respectivament). En definitiva, dels

grups d'edats definits a la taula 3, la mitjana de renda anual més elevada és la de la població de 65 a 74 anys resident a Barcelona (22.749,8 €/anuals) i la més reduïda la de la població de 75 i més anys resident a la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona (15.157,5 €/anuals), la qual cosa dóna una primera imatge de l'heterogeneïtat socioeconòmica de la població gran metropolitana. En tot cas, els resultats posen també de manifest la solidesa que mostren actualment els ingressos de les noves cohorts de jubilats.

Taula 3. Renda anual neta mitjana segons edat i territori de residència. Ingressos equivalents. Àrea Metropolitana de Barcelona, 2016-2017

	<i>Barcelona</i>	<i>Resta àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>
<i>Menors de 16 anys</i>	21.382,2	19.050,9	20.073,5
<i>De 16 a 64 anys</i>	22.252,4	18.574,9	20.408,7
<i>De 65 i més anys</i>	21.289,1	16.797,4	19.258,5
<i>De 65 a 74 anys</i>	22.749,8	18.257,9	20.697,4
<i>De 75 i més anys</i>	19.714,7	15.157,5	17.678,7
<i>Total</i>	21.926,4	18.348,0	20.132,7

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

2.1.1. Més i millors pensions contributives

Una de les raons que explica la situació econòmica dels “nous” jubilats és l'augment de la proporció de població beneficiària de pensions contributives. Durant els darrers anys, la proporció de població de 65 anys i més beneficiària d'una pensió de jubilació contributiva ha anat augmentant lleugerament a l'àrea metropolitana de Barcelona (taula 4). L'any 2017 el percentatge se situa en el 76,2%. Aquest increment ha estat més intens en alguns dels municipis metropolitans més petits en quant a grandària poblacional, com ara Begues (del 69,4% al 2011 al 77,1% al 2017), Sant Climent de Llobregat (del 67,8% al 2011 al 75,3% al 2017) o la Palma de Cervelló (del 79,5% al 2011 al 85,3% al 2017). Aquest últim és, precisament, el municipi que registra el percentatge més elevat, mentre que, per altra banda, Castelfells és el que registra l'any 2017 el percentatge més baix (65,6%).

Taula 4. Població beneficiària de pensions de jubilació contributives segons municipi de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

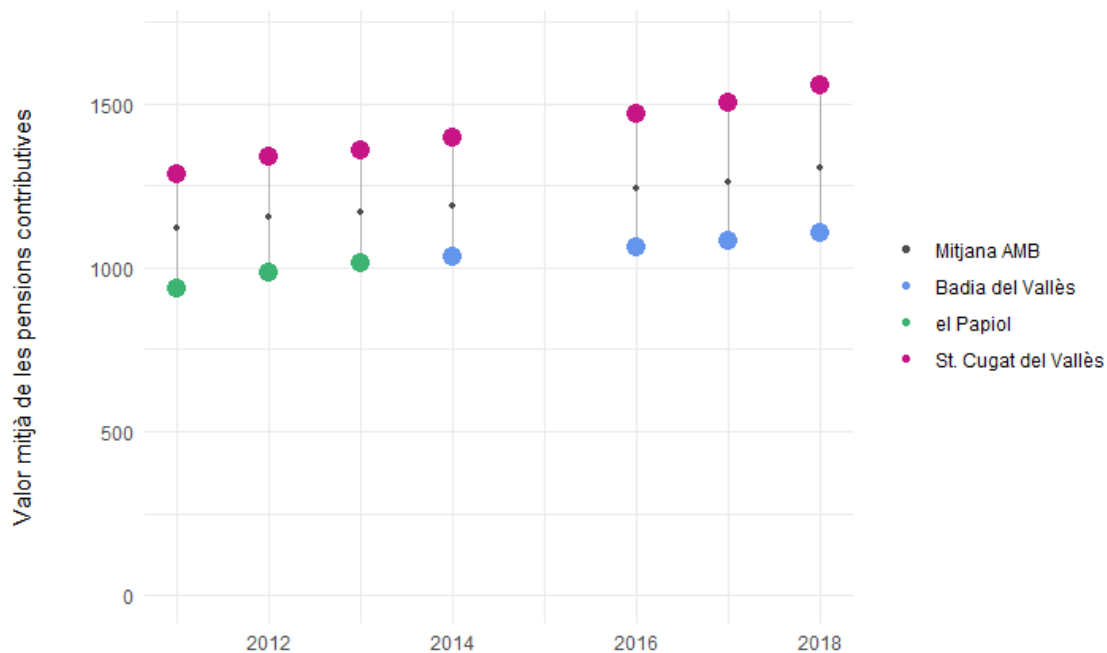
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Badalona</i>	78,9	79,8	80,2	79,3	..	78,7	78,7
<i>Badia del Vallès</i>	71,5	73,1	73,2	72,5	..	72,5	73,1
<i>Barberà del Vallès</i>	83,8	83,6	84,0	83,1	..	81,7	82,4
<i>Barcelona</i>	75,6	76,2	76,8	76,7	..	76,6	76,8
<i>Begues</i>	69,4	70,6	69,7	70,7	..	77,5	77,1
<i>Castellbisbal</i>	71,8	73,7	74,5	73,1	..	73,9	75,8
<i>Castelldefels</i>	65,3	66,5	67,2	66,0	..	65,1	65,6
<i>Cerdanyola del Vallès</i>	77,3	78,8	79,5	78,7	..	78,5	78,8
<i>Cervelló</i>	73,7	74,6	73,3	72,1	..	75,7	76,3
<i>Corbera de Llobregat</i>	69,2	69,5	72,0	70,8	..	70,3	71,2
<i>Cornellà de Llobregat</i>	73,7	73,9	74,0	73,3	..	73,2	73,5
<i>Esplugues de Llobregat</i>	77,0	77,6	77,3	77,6	..	77,7	77,4
<i>Gavà</i>	71,7	72,5	73,2	73,9	..	73,5	73,6
<i>Hospitalet de Llobregat, l'</i>	75,2	75,5	75,9	75,3	..	74,9	74,9
<i>Molins de Rei</i>	85,4	86,3	87,1	86,3	..	85,1	84,6
<i>Montcada i Reixac</i>	73,8	74,8	75,1	75,7	..	75,5	76,4
<i>Montgat</i>	81,9	82,8	84,7	83,1	..	81,6	82,0
<i>Pallejà</i>	70,0	70,9	72,2	71,3	..	71,3	72,9
<i>Palma de Cervelló, la</i>	79,6	80,6	84,2	84,6	..	85,1	85,3
<i>Papiol, el</i>	82,7	82,8	84,1	82,9	..	82,6	81,9
<i>Prat de Llobregat, el</i>	75,7	76,1	76,1	75,4	..	74,5	74,1
<i>Ripollet</i>	73,8	75,0	75,8	75,1	..	75,2	75,8
<i>Sant Adrià de Besòs</i>	75,4	74,8	75,1	73,9	..	72,1	72,1
<i>Sant Andreu de la Barca</i>	73,0	73,3	71,4	72,4	..	72,2	71,1
<i>Sant Boi de Llobregat</i>	74,1	74,8	75,3	74,3	..	74,6	74,9
<i>Sant Climent de Llobregat</i>	67,8	68,3	72,0	73,9	..	75,4	75,3
<i>Sant Cugat del Vallès</i>	72,6	73,3	74,0	73,2	..	73,0	73,8
<i>Sant Feliu de Llobregat</i>	81,1	81,6	81,5	80,3	..	80,2	80,2
<i>Sant Joan Despí</i>	79,8	79,6	79,2	78,7	..	78,0	78,6
<i>Sant Just Desvern</i>	72,4	73,9	72,6	74,8	..	73,4	73,4
<i>Sant Vicenç dels Horts</i>	72,6	73,7	75,3	74,1	..	74,7	76,0
<i>Santa Coloma de Cervelló</i>	75,5	77,6	75,5	76,8	..	77,1	77,2
<i>Santa Coloma de Gramenet</i>	74,5	75,0	75,1	73,8	..	72,8	72,3
<i>Tiana</i>	82,8	82,9	81,8	82,5	..	79,7	81,9
<i>Torrelles de Llobregat</i>	74,1	75,8	75,2	74,5	..	76,7	78,4
<i>Viladecans</i>	74,7	75,2	75,8	74,7	..	74,2	74,7
<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>	75,5	76,1	76,6	76,3	..	76,0	76,2

Font: IERMB, Sistema d'Indicadors Metropolitans de Barcelona (SIMBA), a partir d'Idescat, dades de l'Institut Nacional de la Seguretat Social.

A més, les quanties d'aquestes pensions també s'han anat incrementant progressivament a l'àrea metropolitana de Barcelona (gràfic 4). Entre 2011 i 2018, la

quantia mitjana d'aquestes pensions han passat dels 1.120,7 €/anuals als 1.304,3 €/anuals, amb diferències evidents entre municipis, tal i com mostra el gràfic 4. L'any 2018 Sant Cugat del Vallès és el municipi que registra la mitjana més elevada (1.557,7 €/anuals), mentre que Badia del Vallès és el que registra la més baixa (1.106,4 €/anuals). En aquesta tendència a l'alça de les quanties de les pensions contributives es reflecteix, per una banda, i encara que sigui mínimament, les revaloritzacions vinculades a la inflació que estableix la Llei 24/1997⁹ i, per altra banda, l'arribada a la jubilació de cohorts amb pensions més elevades (Consejo Económico y Social, 2014). En general, es tracta de generacions que han completat el cicle laboral complet amb cotitzacions sense interrupcions i amb categories ocupacionals més elevades (Pérez-Díaz, 2003). De fet, això és el més important en relació amb l'increment de les pensions, de manera que es pot dir que l'increment en la quantia mitjana de les pensions de jubilació contributives es deu més aviat a un efecte generacional que no pas a un canvi significatiu en les polítiques de jubilació.

Gràfic 4. Quantia mitjana de les pensions de jubilació contributives (tots els règims de cotització)* segons municipis. Euros corrents. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011-2018

*Dades referides a 31 de desembre.

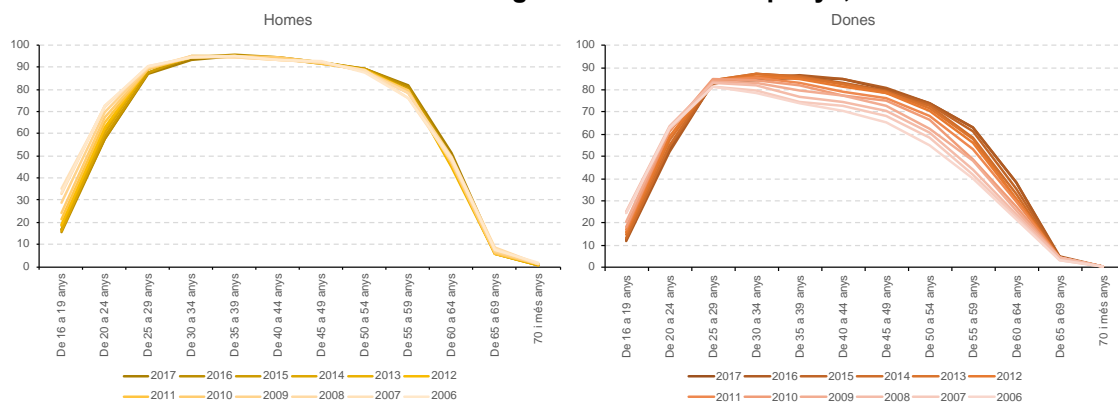
Font: IERMB, Sistema d'Indicadors Metropolitans de Barcelona (SIMBA), a partir d'Idescat, dades de l'Institut Nacional de la Seguretat Social.

⁹ LEY 24/1997, de 15 de julio, de Consolidación y Racionalización del Sistema de Seguridad Social.

2.1.2. Dones, vellesa i ingressos

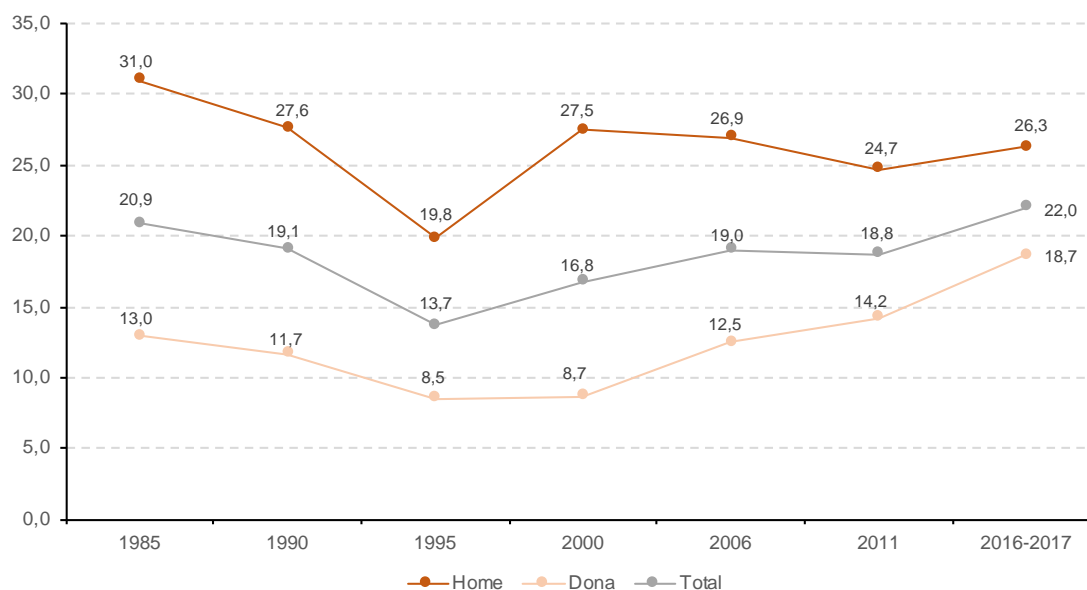
Un altre factor a tenir en compte a l'hora d'entendre l'evolució dels ingressos de la població gran és la incorporació de les dones al mercat de treball. Aquest factor també comporta canvis generacionals importants. Només si s'analitza l'evolució de la taxa d'activitat segons sexe i edat des de 2006 fins el 2017 a Espanya, ja es detecta un canvi de patró rellevant entre les dones de més edat. Com es pot observar al gràfic 5, la taxa d'activitat femenina s'ha anat incrementant cada cop més durant aquest període en les cohorts d'entre 30 a 64 anys, la qual cosa explicaria un augment de les dones beneficiàries de pensions de jubilació contributives. Entre els homes, en canvi, el patró és força similar a totes les cohorts d'edat durant al mateix període.

Gràfic 5. Taxes d'activitat segons sexe i edat. Espanya, 2006-2017

Font: INE, Encuesta de Población Activa, 2006-2017.

Al gràfic 6, també es pot comprovar com a l'àrea metropolitana de Barcelona la taxa d'ocupació de les dones de 55 i més anys ha augmentat particularment des del canvi de segle. Entre l'any 2000 i l'any 2016-2017 aquesta taxa ha passat del 8,7% al 18,7%. Aquesta tendència, per tant, segurament està associada amb un augment de les beneficiàries de prestacions contributives.

Gràfic 6. Taxa d'ocupació segons sexe. Població de 55 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2006-2017

Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1985, 1990, 1995 i 2000; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida, 2006 i 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

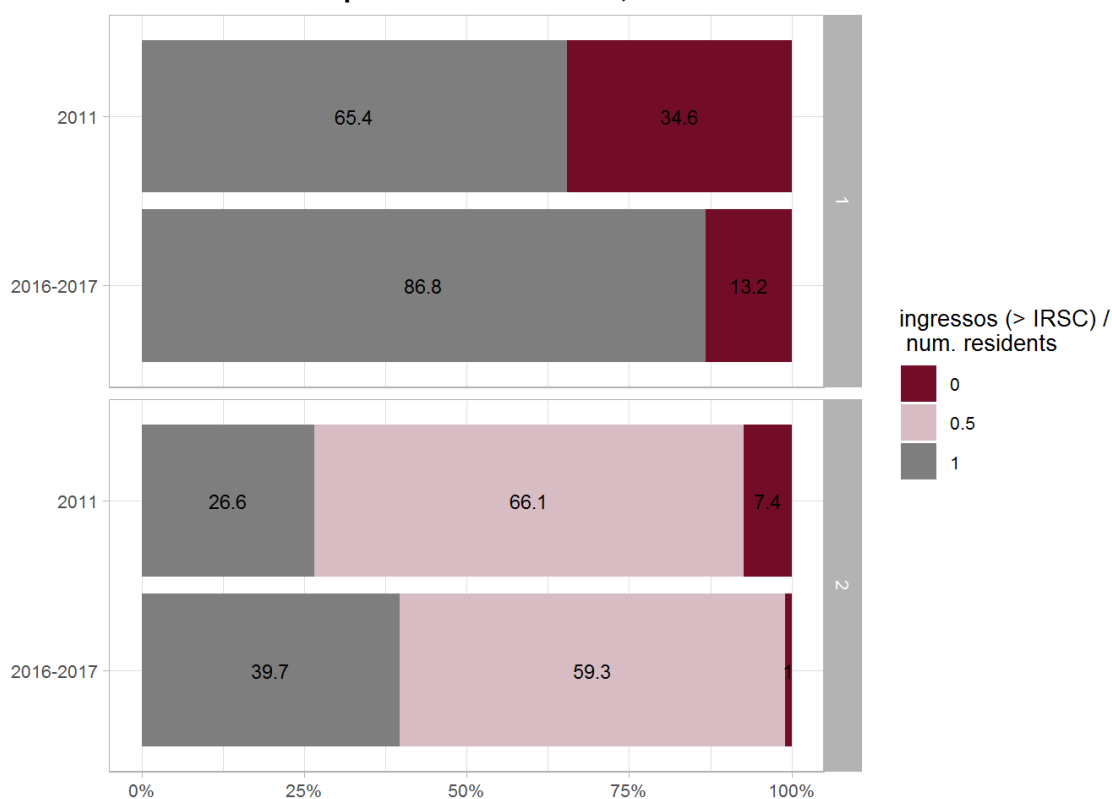
2.1.3. Esperança de vida i composició de les llars

Un altre element lligat als canvis generacionals que ajuda a explicar el nivell de renda familiar de les persones grans és l'augment de l'esperança de vida¹⁰, que juntament amb l'increment de la inserció de les dones al mercat laboral, està contribuint a mantenir llars de dobles ingressos durant més temps més enllà dels 65 anys.

Els resultats del gràfic 7 reflecteixen aquest fenomen. A l'àrea metropolitana de Barcelona, la població de 65 i més anys que viu a llars compostes per dos membres i que perceben dos ingressos individuals superiors a l'IRSC han passat entre 2011 i 2016-2017 del 26,6% al 39,7%. Per altra banda, també es pot observar que s'ha incrementat considerablement la proporció de població de 65 i més anys que viu sola amb uns ingressos superiors a l'IRSC (del 65,4% al 86,8%).

¹⁰ Segons Idescat, l'esperança de vida en néixer dels homes de Catalunya ha passat entre 2000 i 2016 dels 76,2 anys als 80,8 i la de les dones ha passat dels 83,0 anys als 86,3 anys.

Gràfic 7. Raó entre el nombre d'ingressos a la llar* i el nombre de membres a la llar. Població de 65 anys i més que viu a llars on tothom té 65 anys i més (%). Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 — 2016-2017

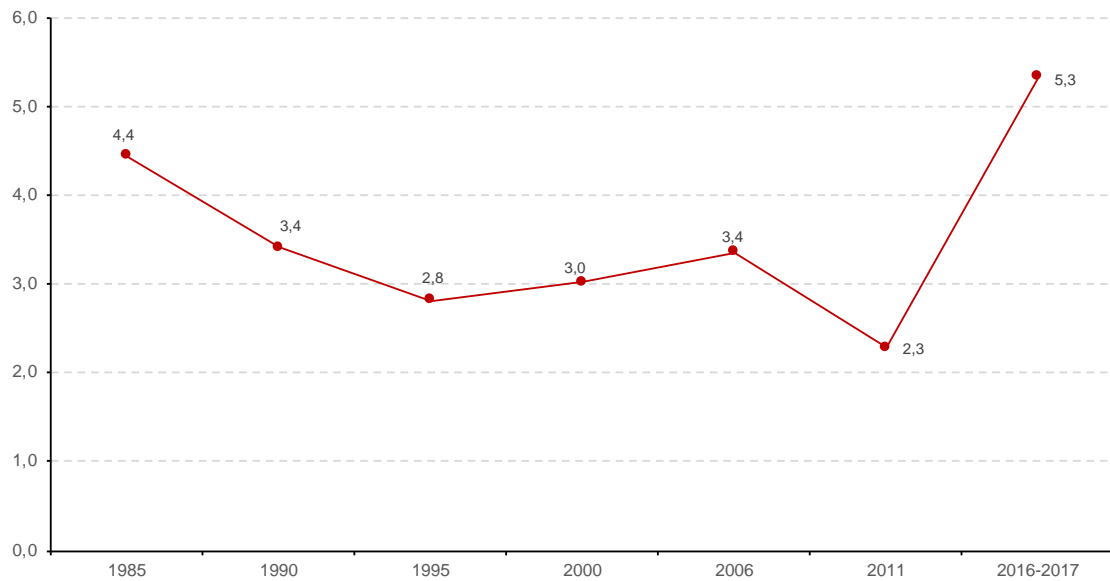

* Es comptabilitzen com a ingressos aquells que superen l'IRSC (7.968 €/any).
 Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

2.1.4. Treballar més enllà dels 65 anys

Un últim aspecte que cal considerar relacionat amb la situació econòmica de la població gran, tot i que encara té poca rellevància numèrica, és la tendència envers una major participació activa en el mercat laboral formal més enllà dels 65 anys. Continuar amb l'activitat laboral ha crescut des de mitjans dels anys 1990s entre la població de 65 a 74 anys, pauta que només ha estat truncada per la crisi econòmica, provocant un descens molt acusat de l'activitat per aquest col·lectiu (gràfic 8). La recuperació econòmica, però, ha provocat un repunt de l'ocupació entre la població gran (5,3%) que ha suposat, fins i tot, superar el 4,4% registrat el 1985.

Gràfic 8. Taxa d'ocupació. Població de 65 a 74 anys. Àrea metropolitana de Barcelona, 1985 — 2016-2017

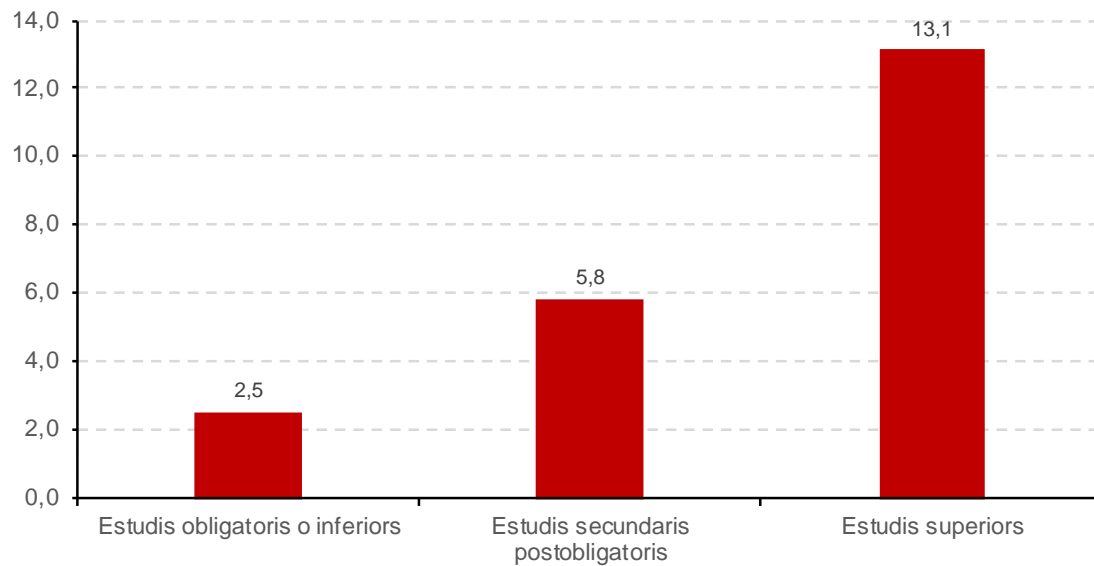
Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1985:2000; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; IERMB, Estadístiques metropolitaness sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

L'ascens de població gran que decideix treballar més enllà dels 65 anys pot tenir diverses explicacions. En alguns casos pot tenir a veure amb la necessitat de completar períodes de cotització necessaris pel cobrament de pensions contributives, en alguns casos truncats per la crisi econòmica iniciada l'any 2008. En d'altres, pot estar relacionat amb la voluntat de mantenir la pròpia activitat laboral o també de mantenir uns ingressos més elevats.

Però quins són els treballadors que allarguen l'activitat laboral? Una segmentació per nivell d'estudis mostra de manera clara que existeix una relació lineal: a més nivell d'estudis assolits, més ocupació. La població amb un baix nivell d'estudis registra una taxa d'ocupació merament testimonial del 2,5%, mentre que la dels de nivell superior ascendeix fins al 13,1%¹¹. Per tant, la prolongació de la vida activa tindria un component de classe segons el qual són aquells amb una major formació i, en conseqüència, millors ocupacions, els que treballen més enllà dels 65 anys.

¹¹ Aquesta fotografia, però, admetria matisos si s'observessin les anàlisis per grups d'edat i classe social (de 65 a 69 anys i de 75 anys i més). Les dades d'ocupació de l'INE per Espanya de l'Enquesta de Població Activa (EPA) segons grups d'edat i ocupació mostren que els directius i professionals representaven al 4rt trimestre de 2018 el 45,8% dels ocupats entre 65 i 69 anys, augmentant el pes d'aquests ocupats fins al 65,1%. En el cas de les classes treballadores, el pes era del 38,1% per al primer grup, baixant al 25,4% per al grup d'edat més avançada.

Gràfic 9. Taxa d'ocupació segons nivell d'estudis. Població de 65 a 74 anys. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

2.2. Desigualtat d'ingressos

La tendència de progressiva millora econòmica de les persones grans que s'ha produït darrerament a l'àrea metropolitana de Barcelona, no ha repercutit significativament, però, en la desigualtat interna del col·lectiu. Mesurat a partir del coeficient de Gini, el nivell de desigualtat entre la població gran s'ha mantingut relativament estable entre 2011 i 2016-2017 (de 0,291 a 0,298), en consonància amb el que ha passat en el conjunt de la població (de 0,327 a 0,329) (taula 5). No obstant, la desigualtat entre la població gran és menor que quan es considera tota la població. Aquesta situació s'explica per l'efecte de la prevalença de les pensions de jubilació com a font d'ingressos principal entre la gent gran, les quals estan sotmeses a límits superiors i inferiors en les seves quanties, generant una variabilitat més reduïda en les rendes d'aquest col·lectiu.

Són rellevants, tanmateix, les disparitats existents a la metròpoli quan s'enfoca la qüestió des de la perspectiva territorial. En primer lloc, la perifèria metropolitana presenta un menor nivell de desigualtat entre la gent gran que el nucli central (0,272 i 0,302, respectivament). Això no obstant, mentre que al municipi de Barcelona els canvis durant el període no han estat substantius (estable entorn el 0,30), en el cas de la primera corona s'observa un increment rellevant.

Taula 5. Coeficient de Gini. Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 — 2016-2017

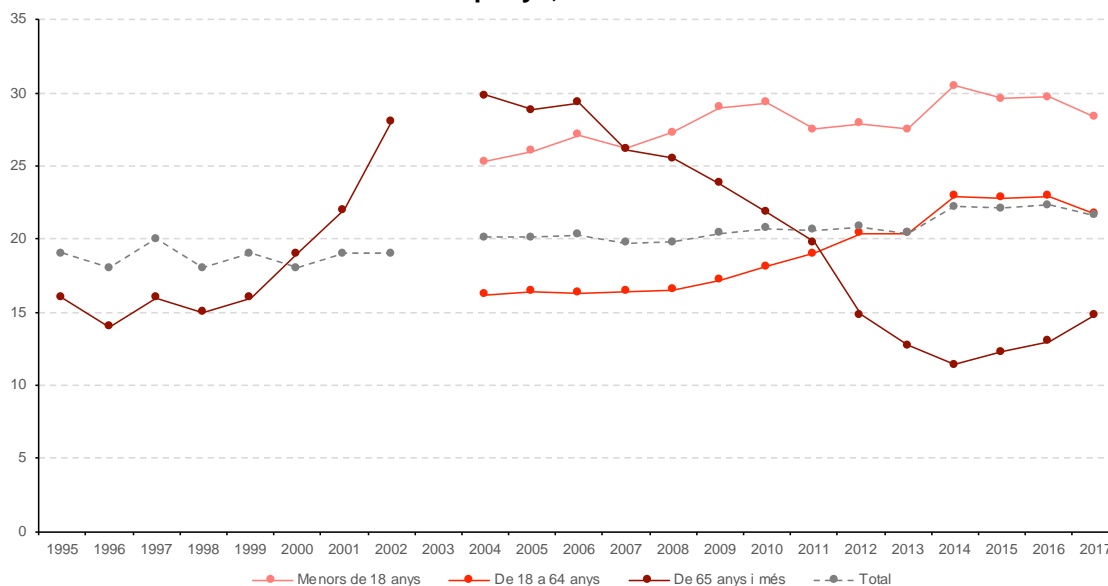
	Barcelona		Resta àrea metropolitana de Barcelona		Àrea metropolitana de Barcelona	
	2011	2016-2017	2011	2016-2017	2011	2016-2017
De 65 i més anys	0,308	0,302	0,252	0,272	0,291	0,298
Total	0,346	0,334	0,301	0,315	0,327	0,329

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

2.3. Vulnerabilitat econòmica i risc de pobresa

La població gran ha estat tradicionalment un dels grups més vulnerables en termes econòmics. Les baixes quanties de les pensions en relació amb els ingressos que la població ocupada obté per la via del treball, així com l'estructura de les llars quan la població arriba a edats avançades ha suposat històricament una major exposició al risc de pobresa (Sarasa, 2007). Aquesta situació de desfavoriment en temps de bonança econòmica en què les rendes del treball assoleixen nivells relativament alts, però, es capgira quan el cicle econòmic canvia i l'activitat econòmica entra en recessió. Una anàlisi evolutiva per a Espanya permet comprovar com les crisis econòmiques, tant la viscuda als anys 90 com la iniciada l'any 2008, van millorar la posició econòmica relativa de la població gran respecte la resta de població (gràfic 10). L'estabilitat dels ingressos procedents gairebé en la seva totalitat del sistema de pensions ha protegit aquest col·lectiu de la davallada de l'activitat econòmica, la baixada dels ingressos i l'atur (Navarro-Varas et al., en premsa). En canvi, en aquests períodes del cicle econòmic, infants, joves i adults estan més sobreexposats per la seva dependència de les rendes del treball.

Gràfic 10. Taxa de risc de pobresa (60% mediana) segons grups d'edat. Total població. Espanya, 1995-2017

Font: Eurostat, European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), 2004-2017; Eurostat, Panel de Hogares de la Unión Europea (PHOGUE), 1995-2002.

En el cas de l'àrea metropolitana de Barcelona, les dades disponibles per a 2011 i 2016-2017 evidencien estabilitat en el risc de pobresa per al conjunt de la població, evolució que difereix de la seguida per la població envellida (taula 6). La taxa de pobresa per aquesta població baixa 2 punts i mig, tendència que es deu al descens molt acusat de la pobresa entre la població menys envellida, entre els quals el risc de pobresa ha davallat 5 punts i mig. En canvi, entre la població més gran, la tendència ha estat lleugerament a l'alça (de 19,9% a 20,8%). És precisament el grup de nous jubilats els que presenten en l'actualitat el risc de pobresa més baix (13,9%).

Taula 6. Taxa de risc de pobresa (60% de la mediana)* segons grups d'edat. Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 i 2016-2017

	2011	2016-2017
Menors de 16 anys	23,0	25,3
De 16 a 64 anys	19,5	20,8
De 65 anys i més	19,6	17,2
De 65 a 74 anys	19,4	13,9
De 75 anys i més	19,9	20,8
Total	20,0	20,8

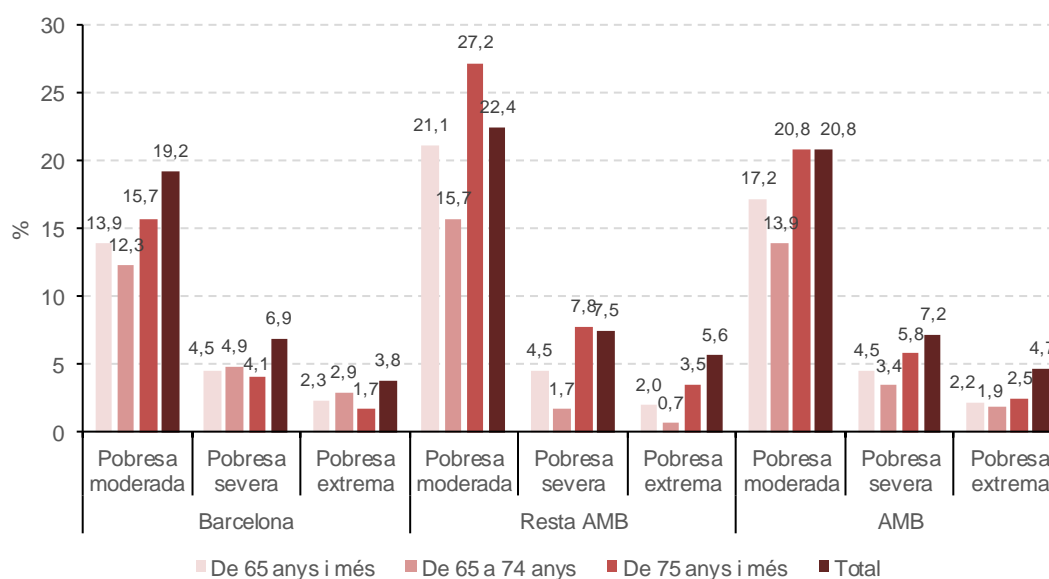
* A l'àrea metropolitana de Barcelona el llindar de risc de pobresa moderada per una llar unipersonal se situa l'any 2016-2017 en 10.353,4 euros anuals.

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

L'anàlisi de la intensitat del risc de pobresa ofereix resultats semblats a les pautes observades en la pobresa moderada. Hi ha un menor risc de patir pobresa entre la gent gran

quan es compara amb el conjunt de la població (gràfic 11). En el cas de la pobresa severa¹², el 4,5% de la població envellida té risc de patir-la, essent del 7,2% per al conjunt de la població metropolitana; la pobresa extrema¹³ afecta al 2,2% de la gent gran, mentre que aquest risc s'eleva fins al 4,7% entre tota la població. És la població menys envellida, la que recentment s'ha incorporat a la inactivitat, la que té un menor risc de pobresa. En el cas de la pobresa extrema, però, el risc dels dos grups és força similar (1,9% entre la població de 65 a 74 anys i 2,5% entre la població de 75 anys i més).

Gràfic 11. Taxes de risc de pobresa moderada (60% de la mediana), severa (40% de la mediana) i extrema (30% de la mediana) segons grups d'edat i territori de residència. Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanest sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Territorialment, en el cas del municipi de Barcelona, la diferència entre el risc de pobresa severa de la població menys i més envellida és mínima (4,9% i 4,1%, respectivament). En les situacions de vulnerabilitat extrema, tanmateix, s'observa que hi ha un risc significativament més alt entre els recentment jubilats (2,9% per 1,7% dels més grans), resultat que contradiu el que passa a la perifèria i amb expressions menys punyents de la pobresa (moderada i extrema). A la perifèria es compleix el que es veu per a la pobresa moderada. És significativament elevada entre la població més envellida, equiparant-se al risc del conjunt de la població (7,8% i 7,5%, respectivament). La pobresa extrema és també

¹² La taxa de risc de pobresa severa mesura el percentatge de població amb ingressos anuals per unitats de consum inferior al 40% de la mediana d'ingressos de l'àrea metropolitana de Barcelona.

¹³ La taxa de pobresa extrema mesura el percentatge de població amb ingressos anuals per unitats de consum inferior al 30% de la mediana d'ingressos de l'àrea metropolitana de Barcelona.

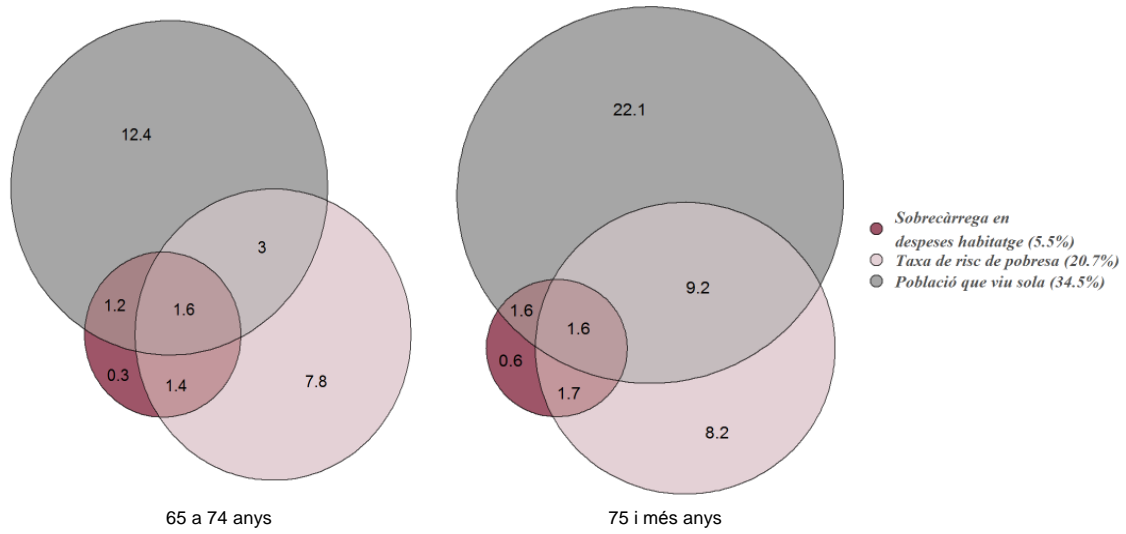
més alta per aquest grup (3,5%), mentre que per a la població entre 65 i 74 anys és pràcticament inexistent, no arriba a l'1%.

2.4. Les situacions de vulnerabilitat social més extremes

Per acabar aquest capítol, dedicat extensament a la desigualtat i la pobresa, s'ha volgut posar l'èmfasi en les situacions més greus. La idea és oferir una mesura de la població gran que pateix situacions d'acumulació de situacions de vulnerabilitat social que es consideren especialment rellevants entre aquest segment de població. Aquestes situacions són: el risc de pobresa monetària moderada (renda baixa per sota del 60% de la mediana), la sobrecàrrega de despeses de l'habitatge¹⁴ i el fet de viure sol. El càlcul de les interaccions d'aquests fenòmens ofereix una imatge de l'abast que tenen actualment al municipi de Barcelona les situacions de vulnerabilitat social més intensa entre dos grups d'edat de la població envellida: la població de 65 a 74 anys i la que té 75 anys i més (gràfic 12). L'any 2016-2017, les situacions de vulnerabilitat més extremes, entenent per tals les que suposa patir simultàniament almenys dues de les situacions abans esmentades, afectaven en major nombre a la població més envellida, confirmant aquest grup com el més vulnerable. En el cas de la població més gran el grau d'incidència és del 14,1%, essent de la meitat (7,2%) per a la població menys envellida.

¹⁴ La taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge quantifica la població resident en llars en es dedica més del 40% dels ingressos disponibles totals de la llar a les despeses de l'habitatge. Es comptabilitzen com despeses de l'habitatge el lloguer o la hipoteca (en cas de ser propietat amb pagaments pendents i incloent amortitzacions i interessos) i altres despeses associades (aigua, electricitat, gas, comunitat, assegurances o taxes municipals).

Gràfic 12. Interseccions entre sobrecàrrega de despeses de l'habitatge, risc de pobresa i viure sol/a segons edat. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

3. L'HABITATGE I L'IMPACTE DELS SEUS COSTOS ASSOCIATS

La qüestió residencial en la vellesa representa un tema d'abordatge prioritari a l'àrea metropolitana de Barcelona. Aquesta secció té per objecte estudiar la relació entre envelliment i habitatge. S'ha focalitzat l'anàlisi en dues qüestions que no pretenen esgotar el camp d'estudi de la relació entre gent gran i habitatge, però sí oferir-ne una aproximació acurada sobre algunes dimensions bàsiques. En un primer lloc, s'estudiaran les problemàtiques d'habitabilitat amb la intenció de conèixer les condicions materials de l'hàbitat residencial mínim, l'habitatge. Un segon aspecte que s'ha considerat clau per entendre la relació present, però també futura, entre població gran i habitatge té a veure amb el sistema residencial i l'accessibilitat econòmica. Per últim, es destina un apartat a analitzar la incidència de l'habitatge com a font de despeses sobre la pobresa i/o l'exclusió social en la vellesa.

3.1. L'habitabilitat residencial a l'àrea metropolitana de Barcelona

Les condicions d'habitabilitat que fan referència a dimensions diverses com els aspectes constructius de l'habitatge o l'edifici residencial, l'adequació a les necessitats de la població que hi viu o l'accessibilitat física són aspectes fonamentals per entendre la relació entre la població gran i l'habitatge. Entre aquest col·lectiu, cobra una especial rellevància degut a la seva vulnerabilitat i les conseqüències negatives que pot implicar no disposar d'un habitatge que compleixi amb unes mínimes condicions d'habitabilitat. La inseguretat i insalubritat que poden estar derivades de problemes que afecten aspectes estructurals de l'habitatge per una deficient construcció, manca de manteniment o d'instal·lacions, la inadequació de l'habitatge a necessitats específiques de població gran amb problemes de discapacitat o dependència, o les dificultats de mobilitat derivades d'un hàbitat residencial proper (habitatge i edifici) inaccessible fan necessari l'anàlisi i seguiment d'aquesta qüestió.

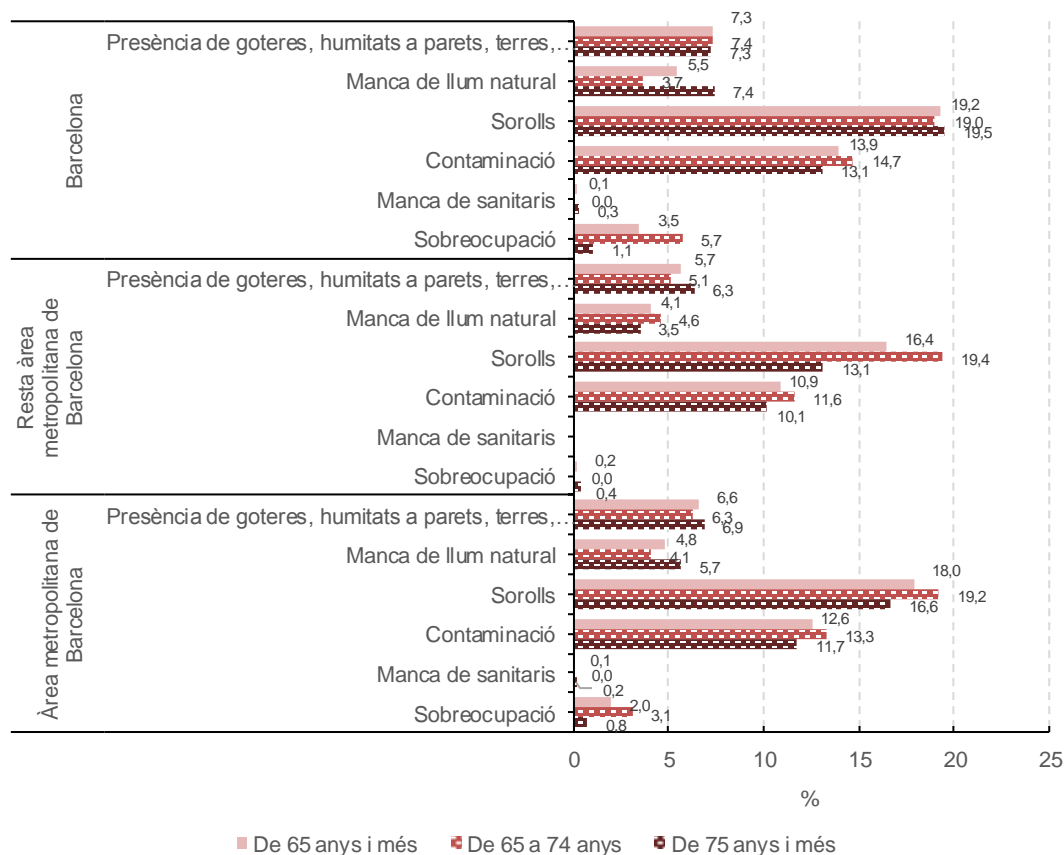
En general, els habitatges on resideix la població gran metropolitana presenten unes millors condicions d'habitabilitat que on viu la resta de població (taula 7). El soroll (18%) i la contaminació (12,6%), en aquest ordre, són els problemes més estesos entre la gent envellida. En canvi, la manca de sanitaris (0,1%) i la sobreocupació (2%) són problemes residencials pràcticament inexistents entre aquest col·lectiu.

Taula 7. Problemes de l'habitatge segons grups d'edat. Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

	<i>Presència de goteres, humitats a parets, terres, sostres, ciments o podridura en terres, marc de finestres o portes</i>	<i>Manca de llum natural</i>	<i>Sorolls</i>	<i>Contaminació</i>	<i>Manca de sanitaris</i>	<i>Sobreocupació</i>
<i>Menors de 16 anys</i>	13,7	7,9	24,6	17,1	0,2	11,2
<i>De 16 a 64 anys</i>	12,9	7,2	27,6	16,9	0,6	7,2
<i>De 65 i més anys</i>	6,6	4,8	18,0	12,6	0,1	2,0
<i>De 65 a 74 anys</i>	6,3	4,1	19,2	13,3	0,0	3,1
<i>De 75 i més anys</i>	6,9	5,7	16,6	11,7	0,2	0,8
<i>Total</i>	11,8	6,9	25,3	16,1	0,4	6,8

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Una anàlisi territorial pot ajudar a mostrar la diversitat de situacions que es donen entre la gent gran a la metròpoli de Barcelona. Les dades corroboren aquesta idea i mostren que algunes problemàtiques estan més esteses entre la població de la ciutat central que no pas entre la resident a la perifèria. És el cas dels problemes que afecten a aspectes constructius i estructurals de l'habitatge com ara goteres, humitats o podridures (7,3% a Barcelona i 5,7% a la resta de l'àrea metropolitana), els sorolls (19,2% i 16,4%, respectivament), la contaminació (13,9% i 10,9%, respectivament) i els problemes d'amuntegament (3,5% i 0,2%, respectivament). Possiblement, alguna de les explicacions a les diferències territorials s'hagin de trobar en el procés de desenvolupament metropolità amb habitatges menys antics a la perifèria que no pas al centre de la metròpoli i una trama urbana menys densa en termes residencials i congestionada per les pressions de la mobilitat quotidiana i d'altres tipus (com ara la generada per l'activitat turística).

Gràfic 13. Problemes de l'habitatge segons grups d'edat i territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitaniques sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

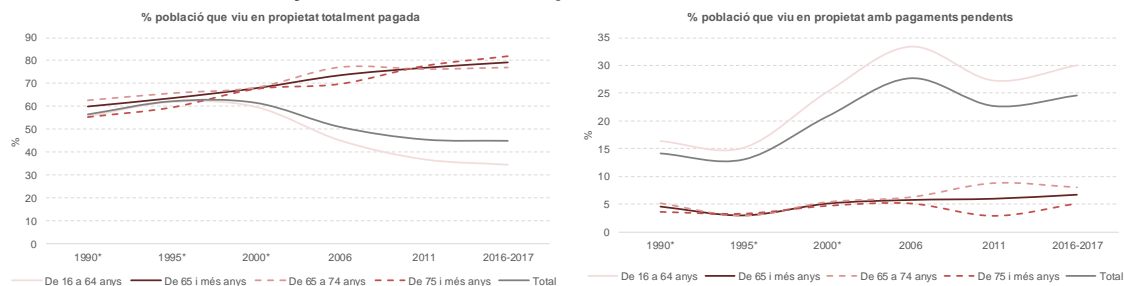
3.2. Règim de tinença i despeses associades a l'habitatge

Durant les darreres tres dècades l'habitatge en propietat ha tingut una evolució fluctuant. L'any 1990 el 70,6% de la població de 16 i més anys vivia en propietat, dels quals un 56,5% eren propietaris reals i un 14,1% eren propietaris potencials per als quals encara restava el pagament de rebuts hipotecaris. En 10 anys la xifra de propietaris es va incrementar en més de 10 punts, fins arribar al 82,4% (61,6% de propietaris reals i 20,8% de propietaris potencials). D'aleshores ençà, el pes dels propietaris s'ha anat reduint a la metròpoli per tornar a la xifra d'inici dels 1990 (69,5%), però amb un canvi important en la relació entre propietaris reals i potencials: l'any 1990 hi havia 4 propietaris reals per cada propietari potencial, mentre que l'any 2016-2017 la relació s'ha reduït a 1,8.

La relació de la població gran amb el règim de tinença, però, no segueix aquesta tendència general d'augment i posterior descens. De fet, la propietat ha crescut de manera sostinguda entre la gent gran de l'àrea metropolitana de Barcelona des del 64,6% l'any 1990 al 86% (gràfic 14). Es tracta d'un increment de més de 21 punts al qual han contribuït no

tan sols els propietaris reals, sinó que també ho han fet els potencials, amb un increment també continu del 4,6% al 6,6%. La pèrdua progressiva de població que vivia en lloguers de rendes antigues, afegida a la no reposició d'aquesta oferta, unides a l'arribada a edats avançades de cohorts de població que havien accedit a la propietat de manera progressiva en la segona meitat del segle passat expliquen l'alça pronunciada de l'habitatge en propietat i el descens acusat del lloguer entre la gent gran.

Gràfic 14. Règim de tinença de l'habitatge principal en propietat segons grup d'edat. Població de 16 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 1990—2016-2017

* Les dades de 1990, 1995 i 2000 fan referència a la població de 18 anys i més.

Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població 1990-2006; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Les cohorts més envellides actualment (75 anys i més) són entre les que més s'ha implantat la propietat. Per aquesta població, la proporció de persones que resideixen en habitatges de propietat ha augmentat en 28 punts des dels anys 90, passant del 59% al 87%. Entre la població de 65 a 74 anys, per la seva banda, partint d'un percentatge més alt de propietat (67,9%), l'increment ha estat menor, de 17,2 punts (gràfic 14). La conseqüència d'aquest menor ritme de creixement ha estat unes taxes de propietat més elevades entre la població més gran, a diferència del que passava als anys 90. Un aspecte sobre el qual s'ha de parlar és que actualment un 8% de la població gran de 65 a 74 anys destina part dels seus ingressos a pagar la hipoteca del seu habitatge principal, gairebé 3 punts més que l'any 1990 (5,1%).

L'alça de la població hipotecada a edats avançades podria ser un dels efectes colaterals de la crisi econòmica iniciada el 2007. Davant la davallada de l'ocupació i els ingressos de les llars, segments de població van aconseguir mantenir l'habitatge mitjançant el refinançament hipotecari. Amb l'objectiu d'evitar el desnonament, es redefinien les condicions hipotecàries ampliant els terminis de pagament del deute, el que ha pogut suposar per a una part de la població haver de fer front al pagament de la hipoteca de la seva primera residència alhora que esdevenia inactiva en el mercat laboral. Això no obstant, no es pot deixar de considerar la possibilitat que l'augment d'hipotecats a edats avançades estigui també relacionat amb la proliferació del crèdit hipotecari durant el *boom*

immobiliari, el qual va propiciar canvis de residència també entre adults grans, fins i tot de classes mitjanes. De fet, és entre les classes mitjanes, com apuntaven Cabré i Módenes (2004) que es troben les taxes de propietat amb pagaments pendents més altes que entre les classes treballadores, les quals solen tenir l'habitatge en propietat completament pagat pel tipus d'habitatge al que accedeixen, en el primer cas de millor qualitat i localització i, en conseqüència, més car.

Per altra banda, en l'alça de la població envellida hipotecada cal tenir en compte un altre element que pot ser important en el mitjà i llarg termini. L'ampliació dels terminis hipotecaris que es va viure durant el boom immobiliari¹⁵, afegit a un més que possible retard en l'accés a l'habitatge en propietat en les futures generacions de gent gran. L'evidència més clara d'això és la davallada de les taxes de propietat que s'està produint ja entre la població jove i adulta¹⁶.

Respecte a les diferències al territori, cal destacar tres qüestions relacionades amb la propietat. En primer lloc, la primera corona destaca per una major presència d'habitatge en propietat entre la població gran. L'any 2016-2017, el 91,2% de la població gran de la primera corona viu en un habitatge en propietat, mentre que al nucli metropolità és el 81,7% (gràfic 15). El diferencial entre la primera corona i el centre metropolità ja hi era al començament dels 1990s, però val a dir, com a segona idea rellevant, que aquest diferencial s'ha anat reduint de manera progressiva des d'aleshores, degut al creixement de la propietat a Barcelona. A la ciutat central, l'alça ha estat de més de 26 punts (del 55,6% al 81,7%), mentre que a la perifèria l'increment ha estat notablement inferior, de 9 punts (del 82,2% al 91,2%), degut al menor marge de creixement. Un tercer aspecte rellevant de l'augment de la propietat a la metròpoli és que l'alça de propietaris amb pagaments pendents ha estat capitalitzat, sobretot, pel centre metropolità. Al centre ha crescut més de 4 punts, arribant al 8,5%, mentre que a la perifèria l'augment no és significatiu mantenint-se al voltant del 4% durant els darrers anys.

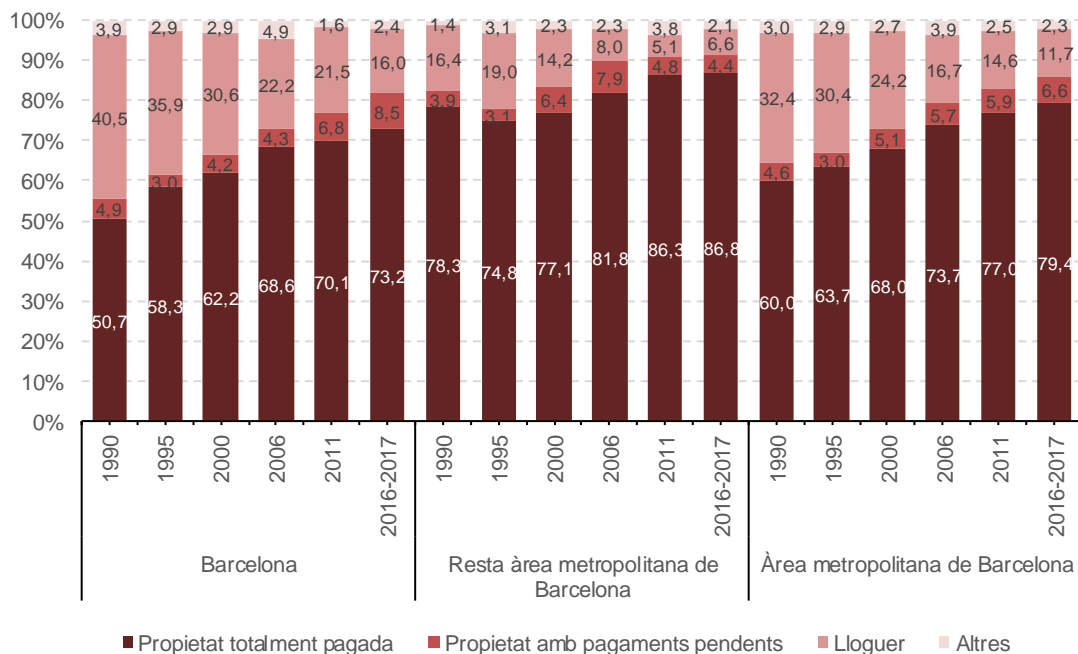
En sentit invers, l'augment de la propietat entre la gent gran ha anat acompanyada d'una reducció del pes del lloguer. L'any 1990 entorn un terç de la població gran vivia de lloguer a la metròpoli, principalment concentrada a la ciutat de Barcelona (40,5%). L'any 2016-2017, la població gran vivint en lloguer s'havia reduït més de 20 punts, essent la forma

¹⁵ Segons la sèrie històrica anual de l'Estadística d'hipoteques de l'INE, el termini mitjà de les hipoteques constituïdes per a la compra d'habitatge va passar de 23 anys el 2003 a 28 el 2008, any en què es va assolir el màxim històric, per després baixar fins als 24 anys de 2018. A més, tot i que la majoria d'entitats financeres solen fixar un màxim de temps per pagar la hipoteca que se sol situar en els 30 anys, en les últimes dècades han anat incorporant a les seves carteres hipoteques que excedeixen aquest temps i s'allarguen fins als 40 anys.

¹⁶ Per saber-ne més sobre la davallada de la propietat entre els joves i els adults es pot consultar l'anàlisi sobre les condicions de vida i situació residencial dels joves al municipi de Barcelona es pot consultar Antón-Alonso et al. (en premsa).

de tinença de l'11,7% de la gent gran a la metròpoli, el 16% al centre metropolità i un testimonial 6,6% a la primera corona.

Gràfic 15. Règim de tinença de l'habitatge principal segons territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 1990—2016-2017

Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població 1990-2006; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

3.3. La càrrega dels costos de l'habitatge

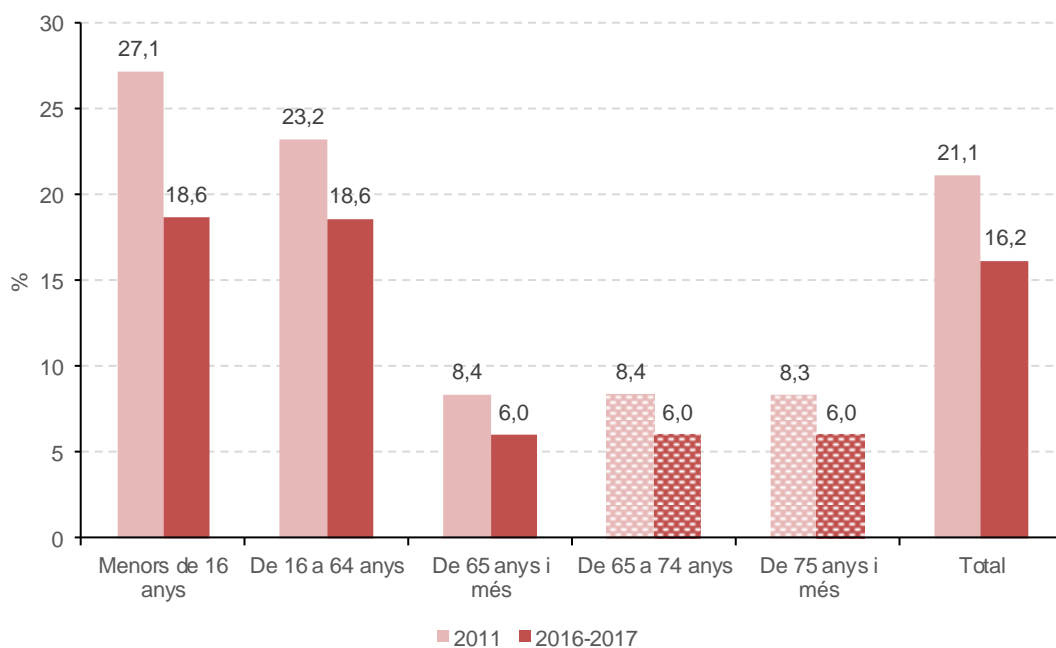
Els costos de manteniment de l'habitatge són habitualment la principal despesa de les llars, els quals condicionen en gran mesura la seva capacitat adquisitiva. Evidentment, aquestes despeses varien en funció del règim de tinença, però també s'han de considerar les despeses associades als serveis domèstics i urbans (aigua, electricitat, gas, comunitat, assegurances o taxes municipals).

Constatant l'estreta relació amb el règim de tinença, hi ha una menor proporció de població gran que suporta càrregues econòmiques associades a l'habitatge superiors al 40% dels seus ingressos que respecte el conjunt de la població metropolitana. Mentre que tan sols un 6% de la població gran viu en llars que pateixen aquesta situació de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge, en el cas del conjunt de la població els afectats representen el 16,2% (gràfic 16). Entre la població gran no hi ha diferències internes significatives respecte aquesta qüestió en relació amb l'edat.

Des d'una perspectiva temporal, la població gran afectada per aquesta problemàtica s'ha reduït en el període post-crisi de manera important, amb descensos entorn el 28%,

superior a l'experimentat pels joves i adults (19,8%). L'elevada proporció de propietaris en edats avançades explica l'escassa presència de població afectada per una excessiva càrrega de despeses associades a l'habitatge. Per tant, es podria dir que haver adquirit la propietat de l'habitatge té un cert caràcter "protector" entre la població gran davant la vulnerabilitat associada a la davallada d'ingressos en la vellesa. Això no obstant, i com es veurà més endavant, aquesta visió general de la propietat com a factor "protector" en la vellesa és una qüestió que admet matisos.

Gràfic 16. Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge (incloent amortitzacions) segons grups d'edat. Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 i 2016-2017

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitaness sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Des d'una perspectiva territorial, les dades indiquen que, en general, entre la població gran que viu a la perifèria es registren taxes de sobrecàrrega de despeses en habitatge inferiors (4,3%) a les del municipi de Barcelona (7,4%) (taula 8). No obstant, la situació és molt diferent si es tenen en compte els règims de tinença. Mentre que a la ciutat central la sobrecàrrega per despeses de l'habitatge és superior per a la població gran que viu en propietat a Barcelona, la càrrega del lloguer és desproporcionadament més elevada a la perifèria (43,8%, per un 26,6% al municipi de Barcelona).

Taula 8. Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge amb amortitzacions segons règim de tinença i territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

	<i>Barcelona</i>	<i>Resta àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>
<i>Propietat totalment pagada</i>	2,0	0,6	1,3
<i>Propietat amb pagaments ajornats</i>	21,1	18,8	20,5
<i>Lloguer</i>	26,6	43,8	31,2
<i>Cessió</i>	0,0	0,0	0,0
<i>Total</i>	7,4	4,3	6,0

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Des d'una altra òptica, la càrrega dels costos de l'habitatge en les economies familiars també es pot analitzar a través d'una simulació sobre la pobresa induïda per aquesta despesa¹⁷. A la taula 9, s'observa que a escala metropolitana hi ha una menor incidència de la pobresa induïda entre la gent gran que per la resta de població. Dintre del col·lectiu, la població més envellida té un major risc de pobresa induïda pels costos de l'habitatge, havent una diferència de més d'11 punts entre la població de 65 a 74 anys i la que té 75 i més anys. A més, l'augment de risc abans i després de les despeses de l'habitatge és superior entre la població més envellida (14,1 punts per 9,8 de la població menys envellida).

Posant la mirada en el territori, els resultats són reveladors de la major incidència de la problemàtica a la perifèria. Mentre que a Barcelona la població gran té un risc de pobresa induïda del 24,5%, a la primera corona aquest percentatge s'incrementa fins al 34,5%. De fet, a la perifèria, es produeix un salt de 13,4 punts, mentre que al nucli metropolità és de 10,5 punts. Assenyalar també que el risc de pobresa entre la població més envellida a la perifèria s'enfila fins al 43,1%, essent al municipi de Barcelona del 28,2%. Integrant l'evolució entre el període de crisi i la posterior recuperació i la perspectiva territorial, es pot observar com és precisament a la perifèria on la població gran, i especialment la més envellida, la que ha vist augmentar més el risc de pobresa induïda per les despeses de l'habitatge.

¹⁷ En línia amb altres recerques realitzades per a l'Ajuntament de Barcelona i l'Àrea Metropolitana de Barcelona (Sarasa et al., 2018; Antón-Alonso i Porcel, en premsa; Navarro-Varas i Porcel, en premsa; Porcel i Antón-Alonso, en premsa) s'adopta l'enfocament de la pobresa induïda per les despeses de l'habitatge —*housing-cost-induced poverty*—, àmpliament estès en les anàlisis sobre pobresa que es realitzen al Regne Unit (Stephens et al., 2010; Tunstall et al., 2013). Eurostat, a partir de la *Income and living conditions survey* (EU-SILC), també ofereix un indicador de pobresa considerant els costos de l'habitatge. Tenint com a referència aquesta perspectiva d'anàlisi, i amb l'objectiu de mesurar l'efecte de les despeses de l'habitatge sobre les condicions de vida, s'ha construït un indicador complementari a la taxa de risc de pobresa: la taxa de pobresa després de les despeses de l'habitatge (incloent amortitzacions).

Taula 9. Taxes de risc de pobresa abans i després de les despeses de l'habitatge (incloent amortitzacions) segons grups d'edat i territori de residència. Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 i 2016-2017

		2011			2016-2017		
		Abans despeses habitatge	Després despeses habitatge	Diferència 2011	Abans despeses habitatge	Després despeses habitatge	Diferència 2016-2017
Barcelona	Menors de 16 anys	24,3	39,9	15,6	25,5	37,6	12,1
	De 16 a 64 anys	20,2	36,3	16,2	19,5	34,5	15,0
	De 65 anys i més	18,3	31,2	12,8	13,9	24,5	10,5
	De 65 a 74 anys	20,7	33,2	12,4	12,3	20,9	8,7
	De 75 anys i més	16,1	29,3	13,2	15,7	28,2	12,6
	Total	20,3	35,7	15,4	19,2	32,8	13,6
Resta AMB	Menors de 16 anys	21,9	43,5	21,5	25,2	40,1	15,0
	De 16 a 64 anys	18,7	34,6	15,9	22,0	36,5	14,5
	De 65 anys i més	21,4	30,7	9,3	21,1	34,5	13,4
	De 65 a 74 anys	17,8	25,0	7,2	15,7	26,8	11,1
	De 75 anys i més	25,9	37,9	11,9	27,2	43,1	16,0
	Total	19,7	35,5	15,8	22,4	36,8	14,4
AMB	Menors de 16 anys	23,0	41,9	19,0	25,3	39,0	13,7
	De 16 a 64 anys	19,5	35,5	16,0	20,8	35,5	14,7
	De 65 anys i més	19,6	31,0	11,3	17,2	29,0	11,8
	De 65 a 74 anys	19,4	29,4	10,0	13,9	23,6	9,8
	De 75 anys i més	19,9	32,6	12,7	20,8	34,9	14,1
	Total	20,0	35,6	15,6	20,8	34,8	14,0

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Com es deia anteriorment i com s'ha vist en alguns dels darrers resultats que s'han mostrat, viure en un habitatge de propietat durant la vellesa pot representar un element de benestar, principalment per l'estalvi que suposa tenir l'habitatge totalment pagat (Castles, 1998). En el cas de l'àrea metropolitana de Barcelona, resulta interessant abordar el paper protector que pot tenir la propietat tenint en compte altres elements en la equació. Malgrat la menor incidència de les despeses de l'habitatge en el risc de pobresa de la gent gran metropolitana, es pot afirmar que tot i no ser sorprenent, no és insignificant¹⁸. L'existència d'un sistema residencial dual en què les llars amb menors recursos econòmics estan destinades a viure de lloguer és un factor a considerar, entre d'altres. En aquest sentit, són interessants les conclusions de Dewilde i Raeymaeckers (2008) en el seu estudi sobre la capacitat que pot tenir l'habitatge en propietat de reduir la pobresa entre la gent gran. Si bé l'habitatge en propietat redueix les despeses residencials per aquest grup, això no té perquè tenir efectes sobre la reducció general del seu risc de pobresa. Cal tenir en compte altres elements, com ara la quantia de les pensions i la combinació d'aquest component amb el règim de tinença, a més del tipus de llars més habituals entre la població gran, d'un o dos

¹⁸ Dades per al mateix indicador de l'any 2016 procedents d'Eurostat mostren que les taxes de risc de pobresa de la gent gran s'incrementen en tots els països europeus després de deduir els costos de l'habitatge. De fet, Espanya és un dels països en els que l'alça del risc és menor, a diferència del que passa a Dinamarca (augment del 8,5% al 57,2%) i els Països Baixos (alça del 9% al 47%), els dos països amb l'increment més elevat de la pobresa entre la gent gran com a resultat dels costos de l'habitatge.

membres¹⁹. Encara que la propietat és majoritària, un 11,7% de la població gran resideix en lloguer. És possible que aquesta població no hagi pogut accedir a l'habitatge per una trajectòria vital marcada pels baixos ingressos i hagi un efecte selecció que d'alguna manera contribueixi a no reduir el risc de pobresa un cop es tenen en compte les despeses de l'habitatge. També caldria considerar la combinació de baixes pensions de llars unipersonals constituïdes per dones, les quals, tot i tenir l'habitatge en propietat, poden estar en risc de pobresa un cop són descomptats els costos associats els subministraments, impostos i/o assegurances si les té contractades.

Per aprofundir en el coneixement d'aquest fenomen s'han realitzat diversos models de regressió logística a partir de variables pertanyents a diferents dimensions (quadre 1). La variable dependent és el risc de patir pobresa després de les despeses de l'habitatge (pobresa induïda) i només s'analitza la població de 65 anys. Les variables independents considerades s'apleguen en tres dimensions: residencial, socioeconòmica i territorial. La dimensió residencial constitueix el principal eix d'anàlisi i té com a variable representativa el règim de tinença. La dimensió socioeconòmica inclou totes aquelles variables que estan relacionades amb la pobresa en la vellesa: el sexe, el grup d'edat, el nombre de membres a la llar, la màxima classe social a la llar i els ingressos. Aquests últims són incorporats a partir de dues variables, una relativa a les transferències socials com a principal font d'ingressos, i una segona que fa referència a l'existència i quantia de fonts privades en els ingressos de la llar. I, per últim, en la dimensió territorial es considera la divisió entre el centre i la perifèria, diferenciant entre el municipi de Barcelona i la resta de l'àrea metropolitana. Finalment, es crea un model que integra la interacció entre el règim de tinença i el territori, per tal de testar la hipòtesi d'una major risc de pobresa a la perifèria per a la gent gran que viu en règim de lloguer degut a la menor presència i caràcter residual d'aquest tipus de tinença.

El *primer model* inclou exclusivament el règim de tinença. En línia amb la hipòtesi plantejada, viure en lloguer en edats avançades està relacionat amb patir un major risc de pobresa induïda en relació amb la població gran que viu en propietat. La cessió, en canvi, no té una relació significativa amb la pobresa.

En el *segon model*, la introducció de variables socioeconòmiques relacionades amb la pobresa contribueix de manera considerable a millorar la capacitat explicativa i, de fet, el lloguer perd lleugerament poder explicatiu respecte el risc de patir pobresa induïda. Entre les variables socioeconòmiques destaca el risc socioeconòmic que comporta viure sol/a entre la gent gran. Per altra banda, la classe social també explica el risc de pobresa induïda.

¹⁹ Dades de les EMCV 2016-2017 indiquen que el 26,3% de la població de 65 anys i més conformen llars unipersonals, i el 53,8% llars amb dos adults.

Tant la població que forma part de llars amb ocupacions intermèdies com les de classes treballadores tenen un major risc de patir pobresa després de les despeses de l'habitatge en relació a les llars de directius i professionals. I, per últim, la variable d'ingressos que informa sobre la quantia procedent de fonts privades contribueix de manera significativa al model. La relació amb el risc de pobresa és negativa, és a dir, que hi ha un major risc quan menor és la quantitat d'ingressos que provenen de fonts privades, entre les que es consideren estalvis i rendes del capital.

Quadre 1. Model de regressió logística per al risc de patir pobresa induïda per l'habitatge. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

	Model nul	Residencial	Socioeconòmica	Territorial	Interaccions
	Odds Ratio	Odds Ratio	Odds Ratio	Odds Ratio	Odds Ratio
Valor a l'origen (Intercept)	0.24***	0.19***	0.10***	0.09***	0.10***
Règim de tinença (ref. Propietat)					
Lloguer		3.33***	3.10***	3.37***	2.41***
Cessió gratuïta		1.77	1.86	1.96	1.81
Sexe (ref. Home)			1.16	1.19	1.19
Edat (ref. 65 a 74 anys)					
75 anys i més			1.51*	1.52*	1.52*
Nombre de membres a la llar (ref. 3 ó més)					
1 membre			2.65***	2.77***	2.61***
2 membres			1.08	1.07	1.00
Màxima classe social a la llar, ESEC (ref. Directius i professionals)					
Ocupacions intermèdies			1.75*	1.67*	1.66*
Classes treballadores			1.68*	1.52	1.52
Transferències socials principal font d'ingressos de la llar (ref. Sí)			1.08	1.13	1.13
Quantia dels ingressos procedents de fonts privades			0.71***	0.71***	0.71***
Territori (ref. Barcelona)					
Resta àrea metropolitana de Barcelona				1.43*	1.22
Interaccions					
Lloguer*Resta àrea metropolitana de Barcelona					2.73*
Cessió gratuïta*Resta àrea metropolitana de Barcelona					1.18
Observacions	1223	1223	1223	1223	1223
Pseudo-R ²	0.000	0.049	0.244	0.250	0.255
AIC	1212,193	1180,185	1029,148	1026,320	1024,817
-2 Log-Likelihood	1210,193	1174,185	1007,148	1002,32	996,817

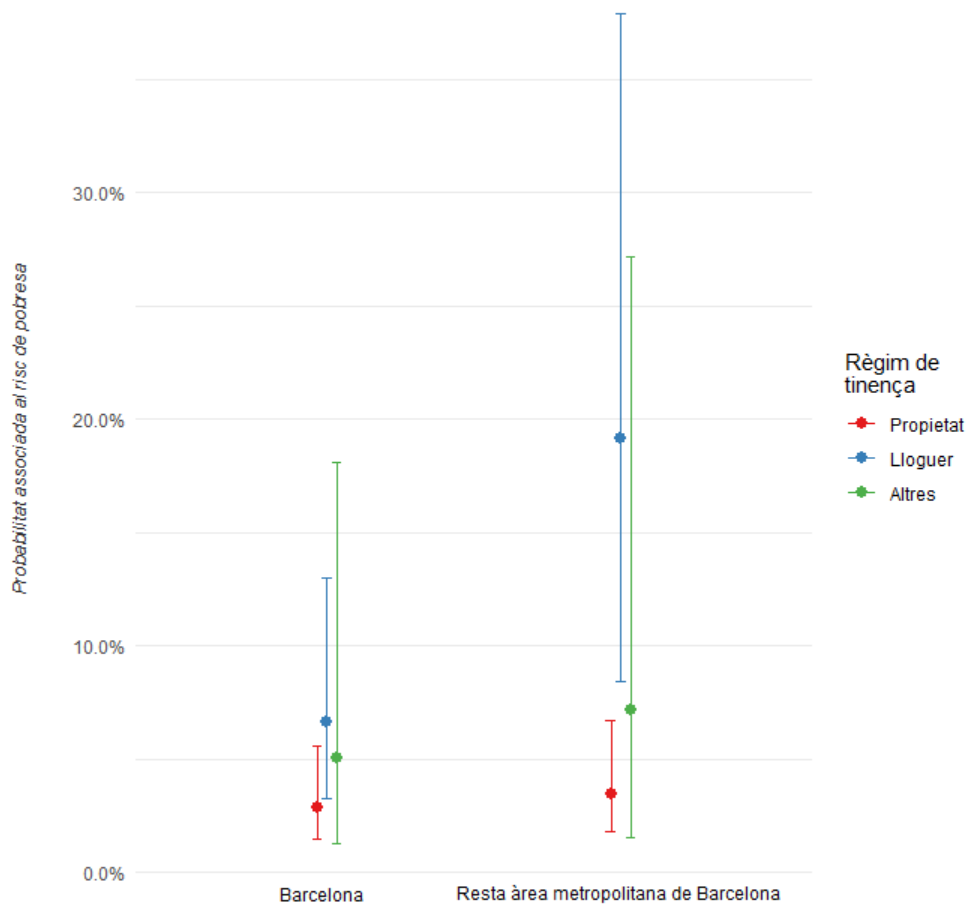
Nota: ·p<0.1 *p<0.5 **p<0.01 ***p<0.001

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

En afegir el territori al *tercer model*, la millora general de la capacitat explicativa no és important, però els resultats mostren relacions interessants. En primer lloc, la relació entre viure en lloguer i el risc de pobresa induïda es manté i s'accentua respecte al segon model. Aquest efecte està vinculat al fet que els llogaters de la perifèria són més vulnerables econòmicament que els que resideixen a la ciutat central. La interacció inclosa en l'*últim*

model permet confirmar aquesta hipòtesi, de la qual es presenta també un gràfic de probabilitats predites (gràfic 17). Efectivament, el risc de patir pobresa induïda significativament és superior entre la gent gran que viu de lloguer a la primera corona que la que viu de lloguer al municipi de Barcelona. Aquests resultats posen de manifest, de manera indirecta, la funció residual que ha tingut el lloguer en les últimes dècades i com els col·lectius més vulnerables de població han tingut en el lloguer la única via d'accés a l'habitatge.

Gràfic 17. Probabilitats predites del risc de pobresa després de les despeses de l'habitatge segons territori de residència i règim de tinença. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

4. ENTORN RESIDENCIAL

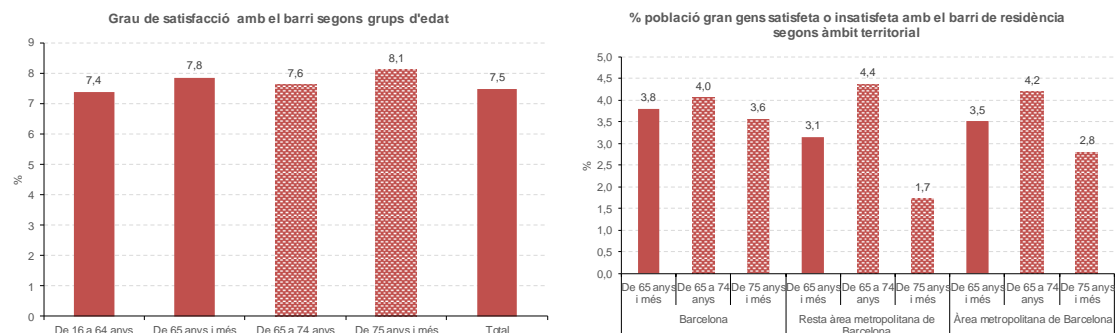
L'entorn residencial representa un pilar bàsic per a la població gran. La seva activitat quotidiana sols circumscriure's a l'hàbitat residencial més proper per diversos motius, un dels quals és la reducció dels desplaçaments laborals un cop s'ha iniciat la vida inactiva (laboralment). A més, com més envellida és la població, més estreta és la vinculació entre quotidianitat i barri de residència. La intensificació de la relació amb el barri en edats avançades en fa necessari el coneixement de les condicions residencials des d'una doble perspectiva: objectiva i subjectiva. En aquest apartat es treballaran ambdós vessants. En primer lloc, els aspectes subjectius de la relació, atenent a la satisfacció respecte el barri de residència, la valoració de determinats aspectes residencials o els fets delictius patits a l'hàbitat proper. Per altra banda, des de la perspectiva territorial es planteja l'anàlisi de l'accessibilitat en termes de proximitat als equipaments bàsics per a la gent gran (Centres d'Atenció Primària i centres de dia).

4.1. Avaluació del barri de residència: satisfacció i valoració

La satisfacció general del barri sol ser més elevada entre la població gran. Hi ha dues hipòtesis explicatives a aquest fenomen. Una, apuntada per Skifter Andersen (2002) recollint la idea de Knox (1995), posa l'èmfasi en una major satisfacció associada a un temps de residència prolongat. Per altra banda, Permentier et al. (2011) apunten a les possibilitats de selecció del lloc de residència reflectides a edats avançades, a diferència de les poblacions joves i adultes que tenen una menor capacitat de selecció del barri de residència.

En qualsevol cas, les dades referents a l'àrea metropolitana de Barcelona confirmen aquesta relació. En termes generals, la satisfacció amb el barri és elevada entre la població, però més encara entre la població gran i la més envellida (gràfic 18). De fet, la població gran que declara un baix nivell de satisfacció amb el seu barri és molt poca, representant una exigua part del col·lectiu (3,5%), davant la gran majoria que es declara satisfeta amb l'entorn residencial de residència (91,4%). La població insatisfeta baixa notablement entre la població més envellida, registrant-se un 2,8% de descontents. A la metròpoli, els desafectes són menys a la perifèria que al centre, especialment entre els més grans de la primera corona (1,7% per 3,6% al municipi central).

Gràfic 18. Grau de satisfacció (mitjana)²⁰ amb el barri de residència segons grups d'edat i població gran insatisfeta amb el seu barri de residència. Població de 16 anys i més i població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: IERMB, Enquesta de cohesió urbana, 2017.

Però l'elevada satisfacció amb l'entorn pot estar condicionada per la formulació general de la qüestió (Fried, 1984; Lu, 1999; Parkes et al., 2002). Quan es pregunta sobre aspectes concrets que ajuden a fixar la mirada, la valoració de l'hàbitat residencial aporta informació detallada sobre la valoració de l'entorn residencial en la seva complexitat, el que ofereix, també, indicacions per a la intervenció pública. El barri pot ser avaluat des de diferents perspectives, com ara aspectes relacionats amb la qualitat ambiental o acústica, la disponibilitat de transport públic, l'estat general de conservació de l'entorn o la seguretat i les relacions veïnals, entre d'altres. Tenint en consideració aquests aspectes residencials es pot afirmar que alguns estan més ben valorats que uns altres, que la població més envellida tendeix a fer millors avaluacions i que l'àmbit metropolità de residència està relacionat amb aquesta valoració (taula 10).

La disponibilitat de transport públic és l'aspecte millor valorat per la gent gran metropolitana (8,2 de mitjana), seguit de les relacions veïnals (7,9) i a molta més distància l'estat de l'entorn (6,9) i la seguretat ciutadana (6,8). En tots els casos, la primera corona és un àmbit en què les valoracions són lleugerament més favorables, essent destacables les diferències properes a un punt en el cas de la qualitat ambiental i acústica.

Per últim, la població més envellida tendeix a valorar més positivament les qualitats de l'entorn residencial. Les diferències són més accentuades en la qualitat acústica, les relacions veïnals, en menor mesura en l'estat de l'entorn i la seguretat ciutadana i inexistents pel que fa a la qualitat ambiental i la disponibilitat de transport públic.

²⁰ El valor representa la mitjana en una escala de valoració del grau de satisfacció amb el seu barri del 0, que significa gens satisfet, al 10, que significa molt satisfet.

Taula 10. Valoració (mitjana) de l'estat d'alguns aspectes del barri de residència segons grups d'edat i territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

		<i>Barcelona</i>	<i>Resta àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>
<i>Qualitat ambiental</i>	<i>De 65 anys i més</i>	6,1	6,8	6,4
	<i>De 65 a 74 anys</i>	6,0	6,8	6,4
	<i>De 75 anys i més</i>	6,2	6,8	6,5
	<i>Total</i>	5,8	6,4	6,1
<i>Qualitat acústica</i>	<i>De 65 anys i més</i>	6,0	6,6	6,3
	<i>De 65 a 74 anys</i>	5,7	6,3	6,0
	<i>De 75 anys i més</i>	6,3	7,0	6,6
	<i>Total</i>	5,7	6,5	6,1
<i>Disponibilitat transport públic</i>	<i>De 65 anys i més</i>	8,1	8,2	8,2
	<i>De 65 a 74 anys</i>	8,2	8,1	8,1
	<i>De 75 anys i més</i>	8,0	8,4	8,2
	<i>Total</i>	8,0	7,6	7,8
<i>Estat de l'entorn</i>	<i>De 65 anys i més</i>	6,7	7,0	6,9
	<i>De 65 a 74 anys</i>	6,5	6,9	6,7
	<i>De 75 anys i més</i>	7,0	7,2	7,0
	<i>Total</i>	6,7	6,8	6,7
<i>Seguretat ciutadana</i>	<i>De 65 anys i més</i>	6,6	7,1	6,8
	<i>De 65 a 74 anys</i>	6,5	6,9	6,7
	<i>De 75 anys i més</i>	6,7	7,3	7,0
	<i>Total</i>	6,9	7,0	6,9
<i>Relació veïnals</i>	<i>De 65 anys i més</i>	7,7	8,1	7,9
	<i>De 65 a 74 anys</i>	7,3	8,0	7,6
	<i>De 75 anys i més</i>	8,0	8,2	8,1
	<i>Total</i>	7,3	7,5	7,4

Font: IERMB, Enquesta de cohesió urbana, 2017.

L'anàlisi per sexe també ofereix matisos interessants, com el fet que les relacions veïnals i la disponibilitat del transport públic són millor valorades per les dones grans, i que la qualitat ambiental està millor considerada pels homes (taula 11). En canvi, no hi ha diferències pel que fa a l'estat de l'entorn o la seguretat ciutadana, o aquestes són mínimes, com en el cas de la qualitat acústica.

Taula 11. Valoració (mitjana) de l'estat d'alguns aspectes del barri de residència segons sexe i territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

		Barcelona	Resta àrea metropolitana de Barcelona	Àrea metropolitana de Barcelona
Qualitat ambiental	Home	6,2	6,9	6,5
	Dona	6,0	6,7	6,3
Qualitat acústica	Home	5,9	6,6	6,2
	Dona	6,1	6,7	6,3
Disponibilitat transport públic	Home	8,0	8,0	8,0
	Dona	8,2	8,4	8,3
Estat de l'entorn	Home	6,8	6,9	6,9
	Dona	6,7	7,1	6,9
Seguretat ciutadana	Home	6,6	7,1	6,8
	Dona	6,6	7,1	6,8
Relació veïnals	Home	7,5	7,8	7,7
	Dona	7,8	8,3	8,0

Font: IERMB, Enquesta de cohesió urbana, 2017.

4.2. La seguretat, factor de qualitat de vida

La seguretat representa un component de qualitat de vida. La seva repercussió en la vida de la gent gran es deixa sentir en les condicions materials de vida, amb la pèrdua d'efectes personals, impacte en la salut física i psíquica, o condicionant les relacions socials de la població i l'ús de l'entorn residencial en la seva plenitud (OCDE, 2011).

Més enllà de la valoració general que es fa d'aquest aspecte, qüestió analitzada en la secció precedent, l'objecte d'aquesta és estudiar la victimització de la població gran fent-hi una aproximació a partir dels fets delictius que la població declara haver patit. Per mesurar aquest fenomen es fa servir l'índex de victimització²¹, el global i al barri de residència.

Una primera anàlisi tracta d'indagar en la victimització que pateix el col·lectiu de gent gran en relació amb al conjunt de la població. Els resultats indiquen que la població envellida té un nivell de victimització inferior al d'altres grups de població. El 2018, el 15,5% de la població gran va declarar haver patit un acte delictiu, un percentatge 8 punts inferior al registre per al conjunt de la població metropolitana de 16 i més anys (taula 12). A més, un major envelliment implica una menor probabilitat de patir un fet delictiu. Per als de 75 anys i més, l'índex és dos punts inferior al de la població de 65 a 74 anys. Per altra banda, els homes grans tenen un major nivell de victimització que les dones de la mateixa edat.

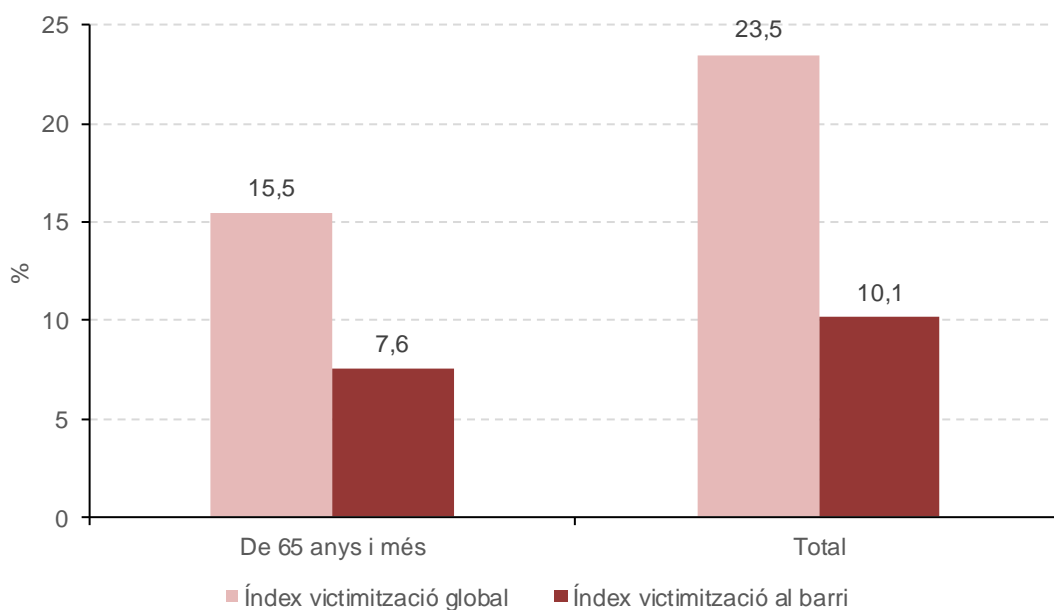
²¹ Aquest índex mesura la població que indica haver patit un fet considerat delictiu (intent o consumat).

Taula 12. Índex global de victimització segons grups d'edat i sexe. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2018

	Índex global de victimització
Edat	
De 65 anys i més	15,5
De 65 a 74 anys	16,4
De 75 anys i més	14,2
Sexe	
Home	16,7
Dona	14,6
Àrea metropolitana de Barcelona	23,3

Font: IERMB, Enquesta de victimització de l'àrea metropolitana de Barcelona, 2018.

De importància per al col·lectiu objecte del present anàlisi, però, és l'índex de victimització al barri de residència. L'hàbitat residencial proper representa l'entorn en què es desenvolupa una part molt important de la vida quotidiana de la gent gran, sobretot quan el procés d'envelliment està molt avançat, degut a les dificultats físiques sobrevingudes per al desplaçament. Contrastar els índex de victimització global i el circumscrit estrictament al barri, ofereix, en primer lloc, una pauta etària similar a la vista per a l'índex global: la població gran pateix menys actes delictius al barri de residència que el conjunt de població (gràfic 19). S'ha d'afegir, però, que la diferència entre la gent gran i el conjunt poblacional és sensiblement menor que la que es registra per a l'índex global: menys de 3 punts en el primer cas, essent de 8 per al global.

Gràfic 19. Índex de victimització global i al barri de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2018

Font: IERMB, Enquesta de victimització de l'àrea metropolitana de Barcelona, 2018.

4.3. L'accés als equipaments bàsics

Per finalitzar aquesta secció destinada a explorar la relació entre l'hàbitat residencial proper i la qualitat de vida es presenta una anàlisi de la localització dels equipaments bàsics que tenen la població gran com el principal o un dels principals usuaris, així com de l'accés en termes de proximitat per part d'aquest col·lectiu. La definició i classificació dels equipaments com a bàsics respon als criteris establerts per l'Ajuntament de Barcelona en la definició dels equipaments de proximitat al seu document de *Bases per l'elaboració del pla d'equipaments de Barcelona* (2007). Segons aquest document, els equipaments de proximitat estan arrelats al territori i ajuden a configurar una comunitat amb sentit de pertinença. El present estudi se centra en l'anàlisi dels CAP i els centres de dia. S'estima l'accessibilitat dels respectius equipaments seguint els criteris de proximitat en funció del temps necessari per accedir-hi, ponderat pel pendent del terreny. En ambdós casos, tant els CAP com els centres de dia, el temps de proximitat està establert en els 9 minuts de desplaçament a peu (Coll i Andreu, 2017).

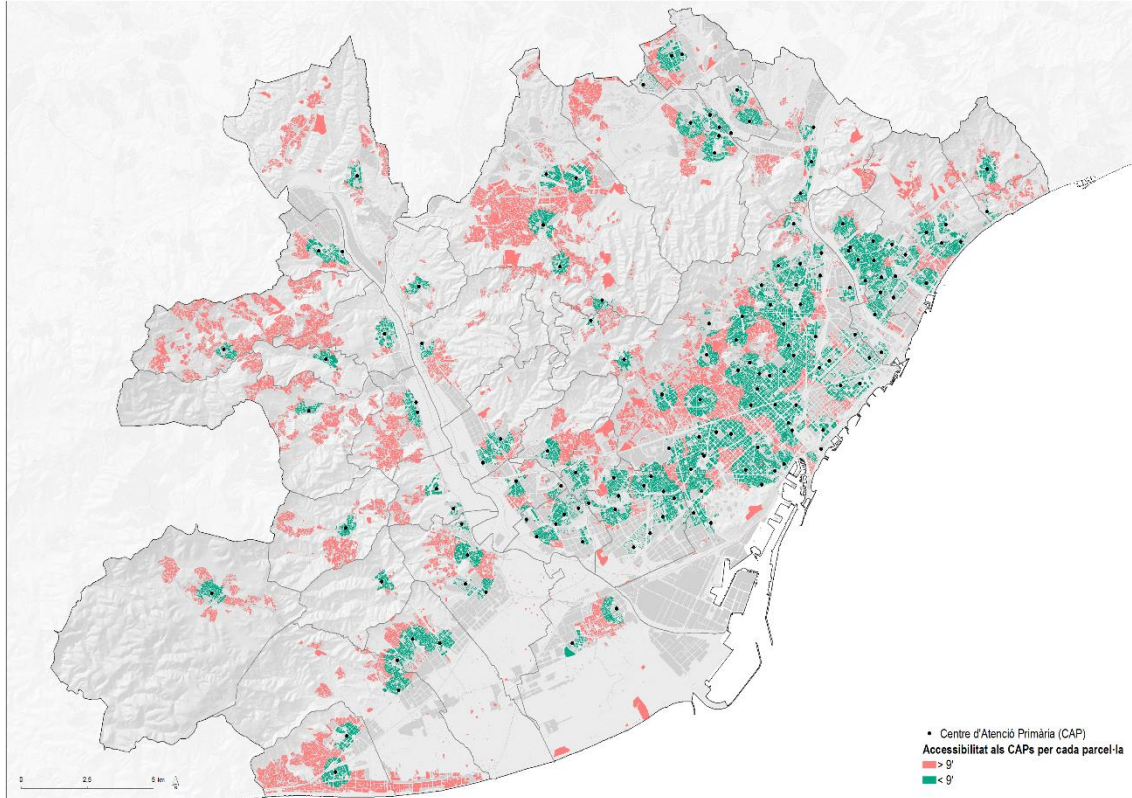
Un primer resultat de les anàlisis és la representació en mapes mitjançant sistemes d'informació geogràfica dels equipaments i el seu abast d'accessibilitat. S'han realitzat tres mapes, un per als CAP i dos per als centres de dia, per una banda els de titularitat pública i per altra els de titularitat privada. Aquesta informació gràfica és acompanyada d'una taula en què es posa en relació els equipaments i la població gran, registrant el nivell d'accessibilitat dels equipaments per municipi, tot mesurat a partir de l'estimació del percentatge de població envellida (65 anys i més) que se situaria pròxima als respectius equipaments.

El mapa d'accessibilitat als CAP evidencia una distribució desigual al territori, on es fa palès la presència d'àrees de la metròpoli que queden fora del radi de proximitat dels equipaments. Moltes d'elles estan localitzades a la zona alta de Barcelona, però sobretot a Sant Cugat del Vallès, Sant Just Desvern i molts municipis dels subàmbits metropolitans de l'Ordal-Llobregat i el Delta (mapa 1). La presència de CAP pot estar suplerta en alguns d'aquest àmbits per l'oferta de consultoris i clíniques privades, per la qual cosa aquests resultats s'han de prendre amb cura. Amb l'objectiu de relacionar els equipaments i la població envellida s'ha elaborat un indicador de taxa d'accessibilitat per municipi²². Tal com es pot veure a la taula 13, hi ha municipis en què hi ha un percentatge baix o molt baix de població que té un CAP pròxim. És el cas de Molins de Rei (15,3%), Corbera de Llobregat (17,4%), Montgat (22,1%), Cervelló (25,5%), Sant Cugat del Vallès (30,2%), el Prat de

²² Aquest càlcul es podria realitzar també per barris.

Llobregat (35,9%) o Sant Just Desvern (40,3%), entre d'altres que no arriben al 50% de la població.

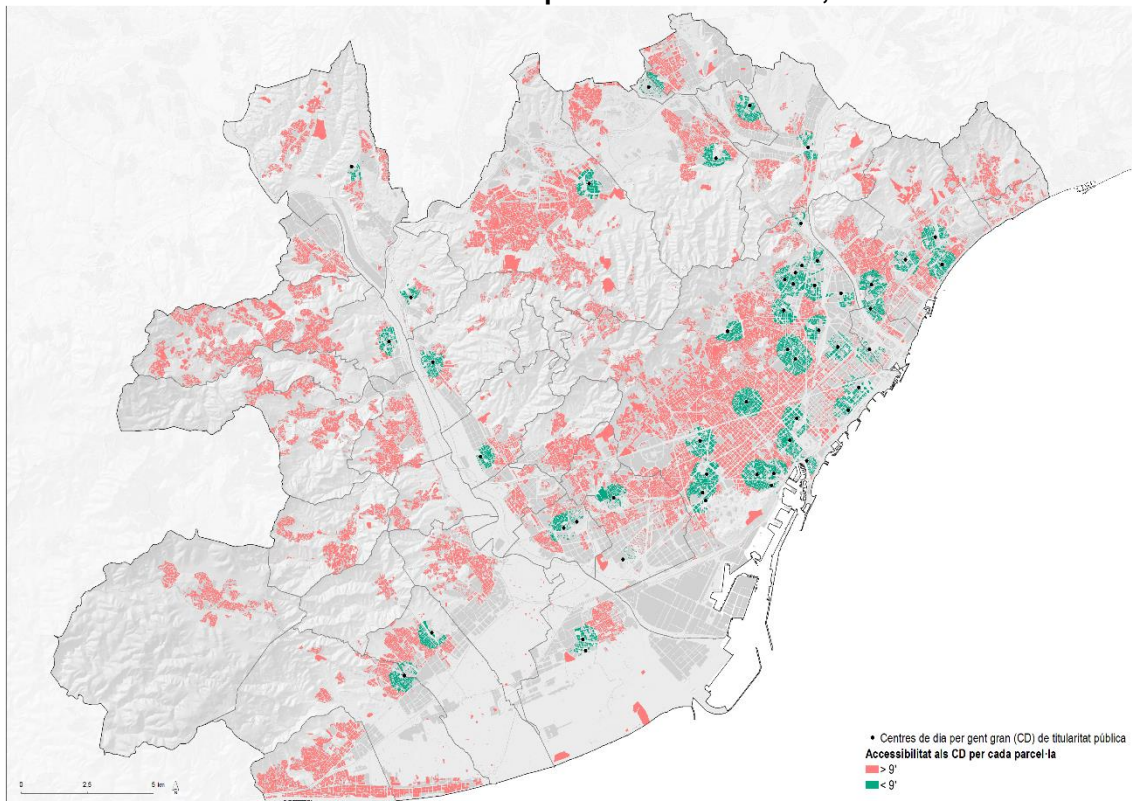
Mapa 1. Accessibilitat als CAP per cada parcel·la residencial. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: DSU-AMB i IERMB, Base de dades georeferenciada d'equipaments de l'àrea metropolitana de Barcelona.

En el cas dels centres de dia, la possibilitat de desgranar les dades pel tipus de titularitat, pública o privada, ofereix dos mapes força diferents. En primer lloc, la distribució territorial dels centres públics es pot qualificar d'escassa i fortament concentrada al centre metropolità, amb una presència molt nombrosa, tot i que no distribuïda de manera homogènia per la trama urbana. A la perifèria, en canvi, els centres de titularitat pública són inexistent a molts municipis (15), essent els subàmbits de l'Ordal-Llobregat i el Delta les àrees amb més mancances en termes absoluts. La provisió del servei a través de la concertació explica el baix nombre de centres públics a determinades zones i, com es pot veure en comparar amb la distribució dels privats (mapa 2), la localització de molts d'ells en àmbits no coberts pels centres privats. La taxa d'accessibilitat indica que a la majoria dels municipis els centres de dia existents es troben a una distància major de la considerada com a pròxima. Únicament quatre municipis tenen taxes superiors al 50% (Cornellà de Llobregat, 53,3%; Sant Adrià de Besòs, 58,3%; Pallejà, 59,3%), amb Badia del Vallès tenint una accessibilitat gairebé plena per a tota la seva població envellida (96,1%).

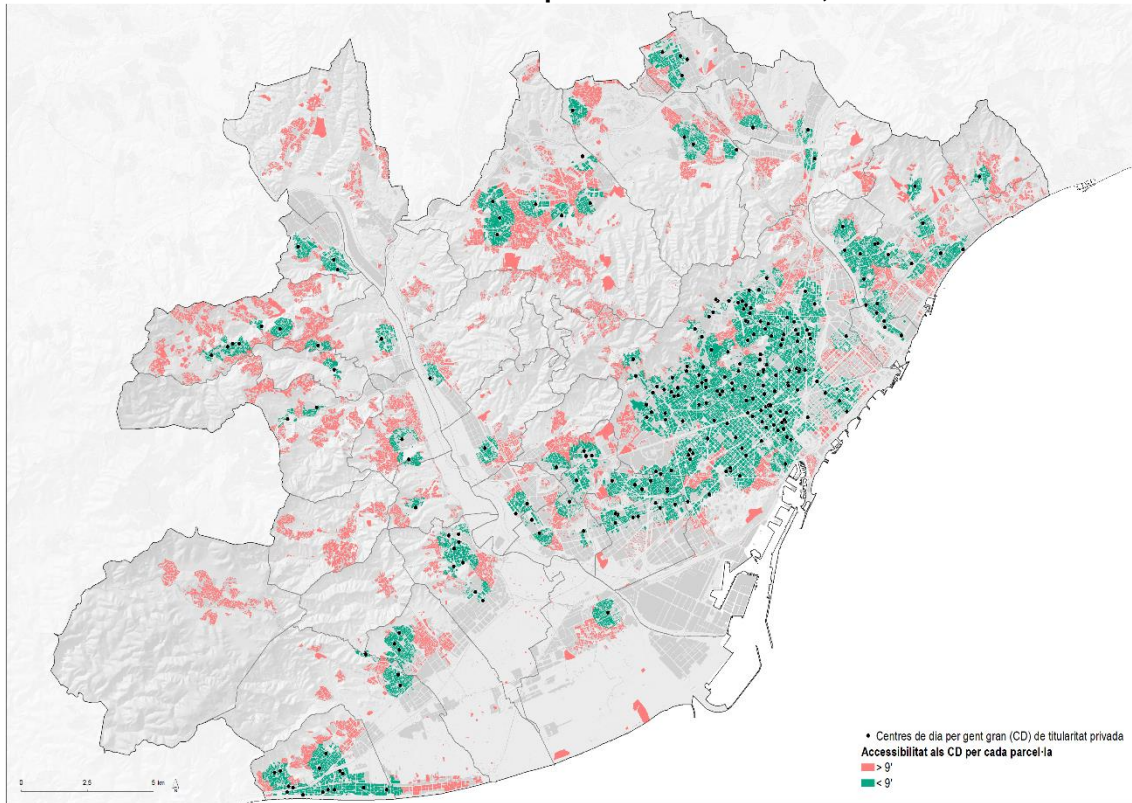
Mapa 2. Accessibilitat als centres de dia de titularitat pública per cada parcel·la residencial. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: DSU-AMB i IERMB, Base de dades georeferenciada d'equipaments de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Els centres de titularitat privada són més nombrosos i es distribueixen de manera més heterogènia, tot i que existeix una elevada concentració al municipi de Barcelona (mapa 3). La taxa d'accessibilitat reflecteix aquesta distribució, havent-hi únicament set municipis sense població gran amb accés als centres de dia privats en els termes aquí definits si es compara amb els quinze en considerar els públics: Badia del Vallès, Begues, Castellbisbal, Montgat, el Papiol, Sant Climent de Llobregat i Torrelles de Llobregat. D'aquests, Begues, Montgat, Sant Climent de Llobregat i Torrelles de Llobregat tenen a tota la població gran resident fora de l'àmbit de proximitat dels centres. A més, setze municipis tenen una taxa d'accessibilitat inferior al 50%.

Mapa 3. Accessibilitat als centres de dia de titularitat privada per cada parcel·la residencial. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: DSU-AMB i IERMB, Base de dades georeferenciada d'equipaments de l'àrea metropolitana de Barcelona.

De la distribució i dades dels equipaments bàsics d'ús intensiu i exclusiu per part de la gent gran es desprèn la idea de l'existència de determinades zones sensibles sobre les quals cal parar una especial atenció en el curt i mitjà termini. Si el que s'ha vist en aquesta secció es posa en relació amb les projeccions demogràfiques, es pot afirmar que els subàmbits de l'Ordal-Llobregat i el Delta precisen observar-se amb deteniment durant els propers anys, ja que segons les projeccions de població seran dos dels àmbits on es preveu que s'incrementi més la presència de gent gran. Actualment compten amb dèficits d'equipaments de proximitat, les quals poden agreujar-se en el futur si es confirmen les tendències projectades d'envelliment i sobreenvelliment. Això, però, no ha d'evitar que s'observi també amb atenció l'evolució d'altres indrets de la metròpoli. Tenint present el repte que suposa l'augment progressiu de l'envelliment i, per tant, el previsible increment de les demandes d'atencions domiciliàries i de serveis de monitoratge de les persones. S'ha de tendir a millorar en general la proximitat dels serveis i els equipaments. En aquest sentit, el model de *superilles socials* impulsat per l'Ajuntament de Barcelona resulta interessant (Torrens, 2018).

Taula 13. Taxa d'accessibilitat per proximitat als equipaments bàsics. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

	CAP	Centre de dia de titularitat pública	Centre de dia de titularitat privada
<i>Badalona</i>	81,3	46,1	54,6
<i>Badia del Vallès</i>	78,1	96,1	0,0
<i>Barberà del Vallès</i>	68,6	3,6	81,8
<i>Barcelona</i>	73,2	37,5	80,2
<i>Begues</i>	43,1	0,0	0,0
<i>Castellbisbal</i>	42,2	24,7	0,0
<i>Castelldefels</i>	43,9	0,0	52,4
<i>Cerdanyola del Vallès</i>	72,5	9,5	49,9
<i>Cervelló</i>	25,5	0,0	32,4
<i>Corbera de Llobregat</i>	17,4	0,0	44,8
<i>Cornellà de Llobregat</i>	90,4	53,3	51,5
<i>Esplugues de Llobregat</i>	79,5	18,6	86,6
<i>Gavà</i>	56,5	36,6	69,0
<i>Hospitalet de Llobregat, l'</i>	89,0	14,9	76,7
<i>Molins de Rei</i>	15,3	48,5	43,4
<i>Montcada i Reixac</i>	59,5	24,4	48,2
<i>Montgat</i>	22,1	0,0	0,0
<i>Pallejà</i>	70,2	59,3	70,3
<i>Palma de Cervelló, la</i>	82,4	0,0	45,2
<i>Papiol, el</i>	77,3	47,5	0,0
<i>Prat de Llobregat, el</i>	35,9	29,6	41,6
<i>Ripollet</i>	77,6	36,8	44,0
<i>Sant Adrià de Besòs</i>	80,3	58,3	58,8
<i>Sant Andreu de la Barca</i>	65,2	0,0	89,3
<i>Sant Boi de Llobregat</i>	65,4	0,0	69,8
<i>Sant Climent de Llobregat</i>	82,8	0,0	0,0
<i>Sant Cugat del Vallès</i>	30,2	22,0	31,6
<i>Sant Feliu de Llobregat</i>	72,7	30,9	49,8
<i>Sant Joan Despí</i>	57,3	0,0	38,0
<i>Sant Just Desvern</i>	40,3	0,0	47,1
<i>Sant Vicenç dels Horts</i>	42,6	0,0	17,5
<i>Santa Coloma de Cervelló</i>	62,5	0,0	13,4
<i>Santa Coloma de Gramenet</i>	93,5	10,4	90,2
<i>Tiana</i>	45,3	0,0	19,2
<i>Torrelles de Llobregat</i>	43,2	0,0	0,0
<i>Viladecans</i>	75,2	34,0	31,9

Font: DSU-AMB i IERMB, Base de dades georeferenciada d'equipaments de l'àrea metropolitana de Barcelona.

5. PAUTES DE LOCALITZACIÓ RESIDENCIAL DE LA POBLACIÓ GRAN

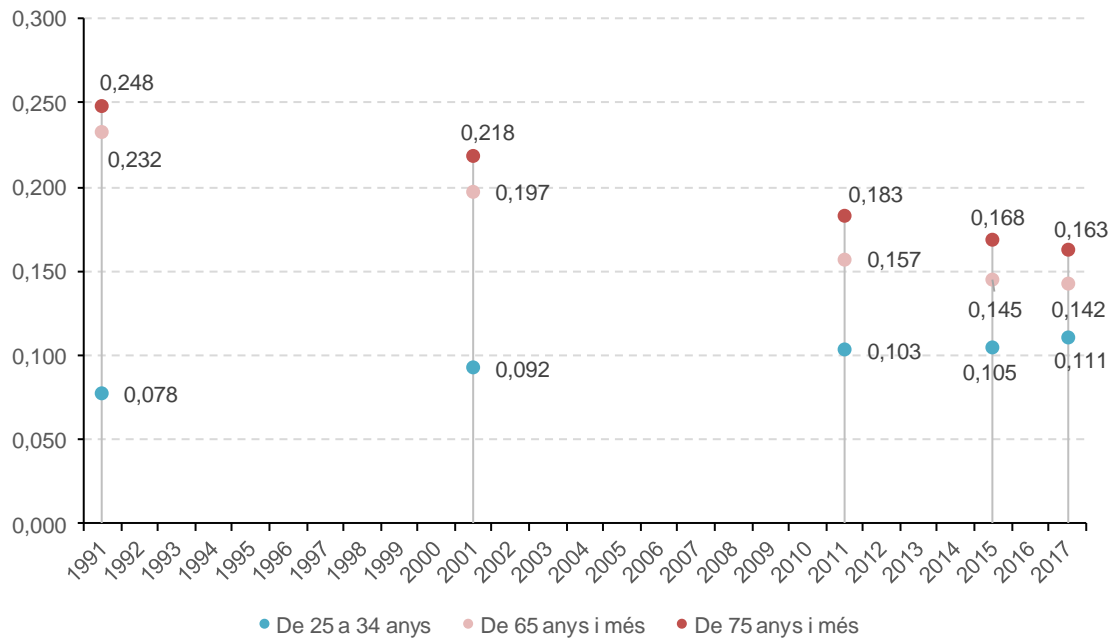
Com es distribueix la població envellida al llarg del territori metropolità? En quins espais hi ha una presència més rellevant d'aquest tipus de població? Aquestes són les preguntes que es miraran de respondre en aquest capítol de l'informe. La disponibilitat de dades procedents del Cens de població i habitatges per a l'any 1991 i 2001 i del Padró per als anys 2011, 2015 i 2017, permet, a més, estudiar quina ha estat l'evolució d'aquestes pautes de localització residencial de la població gran. Les anàlisis es faran tenint en compte també un altre grup d'edat, el dels joves, per contraposar els resultats d'un i altre grup i contrastar l'evolució que han seguit ambdós col·lectius en les darreres dècades.

5.1. La segregació residencial segons grups d'edat

Els resultats mostren que el nivell de segregació residencial de la població gran ha estat baix i en progressiva reducció a la metròpoli de Barcelona (gràfic 20)²³. Des d'una pauta de baixa segregació residencial, la distribució territorial de la població de 75 anys i més és menys homogènia que la de la població de 65 anys i més. El període analitzat s'inicia el 1991 amb un índex de 0,248 i finalitza l'any 2017 amb 0,163, una reducció del 34,4%. Quan es considera la població de 65 anys i més, l'evolució és semblant, però amb una davallada en la segregació residencial més acusada, del 39%. L'evolució de la gent gran contrasta amb la seguida per la població jove, que ha anat incrementant el seu nivell de segregació residencial durant el mateix període, tot i que manté un nivell molt reduït encara (0,111).

²³ Es presenten els resultats per a dos grups d'edat de població gran diferents, de 65 anys i més i de 75 anys i més, al que s'afegeix el contrast de l'índex de segregació per a la població jove. En aquest cas, en línia amb el que plantegen Sabater et al. (2017) en les seves anàlisis sobre polarització espacial de la població gran i jove, s'ha optat per la població de 25 a 34 anys (aquests autors treballen amb el grup de 25 a 40, grup no disponible en les dades del Cens a l'abast dels autors del present informe) per captar les pautes de localització residencial de caràcter estructural no condicionades pels estudis universitaris entre la població de 18 a 24 anys.

Gràfic 20. Índex de segregació segons grups d'edat. Població de 25 a 34 anys, de 65 anys i més, i de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 1991, 2001, 2011, 2015 i 2017

Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 1991, 2001, 2011, 2015 i 2017.

5.2. Localització territorial de la població envellida

Malgrat que la distribució territorial de la població gran a l'àrea metropolitana de Barcelona es caracteritza, com es deia abans per ser més aviat homogènia, sí que es detecta una elevada concentració al nucli de la metròpoli. L'any 2018, el municipi de Barcelona aplega el 54,2% de la població gran (de 65 anys i més) de la metròpoli. Aquesta sobrerrepresentació es reflecteix en l'estructura d'edats del municipi, on el pes de la població gran és del 21,5% sobre el total de població, només superada per Esplugues de Llobregat amb un 22,7%. A Barcelona el segueixen l'Hospitalet de Llobregat, (20,3%), Cornellà de Llobregat i Badia del Vallès (ambdós amb el 20,2%) i Santa Coloma de Gramenet (19,7%) i Sant Just Desvern (19,4%).

Les dades del padró municipal permeten conèixer encara amb més detall la distribució de la població gran al llarg del territori metropolità, facilitant la identificació d'espais a escala inframunicipal que apleguen un nombre important de població d'aquest col·lectiu. Les dades per secció censal per l'any 2017 permeten constatar la rellevància d'àrees urbanes a la metròpoli amb un important pes de població gran. Moltes d'aquestes àrees es localitzen al nucli central de la metròpoli, sobretot al districte de Les Corts, Horta-Guinardó, Nou Barris i l'Eixample, essent també importants a d'altres districtes com Sant Andreu, Gràcia i Sarrià-Sant Gervasi (mapa 4). En canvi, el front litoral de Barcelona no

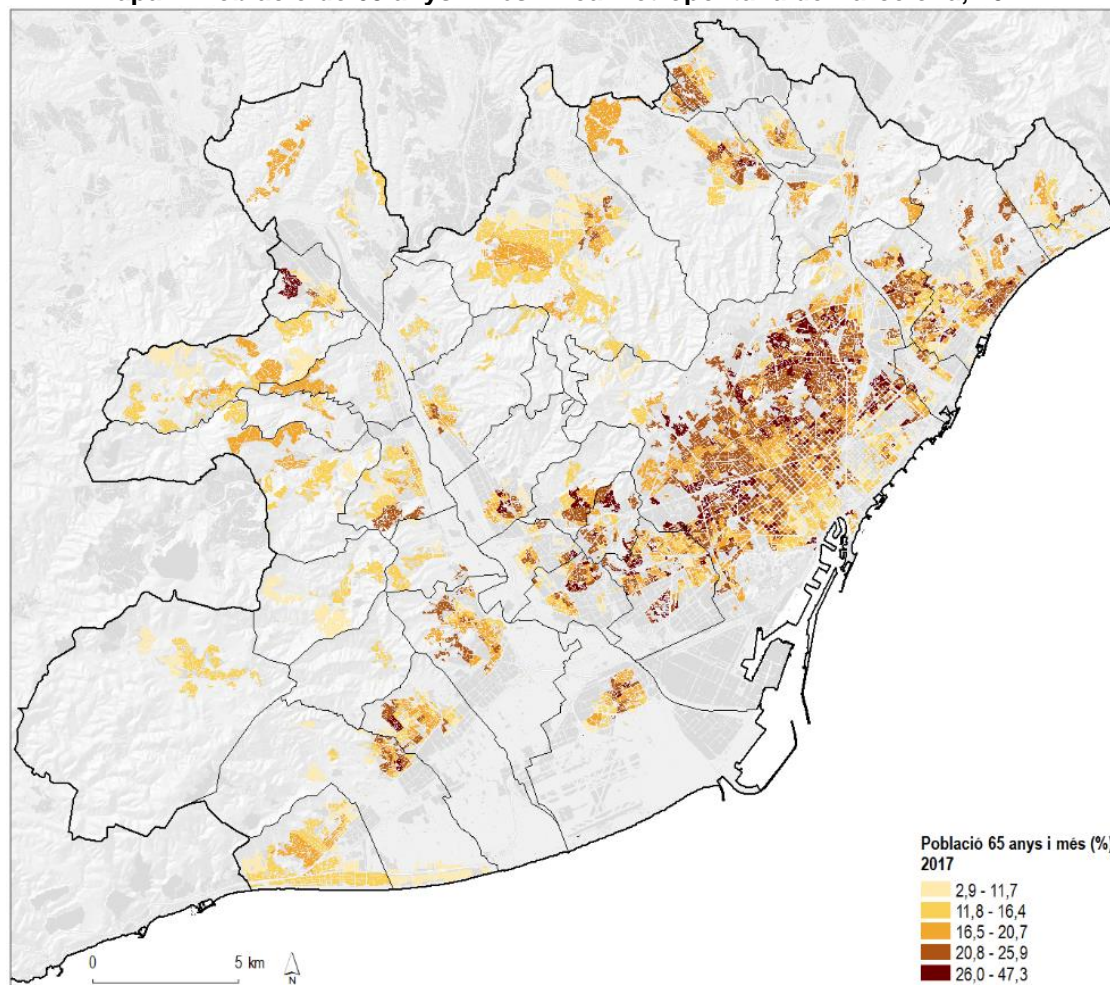
compta amb importants concentracions de població gran, tret d'algunes excepcions als barris de el Poble Sec, la Barceloneta, el Poblenou, i el Besòs i el Maresme.

A la perifèria metropolitana també es troben àrees amb un elevat pes de població gran. Entre totes elles, destaquen la majoria de barris d'Esplugues de Llobregat, la part sud de l'Hospitalet de Llobregat (barris de Bellvitge, Can Serra i Sant Feliu), la zona nord de Cornellà de Llobregat (barris de Sant Ildefons i Gavarrà), els barris de Riera Nord, Riera Sud i Centre de Santa Coloma de Gramenet, les àrees centrals i de l'Eixample de Badalona, així com al voltant dels barris de Congrés i Gorg, barris de les àrees centrals de Sant Feliu de Llobregat i Sant Just Desvern i algunes àrees del Nucli Antic i del Centre del Prat de Llobregat.

Per altra banda, la població gran sembla tenir presència significativa en diversos tipus de teixits, des dels cascs històrics i els eixamples, fins als blocs desenvolupats els anys 1960s i 1970s, tenint també presència destacable en els barris d'unifamiliars, presents tan a Barcelona (Can Peguera, barris de Sarrià i Sant Gervasi-Bonanova) com a la perifèria, Cerdanyola del Vallès, Sant Just Desvern, Barberà del Vallès (Can Gorgs i Estació ca n'Estaper) o Sant Andreu de la Barca (barri el Palau).

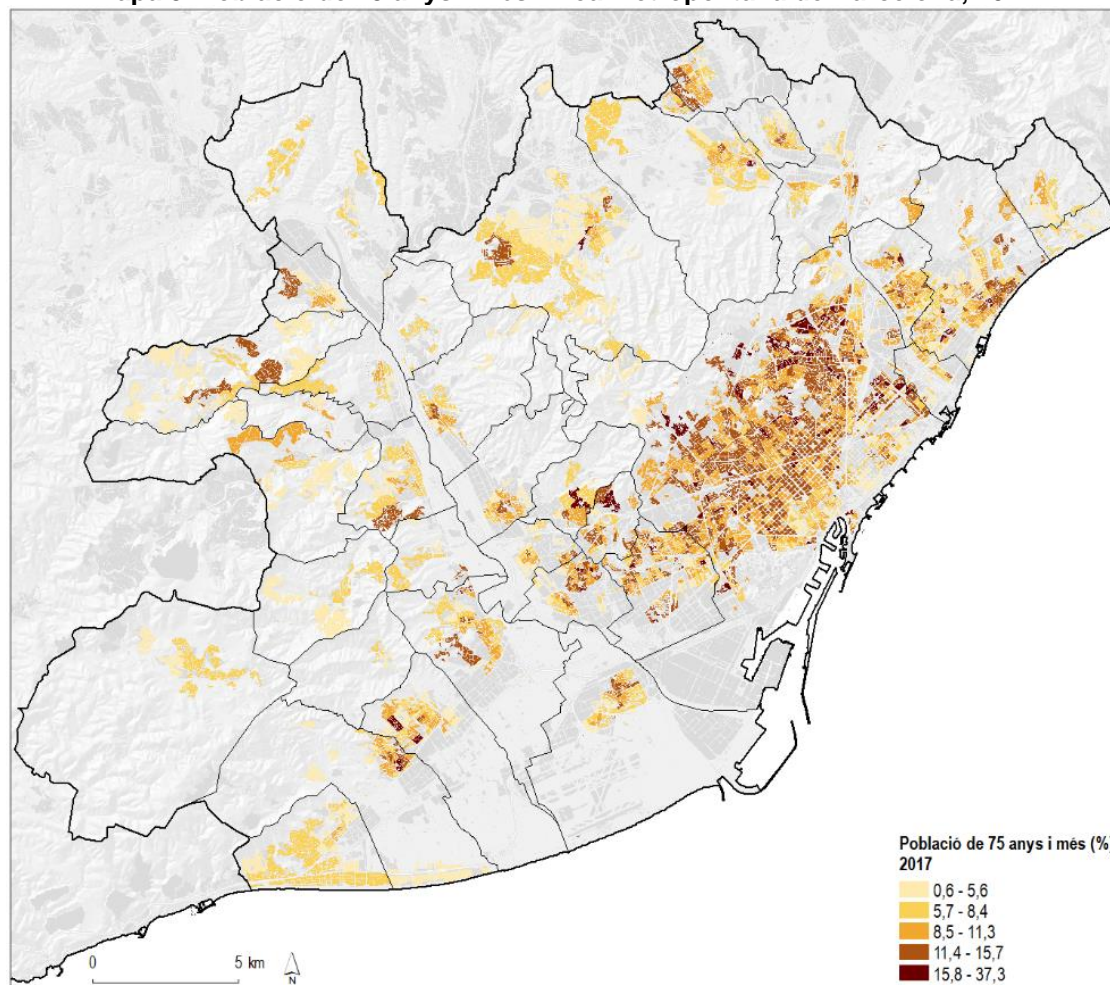
Si es posa el zoom en els grups de població gran més envellida, com és el cas de la gent gran de 75 anys i més o de 85 anys i més, s'observa una pauta interessant d'acolliment de grans proporcions de població gran pel nucli de la metròpoli (mapes 5 i 6). Per exemple, a l'Eixample, hi ha un pes important de població sobreenvellida (de 85 anys i més) al voltant del Passeig de Gràcia, però també als barris de Sant Antoni i la Sagrada Família; a les Corts i a Sarrià-Sant Gervasi, particularment a les àrees d'habitatges unifamiliars dels barris de Pedralbes, Sarrià, Vallvidrera, i Sant Gervasi-Bonanova, així com als blocs situats al costat de la Diagonal dels barris de Sant Gervasi-Galvany i les Tres Torres; al teixit històric de la part alta de la Vila de Gràcia; i als barris de blocs d'Horta, el Turó de la Peira, Porta, Vilapicina-Torre Llobeta i d'unifamiliars de Can Peguera als districtes de Horta-Guinardó i Nou Barris (mapa 6). Fora del nucli metropolità, hi ha algunes concentracions rellevants al barri de Ciutat Diagonal d'Esplugues de Llobregat, als de Centre i Nord de Sant Just Desvern, al de Camps Blancs de Sant Boi de Llobregat, el Palau de Sant Andreu de la Barca, Valldoreix a Sant Cugat del Vallès, al Nucli Urbà i diverses urbanitzacions de Corbera de Llobregat, a l'Alba rosa-Can Guardiola de Viladecans i cap al nord, al Centre de Badalona.

Mapa 4. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

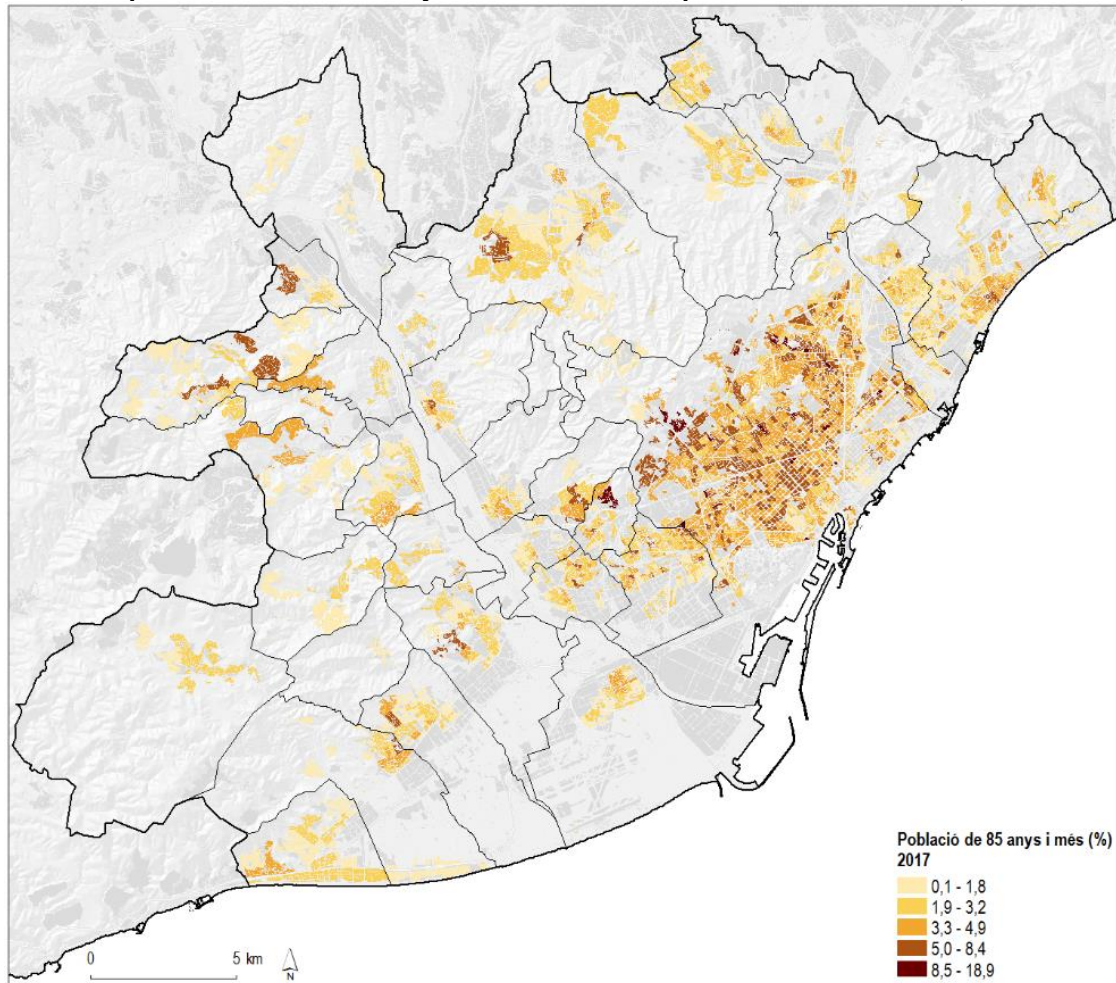

Font: Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2017.

Mapa 5. Població de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2017.

Mapa 6. Població de 85 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2017.

5.3. Pautes d'agrupament territorial de la població envellida

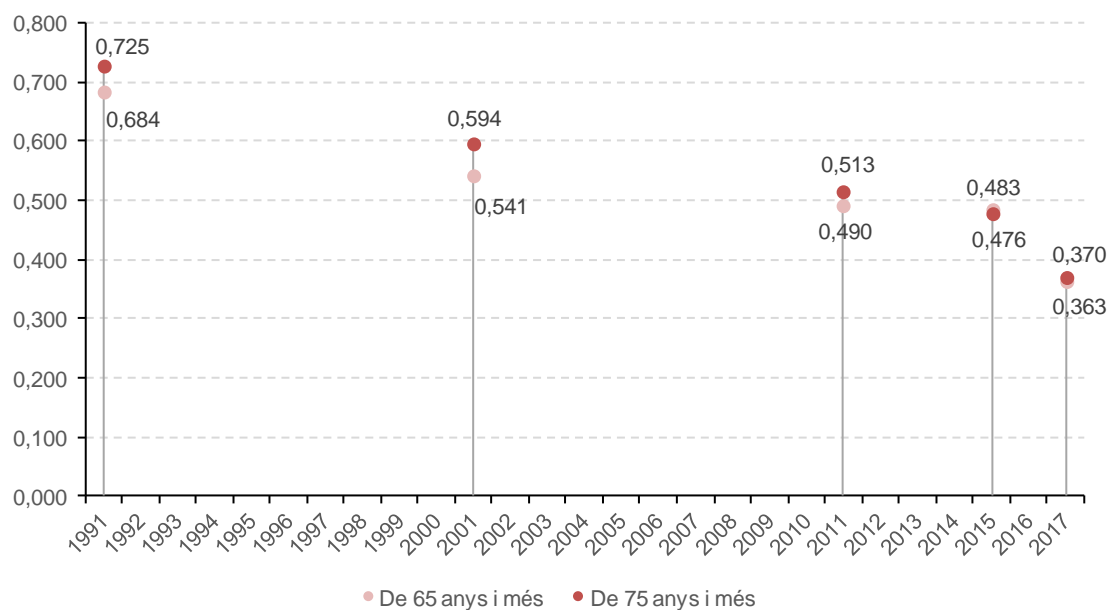
Els mapes de distribució territorial de la població gran per a l'any 2017 i per a diferents grups d'edat ha permès fer una aproximació a les pautes de localització de la gent gran a l'àrea metropolitana en l'actualitat. Es pot aprofundir en l'anàlisi territorial mirant de trobar pautes territorials més específiques com ara l'agrupació espacial del col·lectiu. Mitjançant l'anàlisi d'autocorrelació espacial i els índex global i local de Moran per a la sèrie temporal que es remunta fins a 1991 es pot saber no només si la població gran metropolitana presenta pautes d'agrupació, dispersió o localització aleatòria al territori, sinó també si ha seguit una tendència en qualsevol d'aquests sentits²⁴.

²⁴ L'índex de Moran global és un indicador resum que mesura la intensitat de la autocorrelació de les àrees territorials considerades, variant entre els valors -1 i +1; valors negatius ens informen de l'existència d'un conglomerat espacial d'unitats territorials amb valors diferents, és a dir, dispersió, mentre que valors positius indiquen un conglomerat espacial d'unitats territorials amb valors semblants, per tant, agrupació. Valors pròxims a 0 indiquen que no existeix relació entre les unitats espacials.

Els indicadors locals d'associació espacial o índex de Moran local complementen l'índex de Moran global establint el grau de correlació de l'indicador d'una unitat territorial amb els indicadors de les unitats territorials veïnes. L'índex pot establir cinc

Les anàlisis portades a terme per als grups d'edat de 65 anys i més i de 75 anys i més indiquen que el nivell d'agrupació de la població gran l'any 1991 era força elevada, essent superior aquest aplegament per al grup de 75 anys i més (gràfic 21). La tendència al llarg de les darreres tres dècades, però, ha estat de creixent dispersió de la població gran metropolitana, tal com indica la reducció de l'índex de Moran global. Entre 1991 i 2017, la reducció ha estat del 49% per al grup de 75 anys i més, i del 47% per al de 65 anys i més, reduint-se fins a 0,370 en el cas dels primers i 0,363 en el cas dels segons, arribant a ser pràcticament inexistent les diferències entre ambdós grups.

Gràfic 21. Índex de Moran global segons grups d'edat. Població de 65 anys i més, i de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 1991, 2001, 2011, 2015 i 2017

Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 1991, 2001, 2011, 2015 i 2017.

Aquesta tendència es pot observar de manera gràfica en els mapes que representen l'índex de Moran local per diversos anys. S'ha escollit presentar en aquesta secció el grup de 75 anys i més, doncs reporta informació sobre les pautes d'agregació espacial més elevades al començament del període. A l'annex II, es poden consultar els mapes corresponents al grup d'edat de 65 anys i més.

En primer lloc, la taula que recull de manera sintètica les pautes d'associació espacial de les seccions amb població gran pot ajudar a veure quines han estat les tendències generals a la metròpoli (taula 14). La categoria que informa de la configuració

tipus de conglomerats: alt-alt on una unitat territorial amb un valor alt per sobre de la mitjana que conviu amb unitats veïnes també amb valors alts; baix-baix on una unitat territorial amb un valor baix per sota de la mitjana conviu amb unitats veïnes també amb valors baixos; baix-alt on una unitat territorial amb un valor baix conviu amb unitats veïnes amb valors alts; alt-baix on una unitat territorial amb un valor alt conviu amb unitats veïnes amb valors baixos; i relació no significativa on hi ha unitats territorials on no hi ha relació significativa entre una unitat territorial i les seves veïnes (Rico, 2010; 2012).

de clústers residencials de la població gran (“Alt-Alt”) al territori, experimenta una davallada molt important del 21,5% de les seccions de l’àrea metropolitana de Barcelona a l’11%. Aquesta tendència va en sintonia amb la reducció de la segregació residencial mostrada a l’inici del capítol, tot reforçant la idea d’expansió de la presència de la població gran arreu de la metròpoli.

Taula 14. Percentatge de seccions censals segons autocorrelació espacial (índex de Moran local). Població de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 1991, 2001, 2011, 2015 i 2017

	1991	2001	2011	2015	2017
<i>Alt-Alt</i>	21,5	21,0	18,3	15,2	10,9
<i>Baix-Baix</i>	27,9	25,7	21,8	19,7	17,7
<i>Baix-Alt</i>	1,1	1,9	2,0	1,9	2,1
<i>Alt-Baix</i>	1,0	0,8	1,6	2,0	2,2
<i>No significatives</i>	48,5	50,6	56,3	61,2	67,1
<i>Sense veïns</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Total</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 1991, 2001, 2011, 2015, 2017.

La seqüència dels mapes és molt interessant en la mesura que ofereix de manera visual aquesta tendència a la dispersió pel territori de la població gran. L’any 1991, existia un clúster central a la ciutat de Barcelona que concentrava un nombre important de seccions amb elevat pes de població gran (categoria *High-High*) al districte de Ciutat Vella i entorn l’eix del Passeig de Gràcia, a la part central de l’Eixample i a la Vila de Gràcia. Molt a prop, hi havia altres dos clústers als barris d’Hostafrancs, Sants i la Bordeta, per una banda, i al districte de Sant Martí als barris de la Vila Olímpica i el Poblenou, per l’altra. Més enllà dels límits municipals de la ciutat central, tan sols apareix un clúster que aplega població gran a Badalona, als teixits històrics i de l’eixample dels barris del Centre i Progrés. La resta de la metròpoli estava dominada per clúster de seccions amb baix pes de la població gran.

Tanmateix, l’elevada concentració i centralitat de la població gran s’ha anat diluint i dispersant pel territori metropolità. L’any 2001, el clúster central de la ciutat de Barcelona es manté, però perd consistència per la pèrdua de pes de la població gran al Raval, a la zona sud i tocant amb l’Avinguda del Paral·lel. També desapareix la concentració de la Vila Olímpica, resultat de les obres de regeneració urbana de començaments dels anys 1990s. Juntament, comencen a aparèixer concentracions disperses per altres indrets de la ciutat, als barris de Sarrià, Sant Gervasi-Bonanova, Montbau, Can Peguera i el Turó de la Peira, el Guinardó, Sant Martí de Provençals, la Verneda i la Pau, Sant Andreu, la Guineueta, Verdun i Trinitat Nova. A la perifèria, persisteix la inexistència de concentracions i la única que hi havia els anys 1990, a Badalona, perd grandària quedant reduïda a algunes seccions del barri històric del municipi.

L'any 2011 continua la tendència a la dispersió amb un fet força rellevant: la dissolució del clúster cèntric de la ciutat central. La desaparició d'elevades concentracions de seccions amb un pes important de gent gran és produeix a tota la zona litoral, deixant pas al sorgiment de clústers amb baix pes d'aquest col·lectiu (categoria *Low-Low*). És el cas del Raval, la Vila Olímpica i Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou. Diversos factors poden explicar aquest procés, alguns relacionats directament amb aspectes demogràfics, com la desaparició de cohorts de població molt envellides i l'arribada de nombrosos contingents de població d'origen estranger al districte de Ciutat Vella durant l'onada immigratòria de finals dels 90 i primera dècada dels 2000. D'altres, més vinculats a actuacions urbanístiques de regeneració urbana i nova construcció d'habitatges, com el cas de la Vila Olímpica i Diagonal Mar. Però la dissolució també arriba a la Vila de Gràcia i l'Eixample, sobretot als barris per damunt de la Diagonal de la Dreta de l'Eixample, la Sagrada Família i el Camp d'en Grassot i Gràcia Nova.

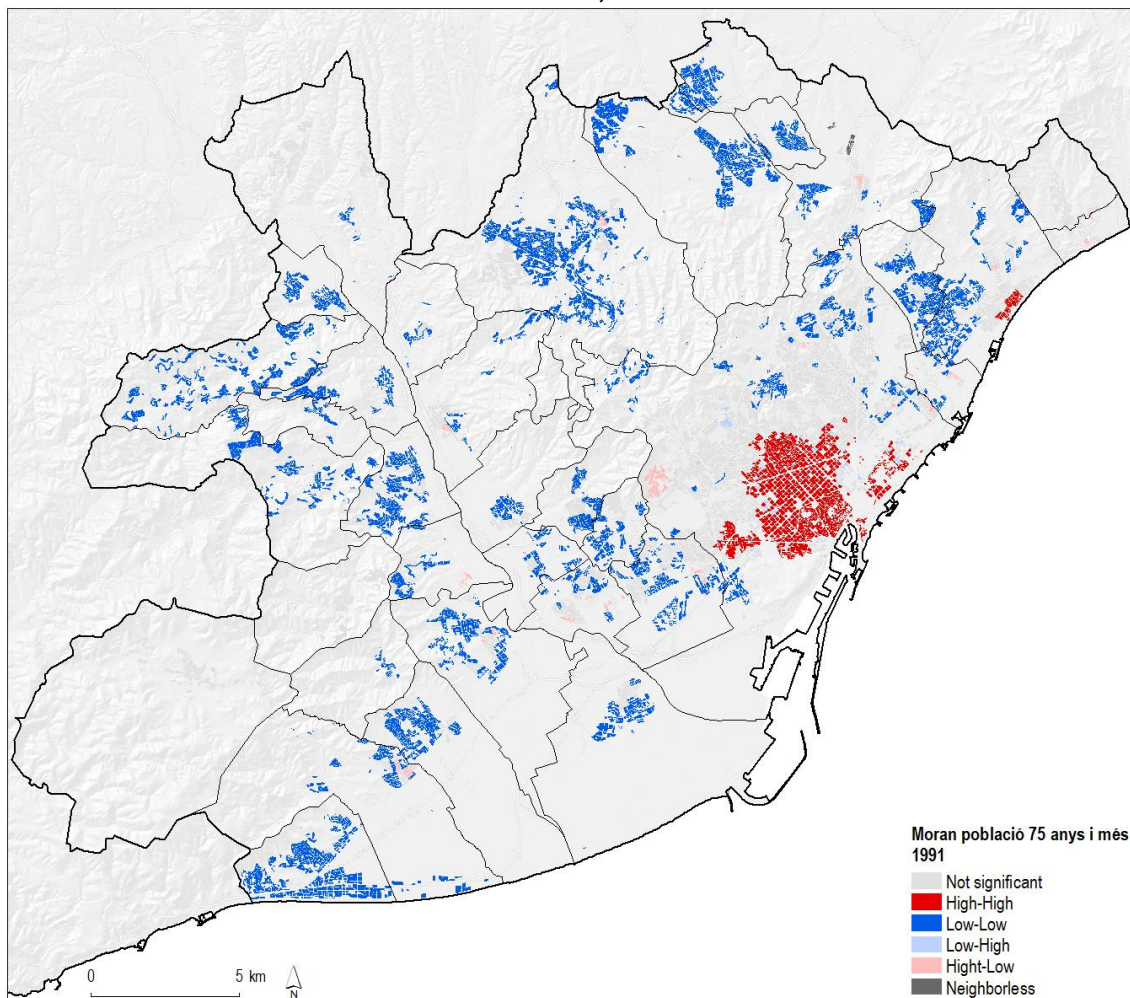
En contrast amb aquestes pèrdues, es consoliden i creixen altres clústers de població gran cap a la perifèria de la ciutat central i de perfil socioeconòmic diferenciat. Per una banda, l'àrea conformada als barris de Sarrià i Sant Gervasi-Bonanova, i per altra, una àmplia àrea entorn la confluència territorial dels districtes d'Horta-Guinardó, Nou Barris i Sant Andreu. També destacar el creixement del clúster als barris de Sant Martí de Provençals-la Verneda i la Pau-el Besòs i el Maresme.

En arribar al final del període, la centralitat i concentració dominants als anys 1990s s'ha dissipat completament. L'any 2017, el gran clúster que dominava l'espai central de la ciutat de Barcelona no hi és i ha estat substituït per dos clústers de seccions censals amb baix pes de població gran a Ciutat Vella i el districte de Sant Martí. Actualment, el principal clúster que aplega seccions censals amb elevat pes de gent gran s'ha desplaçat als barris situats entre la Ronda de Dalt i l'Avinguda Meridiana, Horta, la Guineueta, Canyelles, la Prosperitat, Porta, el Turó de la Peira, Vilapicina-Torre Llobeta, i el Congrés i els Indians. Altres clústers també importants, però de menor grandària, són els conformats per les concentracions als barris de Sant Genís dels Agudells-Vallcarca i els Penitents-la Teixonera; la Salut-Vila de Gràcia-el Camp d'en Grassot i Gràcia Nova-el Baix Guinardó; Sant Martí de Provençals-la Verneda i la Pau-el Besòs i el Maresme. Al marge d'aquestes àrees d'elevada concentració, es poden trobar petits clústers dispersos, sobretot a l'àrea compresa entre l'Avinguda Diagonal i la Gran Via, als barris de les Corts, Sants i la Bordeta i la Nova Esquerra de l'Eixample.

Però, endefinitiva, el mapa de 2017 reporta quatre idees clau: 1) l'aparició de clústers d'elevat pes de població gran més enllà de la ciutat central i del casc històric de Badalona que eren les principals àrees envellides a principis dels 90. En aquest sentit, cal

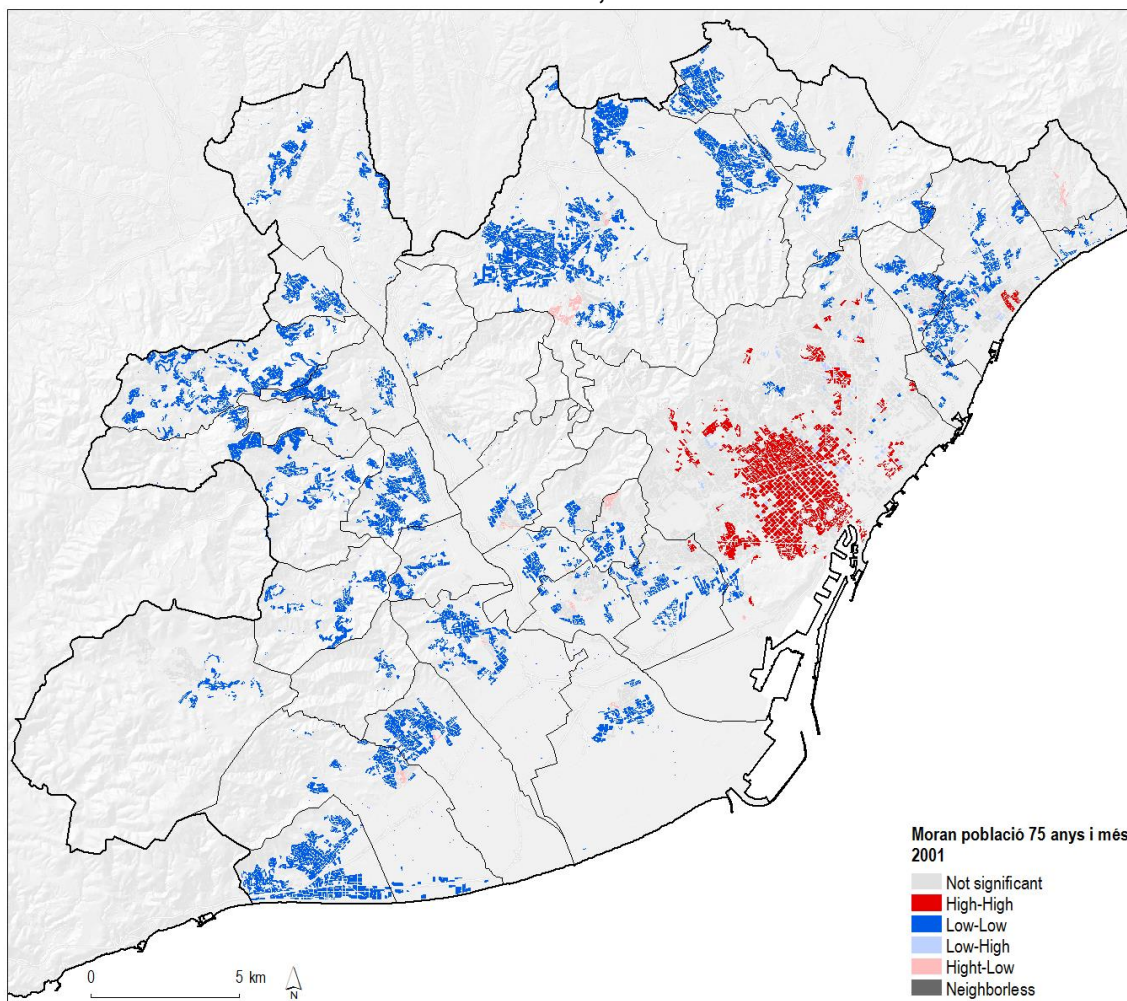
tenir presents com a noves àrees envellides alguns barris de Cornellà de Llobregat (barris de Sant Ildefons i Gavarrà), de l'Hospitalet de Llobregat (Bellvitge, Can Serra, la Florida, la Pubilla Cases i la Torrassa), de Sant Boi de Llobregat (Ciutat Cooperativa-Molí Nou) i de Santa Coloma de Gramenet (Centre i Singuerlin); 2) la consolidació del centre històric i els barris litorals del districte de Sant Martí com a enclavaments on la població gran ha perdut pes; 3) la pèrdua d'homogeneïtat a la perifèria amb la minva de clústers de baix pes de població gran; i 4) el sorgiment al centre metropolità i a la perifèria nombroses àrees mixtes que combinen seccions censals amb elevada presència de gent gran i amb baixa presència (categoria *Low-High* i *High-Low*).

Mapa 7. Índex de Moran local. Població de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 1991

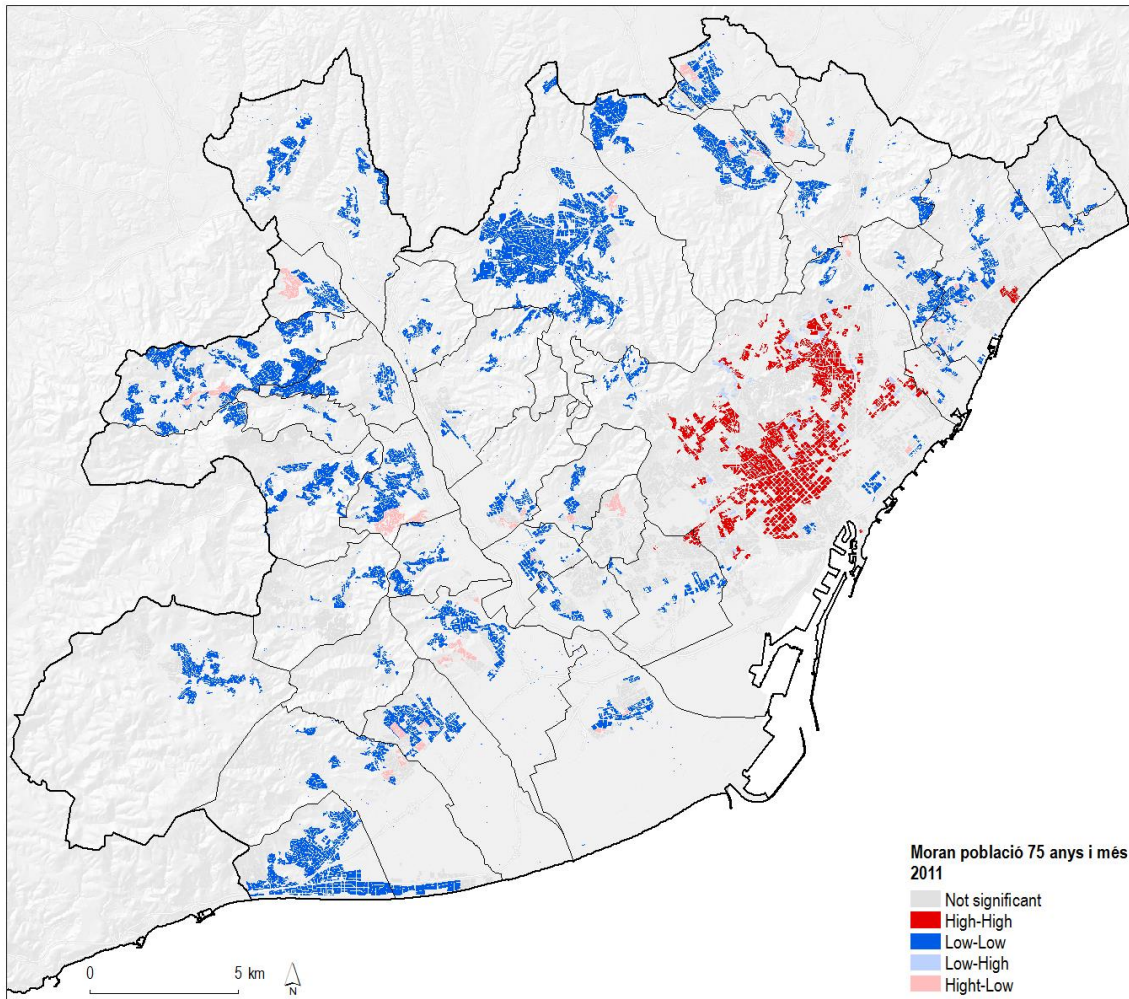
Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 1991.

Mapa 8. Índex de Moran local. Població de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2001

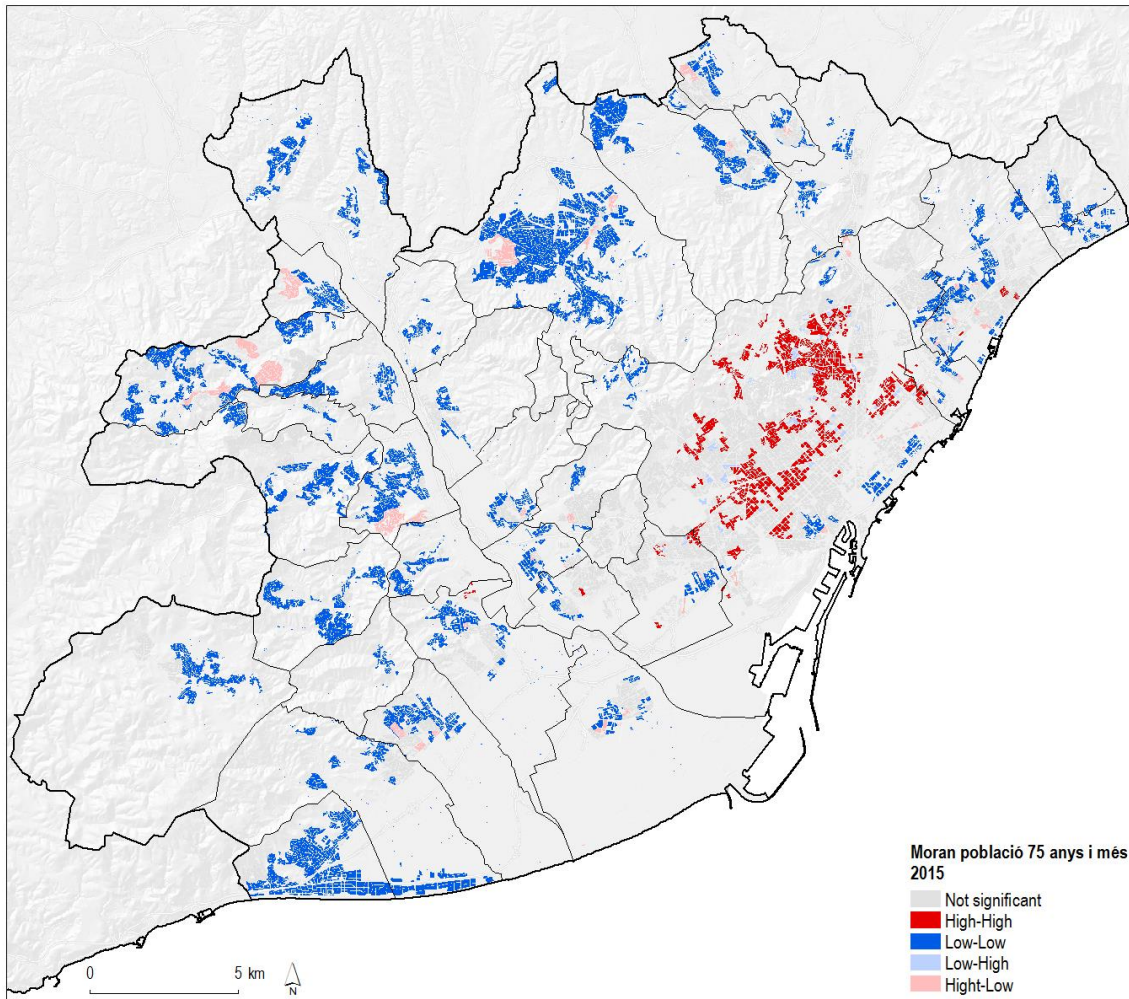
Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2001.

Mapa 9. Índex de Moran local. Població de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

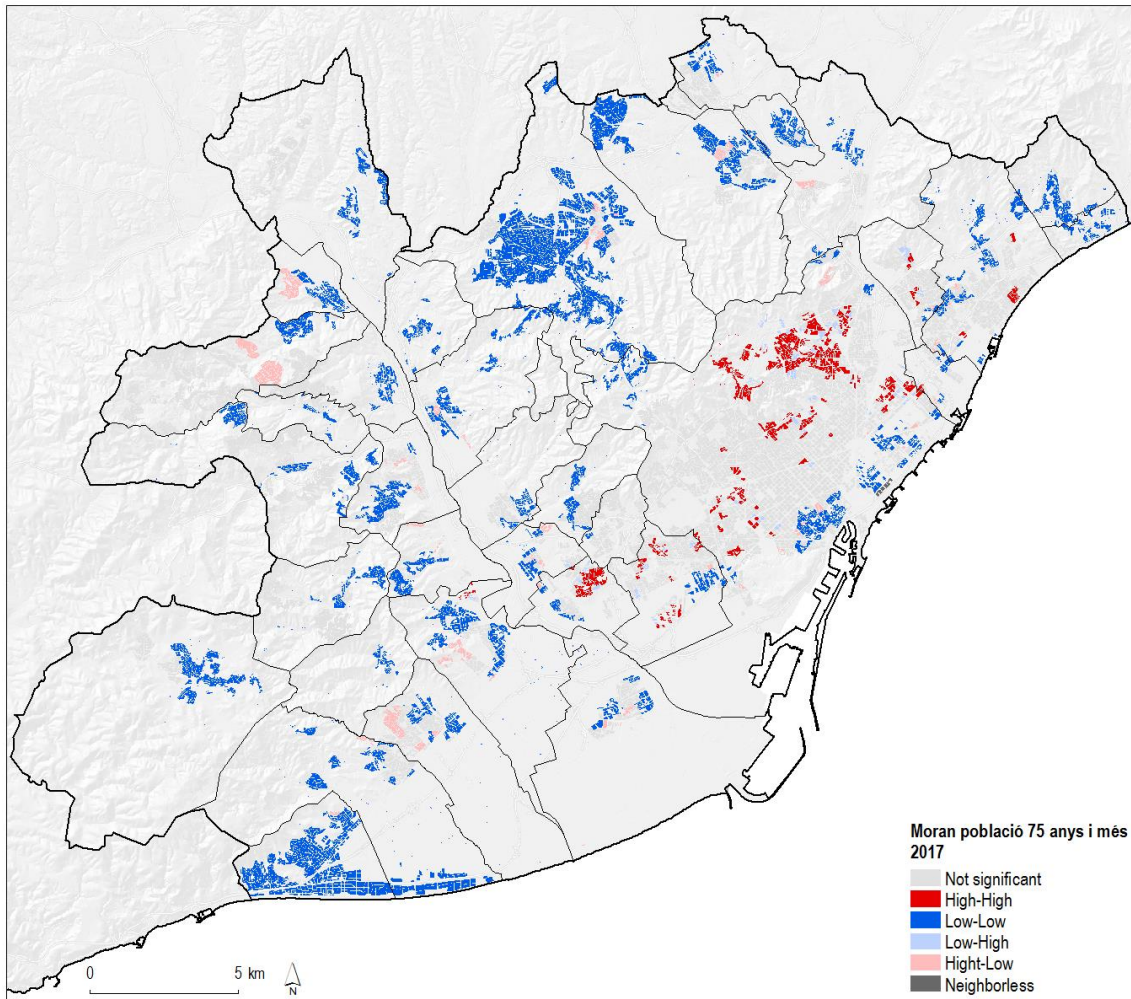
Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2011.

Mapa 10. Índex de Moran local. Població de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015

Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2015.

Mapa 11. Índex de Moran local. Població de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2017.

6. MOBILITAT QUOTIDIANA

El fet de moure's i com es fa té implicacions en les condicions de vida de les persones grans. La mobilitat quotidiana permet accedir a determinats bens i serveis per als quals cal desplaçar-se més enllà dels límits domiciliaris. Però la mobilitat, a més de connectar espais, també permet connectar persones. En moure's, la població pot abandonar l'espai personal restringit per la llar —integrada per les persones co-residents i l'habitatge— i ampliar el cercle de relacions socials o enfortir-lo amb veïns, amics, coneguts, però també amb familiars. La solidaritat intergeneracional, per exemple, a la qual es dedica un espai específic en aquest informe, està condicionada no només per la localització al territori metropolità dels subjectes proveïdors i receptors d'ajuda, sinó també per les possibilitats que tenen ambdós per desplaçar-se i per les característiques d'aquesta mobilitat. També, a través de la mobilitat es pot contrarestar o evitar la soledat i l'aïllament social, situacions molt presents en la quotidianitat de la població envellida com es veurà en un capítol posterior. La mobilitat, a més, té implicacions intrínseques en la qualitat de vida. El simple fet de desplaçar-se caminant amb l'únic objectiu de fer un passeig representa un acte amb conseqüències beneficioses per a la salut.

En aquest capítol, a través de les dades que ofereix l'*Enquesta de mobilitat en dia feiner*, s'analitzen les pautes de mobilitat quotidiana de la gent gran atenent a la intensitat dels desplaçaments, els motius i modes emprats, així com a l'àmbit dels desplaçaments (taxa d'autocontenció municipal).

6.1. Pautes generals de la mobilitat quotidiana entre la gent gran

Actualment la gent gran es mou menys que fa anys. Si es compara amb el percentatge de població mòbil de 2017 amb l'existent l'any 2011, any de crisi econòmica, el resultat mostra un descens del 84,2% al 81,6%. Així mateix, si es compara la mobilitat d'aquest col·lectiu amb altres grups d'edat es constata una menor mobilitat, i els més envellits menys que els que tenen entre 65 i 74 anys. L'any 2017, el pes de la població mòbil entre la gent gran és del 81,6%, mentre que entre la població potencialment activa pràcticament tota la població realitza algun tipus de desplaçament (92,7%) (taula 15). Els més grans es mouen menys, essent tres de cada quatre els que fan desplaçaments.

La mirada intrametropolitana corrobora aquesta pauta de mobilitat, tant entre eos residents al centre com a la perifèria. Al nucli metropolità, però, la població gran es més mòbil. Una diferència de gairebé 4 punts distingeix els residents dels dos àmbits, relació que s'observa també en els dos grups etaris.

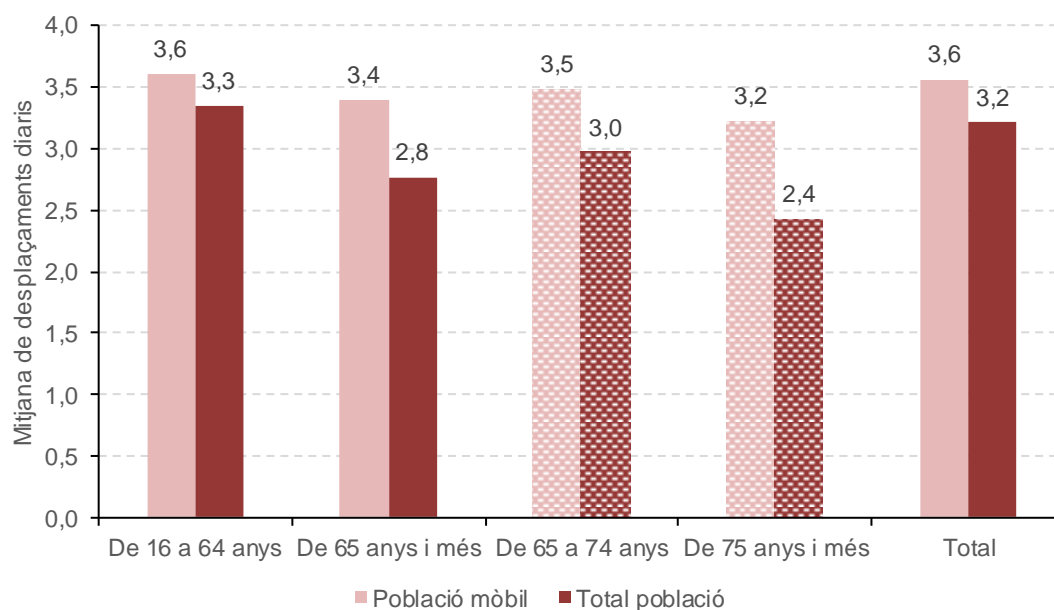
Taula 15. Població mòbil segons grups d'edat i territori de residència. Població de 16 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

	Barcelona	Resta àrea metropolitana de Barcelona	Àrea metropolitana de Barcelona
De 16 a 64 anys	94,0	91,5	92,7
De 65 anys i més	83,2	79,6	81,6
De 65 a 74 anys	87,8	82,5	85,1
De 75 anys i més	77,0	73,0	75,5
Total	91,3	88,9	90,2

Font: ATM, Ajuntament de Barcelona, AMB, AMTU, Enquesta de mobilitat en dia feiner, 2017

El grau de mobilitat²⁵ també ha descendit en els últims anys. L'any 2011, la gent gran mòbil feia 3,7 desplaçaments diaris, essent 3,4 l'any 2017. El grau de mobilitat del col·lectiu és inferior al de la resta de població, tant entre els individus mòbils com entre el conjunt de població, que integra els que es mouen i els que no, fent, per tant, menys desplaçaments diaris (gràfic 22). La mitjana de desplaçaments diaris de la població metropolitana mòbil és de 3,6, essent de 3,4 per al conjunt de la població gran i de 3,2 per a la població més envellida.

Gràfic 22. Grau de mobilitat segons grups d'edat. Població de 16 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: ATM, Ajuntament de Barcelona, AMB, AMTU, Enquesta de mobilitat en dia feiner, 2017

²⁵ El grau de mobilitat és un indicador que mesura la mitjana de desplaçaments diaris que realitza la població.

6.2. Motius i modes de desplaçament

Quines són les motivacions que hi ha darrera dels desplaçaments que fa la població envellida? Fonamentalment, els motius són personals (el 53,5% dels desplaçaments), tot com a resultat de la finalització de l'activitat en el mercat laboral formal per a la majoria de la població envellida (taula 16). Amb més detall, són les compres quotidianes les que predominen (25,6%), seguides d'altres raons relacionades amb el passeig (14,7%), el lleure i l'oci (12,8%). Cal destacar la importància dels desplaçaments per atendre i curar altres membres de la família, doncs representa la tercera motivació amb més pes dels moviments quotidians (14,1%). Finalment, degut a l'empitjorament de salut en la vellesa, les visites als centres sanitaris suposen s'incorporen a la vida quotidiana de la població (10%). En etapes prèvies, aquest tipus de desplaçaments representen poc més del 3% dels moviments de la població.

El sobreenvelliment comporta la reducció de la diversitat dels motius en els desplaçaments. Les compres quotidianes guanyen encara més pes, essent el motiu de tres de cada deu moviments. Per altra banda, els passejos també esdevenen una pràctica més habitual de mobilitat (gairebé un de cada cinc). Així mateix, les visites mèdiques s'incrementen (11,3%). En canvi, d'altres perden rellevància i fins i tot deixen de realitzar-se. Els més clars són els desplaçaments associats al treball o els estudis, encara presents en les rutines quotidianes d'alguns membres que superen els 65 anys. Però també la pèrdua de protagonisme en la provisió de cures es reflecteix en els desplaçaments. La població molt gran passa d'exercir el rol de cuidador a subjecte de cures, reduint-se els desplaçaments per aquest motiu en cinc punts.

Taula 16. Desplaçaments segons grups d'edat i territori de residència. Desplaçaments població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

	De 65 a 74 anys	75 anys i més	Total 65 anys i més
<i>Treball i gestions de treball</i>	3,2	0,0	2,2
<i>Estudis</i>	1,3	0,4	1,0
<i>Compres quotidianes</i>	23,4	30,4	25,6
<i>Compres no quotidianes</i>	3,3	1,3	2,7
<i>Metge/hospital</i>	9,4	11,3	10,0
<i>Visita amic/familiar</i>	7,3	7,2	7,3
<i>Acompanyar/cura persones</i>	15,4	11,1	14,1
<i>Gestions personals</i>	8,5	7,3	8,1
<i>Oci, lleure</i>	13,3	11,7	12,8
<i>Dinar/sopar/bar/restaurant (no oci)</i>	1,8	1,0	1,5
<i>Sense destinació fixa/passejar</i>	13,0	18,3	14,7
<i>Formació complementària/no reglada</i>	0,0	0,0	0,0
<i>Altres desplaçaments</i>	0,1	0,0	0,1
Total	100,0	100,0	100,0

Font: ATM, Ajuntament de Barcelona, AMB, AMTU, Enquesta de mobilitat en dia feiner, 2017

Els modes de desplaçament indiquen un ús majoritari de transport no motoritzat²⁶ i públic, en clar contrast amb el tipus de mobilitat de la resta de la població metropolitana, la qual presenta un repartiment força equilibrat entre els tres modes de transport (taula 17). La gent gran fa més de tres de cada cinc desplaçaments a peu —la mobilitat en bicicleta representa un exigu 0,5% dels desplaçaments no motoritzats— i un de cada quatre en transport públic, sobretot en autobús (13,9%), mitjà que ofereix una millor adaptabilitat a la mobilitat de la gent gran. Únicament un 13,8% dels desplaçaments de la població envellida són en transport privat. L'ús de mitjans no motoritzats i el transport públic augmenta amb l'edat, un cop les limitacions físiques associades a l'envelliment s'intensifiquen, la qual cosa s'afegeix a la menor freqüència dels desplaçaments, que passen a ser també de menor durada i distància (Pérez et al., 2016). Tot plegat, fa que el cotxe vagi perdent presència en els desplaçaments quotidians.

A la metròpoli, els desplaçaments dels residents grans de la perifèria són semblants pel que fa al transport motoritzat, però el transport públic té un menor pes en favor del transport privat. De fet, tots dos tipus de mitjans tenen la mateixa freqüència, entorn un 18% dels desplaçaments. En canvi, al nucli central, la gent gran fa un major ús del transport públic i una menor utilització dels mitjans privats (30,5% i 10%, respectivament). L'àmplia xarxa de transport públic disponible al municipi de Barcelona és clarament un dels elements clau que explica aquestes diferències entre la mobilitat quotidiana al centre i a la perifèria de la metròpoli.

Taula 17. Desplaçaments segons grups d'edat, mode de transport i territori de residència. Desplaçaments població de 16 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

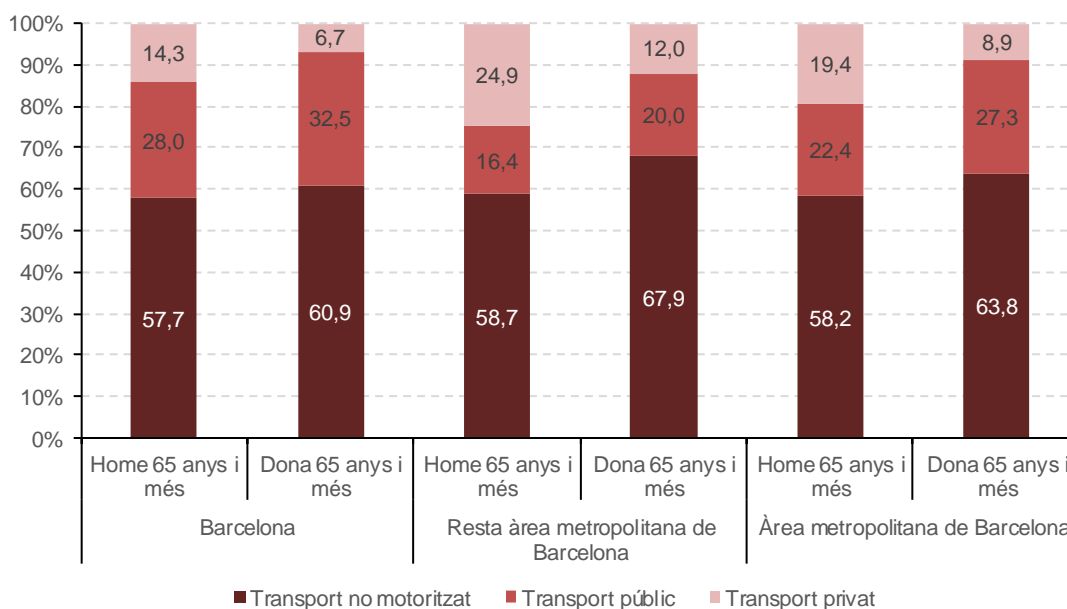
		<i>Transport no motoritzat</i>	<i>Transport públic</i>	<i>Transport privat</i>
<i>Barcelona</i>	<i>De 16 a 64 anys</i>	41,3	35,6	23,1
	<i>De 65 anys i més</i>	59,5	30,5	10,0
	<i>De 65 a 74 anys</i>	58,0	31,3	10,8
	<i>De 75 anys i més</i>	62,1	29,2	8,7
	<i>Total</i>	45,1	34,5	20,4
<i>Resta àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>De 16 a 64 anys</i>	33,6	24,8	41,6
	<i>De 65 anys i més</i>	63,3	18,2	18,5
	<i>De 65 a 74 anys</i>	60,7	18,5	20,7
	<i>De 75 anys i més</i>	70,3	17,3	12,4
	<i>Total</i>	39,1	23,6	37,3
<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>De 16 a 64 anys</i>	37,5	30,3	32,1
	<i>De 65 anys i més</i>	61,2	25,0	13,8
	<i>De 65 a 74 anys</i>	59,3	25,1	15,6
	<i>De 75 anys i més</i>	65,1	24,8	10,1
	<i>Total</i>	42,3	29,3	28,5

²⁶ Per transport no motoritzat s'entenen els desplaçaments a peu i en bicicleta.

Font: ATM, Ajuntament de Barcelona, AMB, AMTU, Enquesta de mobilitat en dia feiner, 2017

El sexe és un element diferenciador de com es mou la població envellida metropolitana. Les dones es desplacen més a peu i en transport públic que els homes (gràfic 23). El 91,1% de les dones fan servir algun d'aquests modes de transport, 10 punts més que els homes (80,6%). Al municipi central, l'amplia xarxa de transport públic possibilita que les dones es desplacen menys a peu. En conjunt, els desplaçaments de les dones en aquestes dues modalitats supera al del conjunt de la metròpoli (93,3%). A la perifèria, per contra, els desplaçaments de les dones en transport privat és superior a la del conjunt dels moviments efectuats per les dones metropolitanas de 65 anys i més (12% i 8,9%, respectivament).

Gràfic 23. Desplaçaments segons sexe i territori de residència. Desplaçaments població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: ATM, Ajuntament de Barcelona, AMB, AMTU, Enquesta de mobilitat en dia feiner, 2017

Malgrat l'evidència de les dades mostrades, en el curt i mitjà termini cal preveure canvis en les pautes de mobilitat quotidiana. Si bé es tracta del grup que en termes relatius fa menys desplaçaments diaris i fa més desplaçaments a peu per la seva menor autonomia, s'ha de tenir en compte que progressivament, les condicions de salut aniran millorant en línia amb el que està passant en les últimes dècades. Més autonomia pot implicar l'augment de la demanda de mobilitat en modes de transport motoritzats, en la mesura que ja hauran estat generacions més motoritzades i els seus marcs territorials de referència hagin estat més amplis (Pérez et al., 2016). De fet, entre 2011 i 2017 es registra un augment de l'ús de transports privats en els desplaçaments de la gent gran, del 12,2% al 13,8%.

Vista la importància dels desplaçaments a peu i en transport públic en la mobilitat quotidiana de la població gran, cal atendre a les barreres físiques i socials existents a l'espai urbà que poden condicionar els moviments d'aquest col·lectiu. La manca d'il·luminació, els desnivells, la manca d'espai en les voreres o el seu mal estat, la sensació d'inseguretat o la manca d'accessibilitat física del transport públic, poden ser alguns dels factors que intervinguin en aquesta relació entre la gent gran i la seva mobilitat quotidiana. Les implicacions de l'existència de barreres físiques i socials en la mobilitat quotidiana de la gent gran poden ser àmplies, ja que poden dificultar l'accés als serveis bàsics, com ara els centres sanitaris, o a la possibilitat de poder portar a terme relacions socials, o fins i tot, afavorir l'accidentalitat viària (Pérez et al., 2016).

En aquest sentit, la valoració del transport públic esdevé fonamental per millorar la mobilitat de la població envellida de la metròpoli. El col·lectiu en fa una millor avaluació que el conjunt de la població en tots els aspectes qüestionats (taula 18). L'oferta de transport interurbà té una puntuació més baixa que la del transport dins del municipi, però és millor valorada a la perifèria que al centre. Destaca la baixa consideració del preu en relació als serveis, problema transversal a tot el territori metropolità, però de pitjor valoració per part dels residents de la perifèria. Aquesta valoració pot tenir a veure amb les mancances que presenta actualment la política tarifària metropolitana adreçada a la gent gran. La targeta rosa metropolitana, títol de transport públic de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, cobreix entorn la meitat de la població gran (44,7%), amb un greuge territorial que afecta a la població resident en 18 municipis metropolitans, aquells que no formen part de la primera corona tarifària (Pérez et al., 2017). Aquests municipis de la segona corona tarifària metropolitana que presten serveis de transport urbà tenen sistemes de tarifació social per a la gent gran diferents, o no en tenen. Això no obstant, de cara al present i el futur de la mobilitat de la gent gran a la metròpoli, cal tenir en compte dues qüestions. En primer lloc, l'aprovació a la tardor del 2018 i entrada en vigor l'1 de gener de 2019 de la tarifa plana zona 1 que homogeneïtza els títols metropolitans per als 26 municipis de l'àrea metropolitana. Per altra banda, el Pla metropolità de mobilitat urbana, preveu estendre la targeta rosa als 18 municipis de la segona zona tarifària i homogeneïtzar-ne els criteris d'obtenció al conjunt de l'àrea metropolitana.

Taula 18. Valoració de diferents aspectes relacionats amb el transport públic segons territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

		Quantitat oferta transport públic intraurbà	Quantitat oferta transport públic interurbà	Preu transport públic en relació als serveis oferts	Qualitat global xarxa transport públic en el municipi
<i>Barcelona</i>	<i>65 anys i més</i>	7,6	7,0	5,5	7,5
	<i>Total</i>	7,6	6,7	4,6	7,4
<i>Resta àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>65 anys i més</i>	7,5	7,3	5,0	7,5
	<i>Total</i>	7,1	6,9	4,1	7,2
<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>65 anys i més</i>	7,6	7,2	5,2	7,5
	<i>Total</i>	7,4	6,8	4,4	7,3

Font: ATM, Ajuntament de Barcelona, AMB, AMTU, Enquesta de mobilitat en dia feiner, 2017

6.3. L'autocontenció municipal en els desplaçaments

Quin és l'àmbit d'acció en el que es circumscriu la mobilitat quotidiana de la població envellida de la metròpoli? Quants dels desplaçaments superen els límits del municipi de residència? La taxa d'autocontenció dels desplaçaments és un indicador que mesura el percentatge de desplaçaments que es fan dintre del municipi de residència.

Els desplaçaments de la població gran han perdut nivell d'autocontenció respecte als moviments que realitzaven l'any 2011. D'aleshores ençà, la taxa d'autocontenció municipal dels desplaçaments efectuats per la població envellida ha passat del 89,1% al 83,6% (taula 19).

En relació amb la resta de població, les dades mostren que la població envellida es desplaça més dintre dels límits municipals. L'any 2017, els moviments de la població envellida que no van anar més enllà del perímetre municipal eren 20 punts superiors al de la població potencialment activa (65,8%). Aquesta relació lineal de a més edat més autocontenció es veu també entre la gent gran. La taxa d'autocontenció dels desplaçaments arriba al 90,2% entre la població de 75 anys i més.

Les dimensions de Barcelona fan que l'autocontenció municipal dels desplaçaments sigui major que als municipis perifèrics. Al nucli central, el 93% dels moviments es fan al municipi, arribant al 96% entre la població més envellida. A la perifèria, en canvi, aquests percentatges són del 72% i del 80,5%, respectivament. La variació entre 2011 i 2016 també ha estat superior a la perifèria que al centre, especialment entre els nous jubilats.

Taula 19. Taxa d'autocontenció municipal dels desplaçaments segons grups d'edat i territori de residència. Desplaçaments població de 16 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

		2011	2017
<i>Barcelona</i>	<i>De 16 a 64 anys</i>	86,5	85,1
	<i>De 65 anys i més</i>	94,1	92,9
	<i>De 65 a 74 anys</i>	90,9	91,1
	<i>De 75 anys i més</i>	97,7	95,9
	<i>Total</i>	88,2	86,8
<i>Rest a àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>De 16 a 64 anys</i>	58,4	45,6
	<i>De 65 anys i més</i>	81,6	72,0
	<i>De 65 a 74 anys</i>	80,7	68,8
	<i>De 75 anys i més</i>	83,2	80,5
	<i>Total</i>	62,0	50,4
<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>De 16 a 64 anys</i>	72,1	65,8
	<i>De 65 anys i més</i>	89,1	83,6
	<i>De 65 a 74 anys</i>	86,4	80,4
	<i>De 75 anys i més</i>	92,6	90,2
	<i>Total</i>	75,3	69,4

Font: ATM, Ajuntament de Barcelona, AMB, AMTU, Enquesta de mobilitat en dia feiner, 2017

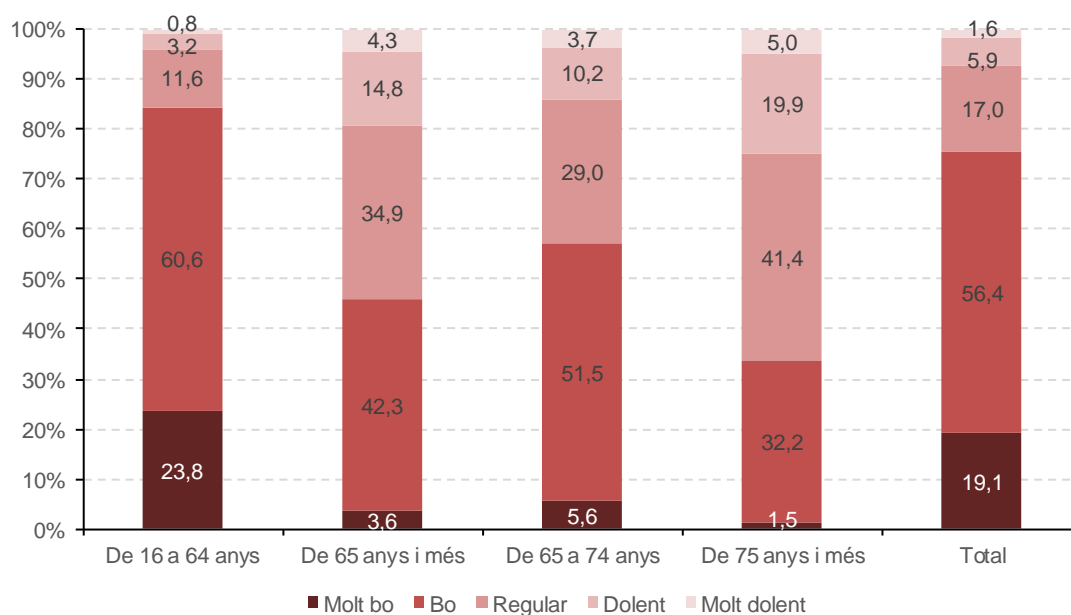
7. SALUT I AUTONOMIA PERSONAL

Un aspecte fonamental en l'anàlisi de les condicions de vida de la població gran és l'estat de salut. Malauradament, no es disposen de dades molt detallades sobre aquesta qüestió a l'àrea metropolitana de Barcelona. En tot cas, malgrat les limitacions de les dades disponibles, s'ha considerat indispensable incloure un capítol sobre salut i autonomia personal en aquest informe, on s'analitzaran principalment algunes de les diferències que emergeixen segons edat, sexe i nivell d'ingressos.

7.1. Salut autopercebuda

L'anàlisi de la percepció que la població té de la seva salut a l'àrea metropolitana ofereix unes diferències res sorprenents entre grups d'edat. Com és lògic, a més edat, pitjor consideració de l'estat personal de salut. L'any 2016-2017, la població gran amb una valoració negativa (salut percebuda com a dolenta o molt dolenta) ascendia al 19,2%, essent el 24,9% per a la població més envellida (gràfic 24).

Gràfic 24. Percepció subjectiva de l'estat de salut segons grups d'edat. Població de 16 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

7.2. Problemes de salut crònics

Les malalties o problemes de salut crònics²⁷ també són més comuns a edats avançades. L'any 2016-2017, la proporció de població que presenta aquest tipus d'afectacions gairebé es triplica entre la població gran (taula 20). Més de la meitat de la població envellida metropolitana (55,9%) els pateix. Des d'una perspectiva territorial, no s'observen diferències importants per al conjunt de la població gran, però sí depenent del grup d'edat. Mentre que a Barcelona hi ha més gent gran entre 65 i 74 anys amb malalties o problemes de salut crònics (51,3% per 46,2% a la primera corona), és a la perifèria on es registra més població de 75 anys i més amb aquests problemes de salut (65,1% per 62,3% a Barcelona).

Taula 20. Població amb malalties o problemes de salut crònics segons grups d'edat i territori de residència. Població de 16 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

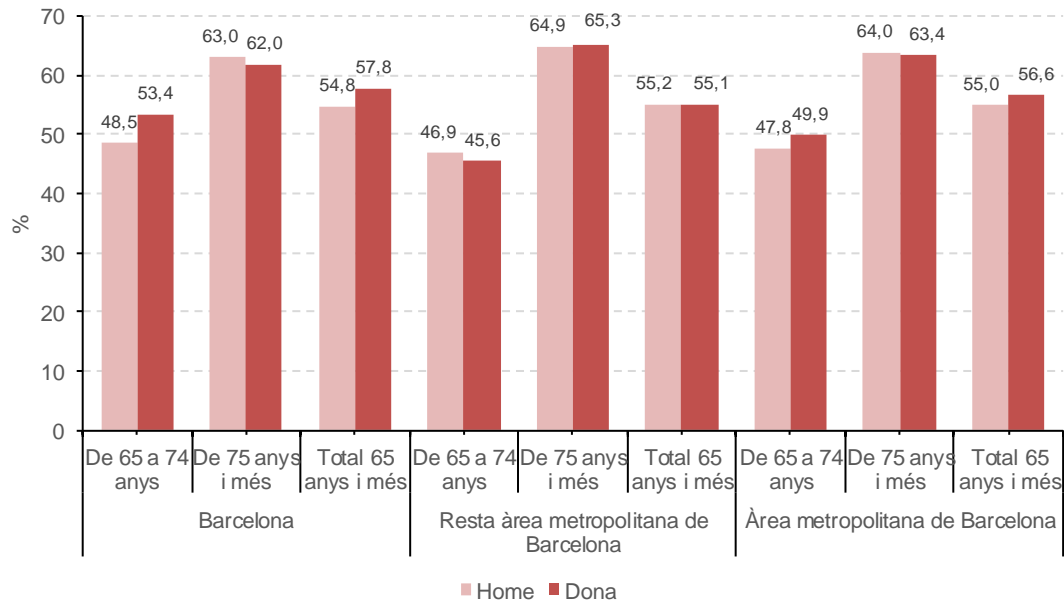
	<i>Barcelona</i>	<i>Resta àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>
<i>De 16 a 64 anys</i>	20,7	19,6	20,1
<i>De 65 anys i més</i>	56,6	55,1	55,9
<i>De 65 a 74 anys</i>	51,3	46,2	48,9
<i>De 75 anys i més</i>	62,3	65,1	63,6
<i>Total</i>	29,6	27,1	28,4

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

En termes generals, aquests tipus de problemes de salut no semblen tenir una clara afectació diferencial en funció del sexe. A la metròpoli, homes i dones les pateixen gairebé en la mateixa proporció, 55% en el cas dels homes i 56,6% entre les dones (gràfic 25). En canvi, a la ciutat central sí que es registra alguna lleugera diferència. El grau d'afectació és major entre les dones que entre els homes, sobretot entre les dones d'entre 65 i 74 anys. El 54,3% de les dones d'aquesta edat residents al municipi de Barcelona les pateixen, per un 48,5% dels homes de la mateixa edat.

²⁷ Per malalties o problemes de salut crònics s'entenen aquells que han durat o s'espera que durin almenys sis mesos.

Gràfic 25. Població amb malalties o problemes de salut crònics segons grups d'edat, sexe i territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

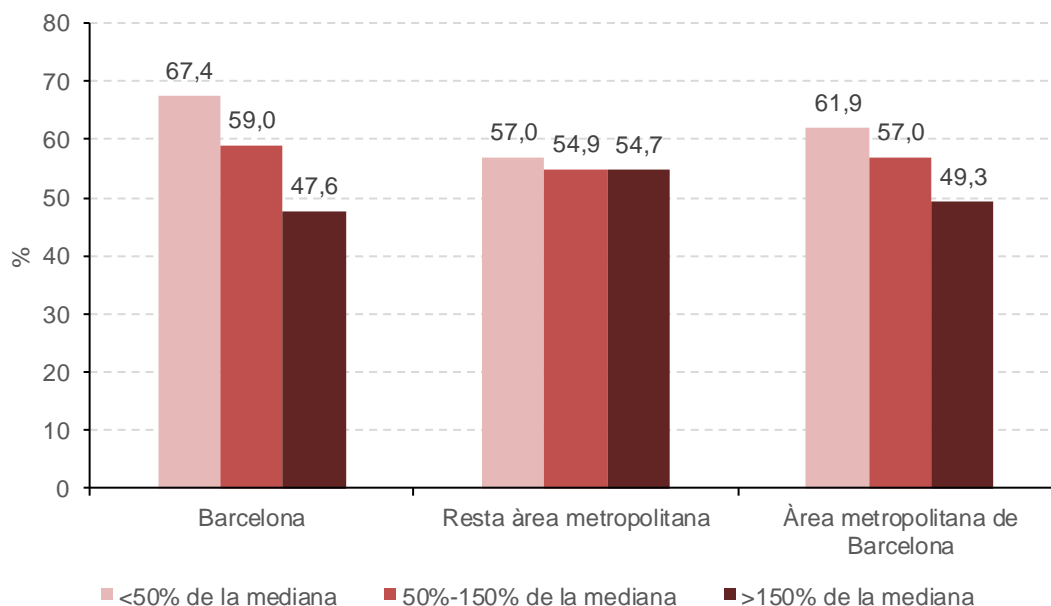

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Si bé el sexe té escassa relació amb el fet de patir malalties cròniques, no passa el mateix amb l'estatus socioeconòmic. Hi ha una llarga trajectòria investigadora que ha destacat la relació entre la desigualtat socio-econòmica i la salut (Ayala i Pérez, 2019). Més a prop, anàlisis recents per a Barcelona han evidenciat aquesta relació per a la gent gran (Martí-Costa et al., en premsa). En síntesi, aquests treballs s'associen els problemes de salut amb un nivell socio-econòmic baix i els resultats de l'anàlisi per a l'àrea metropolitana de Barcelona van en la mateixa línia.

L'any 2016-2017, la gent gran amb menys recursos afectada per algun problema de salut crònic ascendia al 61,9%, mentre que entre la població amb ingressos més elevats el nivell d'incidència es reduïa a la meitat de la població (gràfic 26). Les diferències de salut segons estatus socio-econòmic s'intensifiquen de manera significativa a la ciutat central. A Barcelona, hi ha 20 punts de diferència respecte al patiment de malalties cròniques entre la gent gran amb rendes baixes i altes. Dit d'una altra manera, al municipi de Barcelona, dos de cada tres persones grans amb rendes baixes tenen problemes crònics de salut, essent gairebé un de cada dos en el cas de de la població amb rendes més altes. No és menys rellevant el fet que a la perifèria metropolitana hi ha escasses diferències segons el nivell d'ingressos en relació amb aquesta qüestió.

Gràfic 26. Població amb malalties o problemes de salut crònics segons estrat de renda i territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

7.3. Dependència i limitacions per la realització d'activitats bàsiques

Un aspecte important de l'estat de salut que condiciona la qualitat de vida en el procés d'envelliment és la capacitat que tenen aquestes problemàtiques per limitar les activitats quotidianes. Aquestes limitacions poden esdevenir situacions de discapacitat i dependència de variable gravetat i augmentar la vulnerabilitat social i econòmica de la població gran.

En el cas de l'àrea metropolitana de Barcelona, la població envellida que s'ha vist afectada per aquesta problemàtica ha estat el 43,6%, més del triple que la gent jove i adulta (12,4%) (taula 21). Entre la població més gran les limitacions per motius de salut afecten a més de la meitat de la població (56,7%). Quan a les diferències territorials, no n'hi ha entre l'ampli grup de gent gran, però sí apareixen en diferenciar per grups d'edat. La relació entre territori i edat és similar a la vista per a les malalties o problemes de salut crònics. Barcelona acull un major percentatge de població gran menys envellida afectada per problemes de salut que impacten en la seva capacitat per realitzar activitats bàsiques de la vida quotidiana (33,2% per 29,8% a la primera corona), mentre que a la perifèria són més els afectats per aquesta circumstància quan arriben a edats més avançades (58,4% per 55,4% a Barcelona).

Taula 21. Població limitada en les seves activitats quotidianes per algun problema de salut segons grups d'edat i territori de residència. Població de 16 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

	<i>Barcelona</i>	<i>Resta àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>
<i>De 16 a 64 anys</i>	12,5	12,3	12,4
<i>De 65 anys i més</i>	43,9	43,3	43,6
<i>De 65 a 74 anys</i>	33,2	29,8	31,6
<i>De 75 anys i més</i>	55,4	58,4	56,7
<i>Total</i>	20,2	18,9	19,6

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

8. CURES I ATENCIÓ PERSONAL: SOLIDARITAT INTERGENERACIONAL

En arribar a la vellesa, la població gran adquireix nous rols en les llars o a les xarxes familiars, o simplement els intensifica. Per una banda, es fan més dependents de les cures i ajuts externs, com s'ha vist a l'apartat anterior, però també actuen com actors cuidadors o proveïdors d'ajuda a d'altres membres de la llar o familiars. En aquesta secció es presentaran els resultats de les anàlisis de dues dimensions de les cures i atencions personals des de la perspectiva de la solidaritat intergeneracional. Per una banda, des de la perspectiva de la gent gran com agent passiu receptora de cura i ajuda davant la major vulnerabilitat en termes de salut, estudiant qui és el proveïdor d'aquestes cures: altres membres de la família, coneguts, actors privats o administració pública. Per altra banda, posant el focus en la gent gran com a proveïdora de cures i atenció personal.

8.1. Les cures a la gent gran

Recuperant la informació relativa a la població gran afectada per problemes de salut que condicionen la seva activitat quotidiana, en primer lloc, val a dir que la gran majoria de la població envellida rep ajut quan no pot desenvolupar les activitats quotidianes (81%) (taula 22). D'aquesta majoria, en resulta una altra relativa al funcionament de les xarxes informals de familiars i coneguts com a eixos vertebradors de l'atenció i cura de la gent gran en cas de necessitat. El 67,1% de la població gran ha rebut ajuda d'aquestes xarxes quan l'han necessitat. L'ajuda formal que implica la contractació de personal específic és la següent opció (9,2%), seguida en molts pocs casos per l'atenció formal pública a través dels serveis socials (2,5%), opció equiparable a l'ajuda que els han proporcionat altres actors com ara associacions del tercer sector o altres persones (2,1%).

L'anàlisi territorial ofereix un comportament diferencial al centre i la perifèria. Per una banda, una major proporció de gent gran del nucli metropolità afronta aquests moments de dificultat sense cap mena d'ajuda (22,5% per un 14,8% a la perifèria). Sense poder aprofundir en aspectes subjectius relatius al fet que la persona vulgui o no ser ajudada, les dades, no obstant, poden indicar una major vulnerabilitat de la gent gran del municipi central. A la perifèria, on hi ha una major proporció del col·lectiu que rep ajuda davant aquestes dificultats (85,2%), l'ajut de les xarxes informals és més important que al

centre (75,5% davant el 60,4% al municipi de Barcelona). En canvi, al nucli metropolità, cobra més rellevància l'ajut formal, tant privat com públic (11,1% i 3,4%, respectivament).

Taula 22. Població limitada en les seves activitats quotidianes per algun problema de salut segons proveïdor d'ajuda i territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

	<i>Barcelona</i>	<i>Resta àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>
<i>No rep ajuda de ningú</i>	22,5	14,8	19,0
<i>Parella, altres familiars o coneguts</i>	60,4	75,5	67,1
<i>Persona contractada particularment</i>	11,1	6,9	9,2
<i>Serveis socials</i>	3,4	1,4	2,5
<i>Altres</i>	2,7	1,4	2,1

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

8.2. La gent gran com a proveïdora de cures

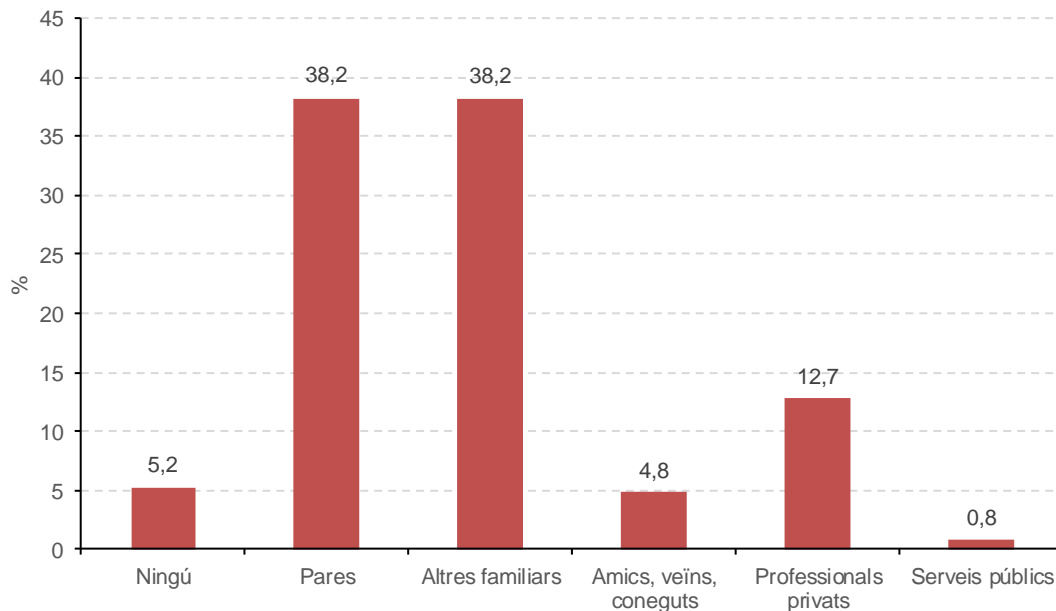
Com s'ha dit anteriorment, la gent gran intervé també com a proveïdora de cura. Aquest apartat se centra especialment en analitzar el seu paper com a cuidadors dels seus néts, per la rellevància d'aquest fet. Aquesta funció està àmpliament estesa entre la població gran de tota Europa, tal i com ho han evidenciat diverses recerques sobre el tema (García-Morán i Kuehn, 2012; Hank, 2012)²⁸. A Catalunya, les dades corresponents a les dues onades de l'*Enquesta d'usos del temps de Catalunya* realitzades l'any 2003 i 2011 per l'Idescat apunten a una implicació creixent de la gent gran catalana en aquest tipus de tasques. L'any 2003 la població de 65 anys i més que ajudava en la cura d'infants representava el 14,8%. Aquesta xifra va augmentar el 2011 fins al 23,3%. Entre els factors que explicarien aquest augment podrien estar la cohabitació de diferents generacions per respondre a la baixada d'ingressos i a l'augment de l'atur generada per la crisi econòmica (Lebrusán, 2015) o a l'increment de la inserció laboral de les dones (Malo i Cueto, 2012; Miret, 2012).

A l'àrea metropolitana de Barcelona només es pot realitzar una aproximació a aquesta qüestió. Entre aquells que tenen la necessitat de comptar amb algú per tenir cura dels seus fills de manera habitual, una majoria indica que l'ajuda la rep de les xarxes familiars. El 76,4% d'aquesta població recorre a aquestes xarxes informals, de les quals hi ha un repartiment equitatiu entre quins compten amb l'ajut dels pares i aquells que ho fan d'altres familiars (38,2%) (gràfic 27). Per tant, més d'un terç de la població metropolitana

²⁸ Segons García-Morán i Kuehn (2012), l'any 2006 a Espanya el 55% de la gent gran amb néts menors de 10 anys els cuiden regularment els seus avis i el 30% ho fa diàriament. Les xifres a Europa pel que a les cures diàries o setmanals varien del 23% a Dinamarca al 70% a Itàlia.

amb fills que precisen d'ajuda per cuidar-ne reben l'ajut dels seus pares, molts dels quals cal suposar han arribat a edats avançades²⁹.

Gràfic 27. Població que rep ajuda d'una altra persona fora de la llar per tenir cura del(s) seu(s) fill(s). Població amb fills. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: IERMB, Enquesta de cohesió urbana, 2017.

Una qüestió rellevant en relació a la funció cuidadora de la població envellida és el desafiament que representa l'increment de l'activitat laboral de les dones per continuar desenvolupant aquest paper. Tal com s'ha vist en les seccions inicials del present informe, la relació amb l'activitat laboral de la població gran està canviant, incrementant-se progressivament el nombre de població que treballa més enllà dels 65 anys. En el cas de les dones, l'augment de la seva participació en el mercat laboral formal, també a edats avançades, implica una menor disponibilitat per a desenvolupar la seva funció cuidadora de néts que socialment li havia estat encomanada. Aquesta disfuncionalitat entre el sistema de cures informal que suposa una de les bases sobre les quals s'articula el sistema de benestar familista dominant a l'àrea metropolitana de Barcelona, i la incorporació creixent de les dones al mercat laboral representa una qüestió sobre la que caldria parar especial atenció en el mitjà i llarg termini. Tal com planteja Hank (2012), la participació laboral de les dones en edats avançades afegeix complexitat a la conciliació de la vida laboral i familiar de les dones joves, en la mesura en què no estan disponibles per exercir les tasques de cura tradicionalment assignades. Mantenir elevades taxes d'ocupació entre dones de diferents

²⁹ Tot i l'alta probabilitat de confirmació d'aquesta hipòtesi degut a que s'inclouen fills d'un espectre etari ampli no limitat a les edats inicials de la vida, no pot ser corroborada per les dades disponibles, ja que no es disposa d'informació sobre l'edat de familiars que resideixen fora de la llar.

generacions genera la necessitat d'una nova organització del treball productiu i reproductiu al si de les llars entre homes i dones, però també precisa de l'acompanyament de l'administració pública mitjançant polítiques públiques (transferències econòmiques, llicències parentals i serveis) adreçades a l'assoliment d'aquest objectiu d'igualtat.

9. ENVELLIMENT, SOLEDAT I ENTORN SOCIAL

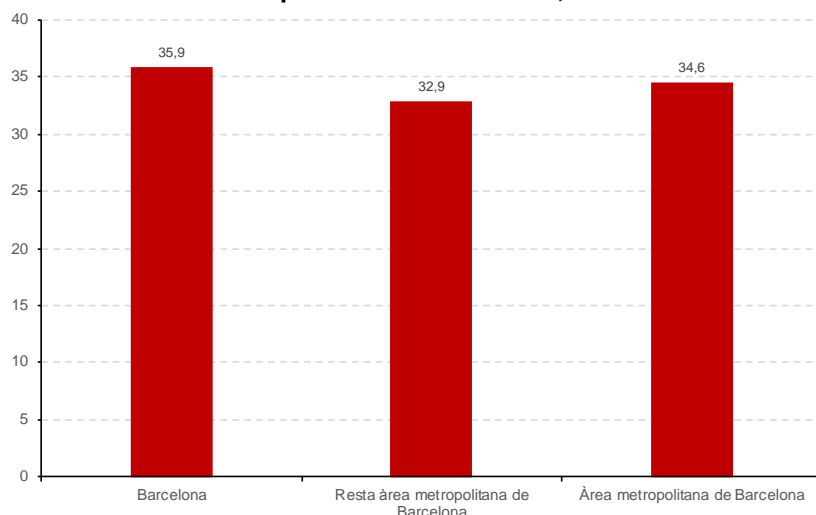
Aquesta secció té per objecte fer una aproximació a l'entorn social que envolta i dona suport a la població gran. Més concretament, es mira d'estudiar una de les condicions associades a l'envelliment, juntament amb d'altres presentades en el present informe, com ara la inactivitat laboral i el pitjor estat de salut (del Barrio et al., 2010): la soledat. El procés d'envelliment va associat a una progressiva reducció dels contactes degut, entre d'altres, a la pèrdua de les relacions laborals; l'emancipació de la llar dels descendents; la defunció d'amics, parella o parents, així com altres aspectes relacionats amb la renda i la salut (Jehoel-Gijsbers i Vrooman, 2008), que poden limitar la realització d'activitats amb altres persones. Aquest procés pot portar a que les relacions interpersonals de les persones grans quedin restringides al nucli de familiars directes i a situacions de soledat no desitjada, precisament en el moment en què els suports es fan més necessaris (Canal, 2016). És per això que els programes de suport social i contacte intergeneracional esdevenen claus pel benestar físic i psicològic de les persones amb edats avançades en situacions de solitud no desitjada (Coscolla et al., 2016). A més, la importància dels vincles socials ja va ser destacada per Castel (1997) en la seva proposta analítica de l'exclusió social. Tal com s'ha vist al llarg de l'informe, la soledat residencial està associada a les situacions de vulnerabilitat socioeconòmica, però també té incidència en altres aspectes com ara la salut mental (depressió) derivats de la viduïtat i que, fins i tot, poden acabar produint problemes de salut física per l'abandonament d'activitats que hi repercuteix negativament (Iglesias de Ussel, 2001).

En el cas del present informe, i a partir de diferents fonts d'informació, es fa una anàlisi de la vinculació de la població gran amb el seu entorn social, que implica, com es veurà, també la relació amb l'hàbitat residencial proper. L'aïllament físic que implica la impossibilitat de sortir al carrer per la no adequació de l'hàbitat residencial proper a les limitacions físiques patides representa un factor que restringeix les capacitats de sociabilitat de la població gran i contribueix al seu aïllament social. Per últim, també s'ha incorporat en aquest capítol algunes informacions sobre la participació comunitària de les persones grans.

9.1. La soledat

La soledat residencial entre la gent gran és un fenomen que té una relació directa amb la edat, de tal manera que la població més envellida té majors probabilitats de residir sola al seu habitatge com a conseqüència dels processos de mobilitat residencial dels fills i mort de la parella. Actualment, el 34,6% de la població metropolitana de 75 anys i més viu sola (gràfic 27). Les llars constituïdes per una única persona són superiors al centre metropolità (35,9%), el que es pot explicar pel major envelliment i, sobretot, sobreenvelliment del municipi de Barcelona respecte a la primera corona tal com es mostra al capítol que analitza la qüestió demogràfica i al que es veurà amb posterioritat sobre les pautes de localització de la població gran.

Gràfic 28. Població que viu sola segons lloc de residència. Població de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

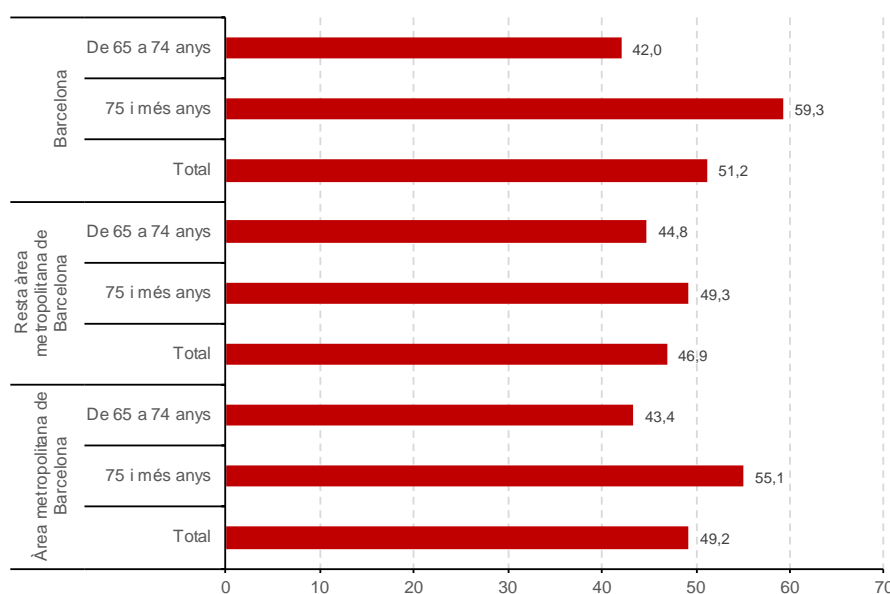

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

És important, però, ampliar el focus de la sociabilitat a un entorn residencial més ampli, el barri de residència, i més enllà de la parella. Analitzar la proximitat de les xarxes socials més pròximes representades pels membres familiars com a potencials proveïdors de suport emocional i físic, esdevé, per tant, també necessari. L'any 2018, gairebé la meitat de la població gran compartia hàbitat residencial amb altres familiars. La proximitat de les xarxes familiars és un dels efectes que resulta, entre d'altres factors, d'un règim de benestar familista com el present a l'àrea metropolitana de Barcelona, si bé en les darreres dècades s'ha anat eixamplant la distància entre familiars conseqüència de la producció residencial massiva durant el passat *boom* immobiliari (Navarro-Varas i Antón-Alonso, 2015).

La disponibilitat de familiars residint al mateix barri té dues pautes clares en relació amb l'edat i el territori metropolità. En primer lloc, pel que fa a l'edat i analitzant el conjunt de la metròpoli, la proporció de població de 75 anys i més que disposa de familiars al barri de residència és superior (55,1%) que la de la població entre 65 i 74 anys (43,4%) (gràfic 29). Aquesta major disponibilitat pot tenir a veure amb estratègies d'aproximació residencial, bé de la població gran o dels seus fills, per tal de facilitar les cures envers la població gran amb problemes relacionats amb la salut (discapacitat, dependència) o envers els néts. Per altra banda, pel que fa a la lectura territorial, el municipi de Barcelona compta amb una major proporció de població gran amb disponibilitat de xarxa familiar al seu entorn proper, però sobretot entre la població més envellida.

Gràfic 29. Disponibilitat de familiars vivint al barri segons edat i lloc de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2018

Font: IERMB, Enquesta de Relacions Veïnals i Convivència de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, 2018.

9.2. L'aïllament social

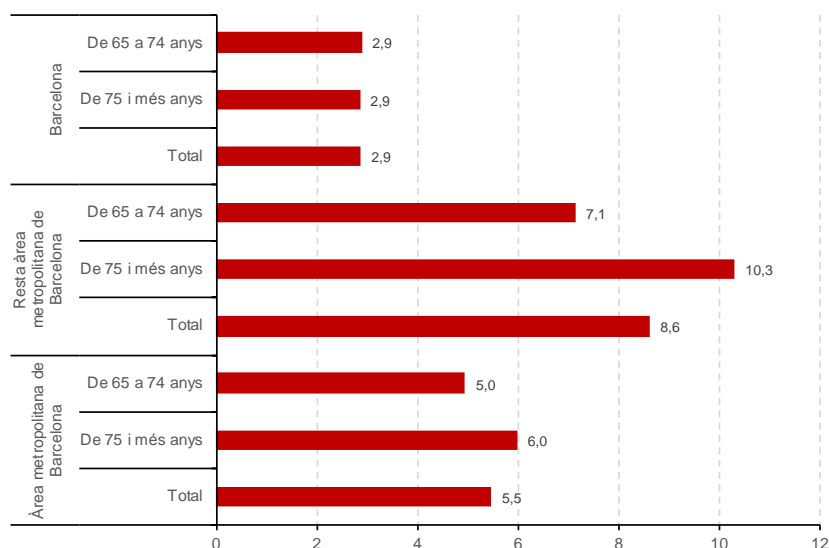
La disponibilitat de familiars als quals recórrer en cas d'ajuda física o psíquica té a veure amb un altre tipus de soledat, la relacionada amb el contacte (no estrictament presencial) amb altres persones (familiars, amics, veïns o coneguts). La soledat social parla directament de l'aïllament al qual pot estar exposada la població gran un cop es va reduint la seva xarxa social com a resultat de la viduïtat o mort de familiars, amics, veïns o coneguts, així com el distanciament físic dels fills resultat d'estratègies residencials pròpies per part d'aquests.

Amb l'objectiu d'analitzar l'abast del fenomen s'ha construït un índex complex de solitud social que fa referència a la manca de contacte o relació amb altres persones, visquin

o no a la mateixa llar. Aquest indicador ofereix una mesura de les persones afectades per aquest fenomen. Es defineixen com a persones en solitud social aquelles que com a mínim pateixen alguna de les següents mancances: a) no tenir a ningú amb qui parlar del dia a dia; b) no tenir contacte de cap tipus amb familiars o amics; c) no poder comptar amb ningú si ho necessita.

L'any 2018, el 5,5% de la població metropolitana de 65 anys i més estava afectada per la solitud social (gràfic 30). En termes d'edat, no hi havia diferències significatives, però l'anàlisi territorial sí que mostra una major vulnerabilitat de la població gran de la perifèria. Mentre que a Barcelona, el 2,9% d'aquesta població pateix aquesta situació d'aïllament social, a la primera corona afecta al 8,6%. A més, si ha Barcelona no hi ha diferències entre grups d'edat, a la perifèria sí n'existeixen, essent la població més envellida la que presenta una major prevalença (10,3% per 7,1% entre la població de 65 a 74 anys).

Gràfic 30. Índex de solitud segons edat i lloc de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2018

Font: IERMB, Enquesta de Relacions Veïnals i Convivència de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, 2018.

9.3. La participació comunitària

Relacionada amb l'entorn social, la participació comunitària fa referència a l'interès i les capacitats de les persones grans per participar en qüestions socials, econòmiques, culturals, espirituals i polítiques de la societat on viuen (Prieto et al., 2015; Duque i Mateo, 2008). Tal com s'apunta a l'informe sobre condicions de vida de la població gran de l'Ajuntament de Barcelona que va servir de fonament per a la redacció de *l'Estratègia sobre canvi demogràfic i envelliment: una ciutat per a tots els cicles de vida (2018-2030)* (Martí-Costa et al., en premsa), ser partícip en la vellesa de la vida comunitària en les seves diverses dimensions

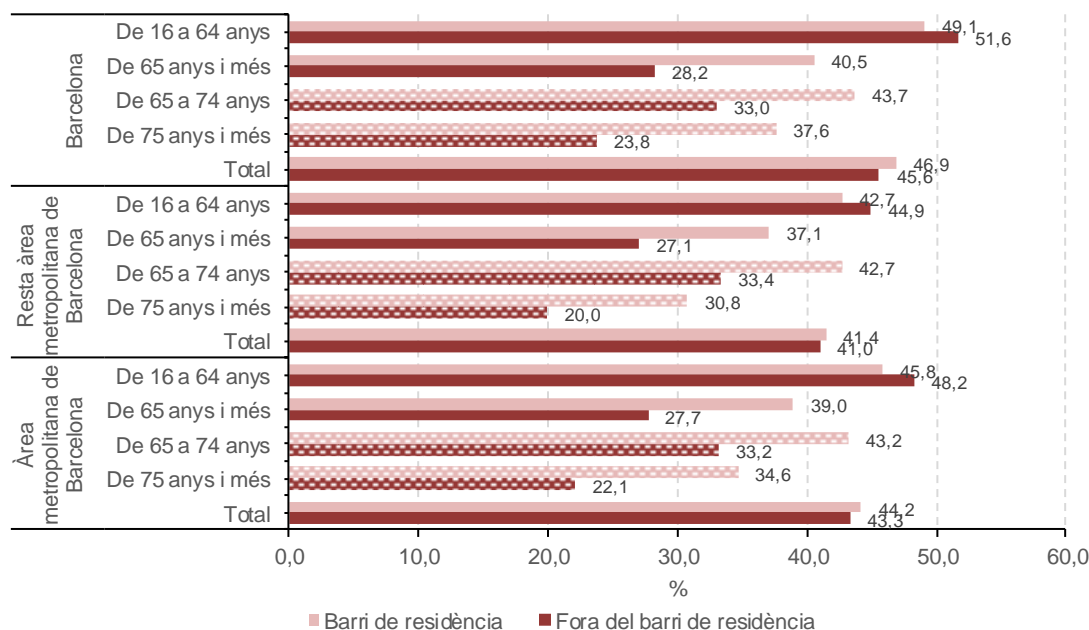
té positives conseqüències sobre el benestar i la integració social. Permet mantenir-se actiu un cop s'ha abandonat el mercat laboral formal, la qual cosa repercuteix alhora sobre la identitat del individu gran, reforçant la confiança, el reconeixement, les capacitats d'aprenentatge i l'autorealització personal. A més, entre els beneficis, i d'aquí la relació amb l'entorn social, també s'ha de considerar el manteniment o ampliació de la xarxa social, tant amb persones de la mateixa edat com d'altres generacions (Martí-Costa et al., en premsa).

La participació comunitària de la gent gran a l'àrea metropolitana de Barcelona presenta clares diferències territorials. És l'entorn proper, el barri de residència, l'hàbitat on es pren part activa de les activitats comunitàries. L'any 2017, el 39% de la població metropolitana envellida havia participat activament durant els darrers dotze mesos en alguna activitat comunitària dins del barri de residència (gràfic 31). Més enllà del barri, la participació cau al 27,7%. En canvi, en el cas de la població adulta potencialment activa, la participació fora del barri és superior que la que es produeix al propi barri (48,2% i 45,8%, respectivament).

A més, l'edat esdevé un factor de clara segmentació en la participació, havent-hi una relació lineal negativa de tal manera que a més edat, menys participació. A l'àrea metropolitana, la taxa de participació al barri decreix del 45,8% per al grup de 16 a 64 anys, al 43,2% per al grup de 65 a 74 anys i al 34,6% per a la població més envellida, de 75 anys i més. La participació comunitària fora del barri descriu una tendència similar, però amb menors nivells de participació en relació amb les activitats al barri de residència per a la gent gran i major per als joves i adults.

A partir del territori de residència també s'observa l'heterogeneïtat del col·lectiu a la metròpoli. A Barcelona, l'activitat participativa és lleugerament superior, tot i que les diferències són poc significatives. Per edat, però, les diversitats afloren. Entre els residents de 75 anys i més de la perifèria metropolitana la taxa de participació al barri de residència se situa en el 30,8%, molt inferior al nivell de participació del mateix col·lectiu al municipi de Barcelona, que és del 37,6%. En el mateix sentit, però amb menor intensitat, és la relació entre la participació del col·lectiu més envellit fora del barri i el territori de residència. A la perifèria, la població més gran participa menys que al nucli central (20% i 23,8%, respectivament).

Gràfic 31. Taxa de participació comunitària al barri i fora del barri segons edat i lloc de residència. Població de 16 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: IERMB, Enquesta de Cohesió Urbana, 2017.

Als components territorials i d'edat s'afegeix el sexe com a factor diferenciador en la participació social de la gent gran en les activitats comunitàries. És interessant veure com homes i dones participen en igual proporció en aquests tipus d'activitats socials quan es tracta d'un entorn de proximitat, però ho fan de manera clarament diferent quan es realitzen més enllà del barri de residència. En el cas de l'hàbitat residencial proper, s'observen diferències mínimes en la participació entre homes i dones de 65 a 74 anys (taula 23).

Més enllà de l'entorn proper, però la activitat participativa de les dones es redueix pràcticament a la meitat. Les dones que participen passen de dos de cada cinc a poc més d'una de cada cinc. Entre els homes grans, en canvi, la participació activa no baixa de manera tan acusada (entorn els 4 punts). Això no obstant, els homes més envellits sí que baixen notablement la seva participació en més de 8 punts, essent nul·la la diferència per als "nous jubilats".

La mirada al territori metropolità informa d'una més pronunciada davallada de la participació entre les dones grans de Barcelona fora de l'hàbitat residencial proper (18,1% i 13,4% a la primera corona). En el cas dels homes, són els residents a la perifèria, sobretot entre els més grans, els que redueixen força la participació comunitària fora del barri.

Taula 23. Taxa de participació comunitària al barri i fora del barri segons edat, sexe i lloc de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

		<i>Barri de residència</i>		<i>Fora del barri de residència</i>	
		<i>Home</i>	<i>Dona</i>	<i>Home</i>	<i>Dona</i>
<i>Barcelona</i>	<i>De 65 a 74 anys</i>	44,5	43,0	42,9	25,7
	<i>De 75 anys i més</i>	36,8	38,0	31,7	19,3
	<i>Total 65 anys i més</i>	40,9	40,3	37,6	22,2
<i>Resta àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>De 65 a 74 anys</i>	40,3	44,7	39,9	27,8
	<i>De 75 anys i més</i>	32,8	29,4	20,7	19,4
	<i>Total 65 anys i més</i>	37,0	37,1	31,5	23,7
<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>De 65 a 74 anys</i>	42,4	43,8	41,4	26,7
	<i>De 75 anys i més</i>	35,0	34,4	26,6	19,4
	<i>Total 65 anys i més</i>	39,0	38,9	34,6	22,9

Font: IERMB, Enquesta de Cohesió Urbana, 2017.

10. UN COL·LECTIU HETEROGENI: ELS PERFILS SOCIALS DE LA POBLACIÓ GRAN METROPOLITANA

Finalment, per tancar l'estudi, s'ha realitzat una anàlisi sobre l'heterogeneïtat de la població envellida a l'àrea metropolitana de Barcelona. L'objectiu ha estat identificar els perfils socials més predominants dins del col·lectiu, per tal d'obtenir una fotografia més acurada dels diferents tipus de població envellida que resideixen a la metròpoli.

Per copsar aquesta diversitat de situacions (econòmiques, residencials, de salut, etc.) dins del ventall ampli que representa la categoria de "gent gran", s'ha realitzat una anàlisi de correspondències múltiples (en endavant ACM) i una anàlisi clúster. Les variables que es fan servir per identificar i caracteritzar aquests sub-grups són les següents: sexe, edat (65-74, 75+), nacionalitat, categoria professional dels individus (en el darrer lloc de treball), nivell d'ingressos de la llar (com decils de renda), màxim nivell d'estudis assolit, règim de tinença de la llar, forma de convivència i autopercepció de l'estat de salut.

10.1. Eixos estructurants i perfils de gent gran

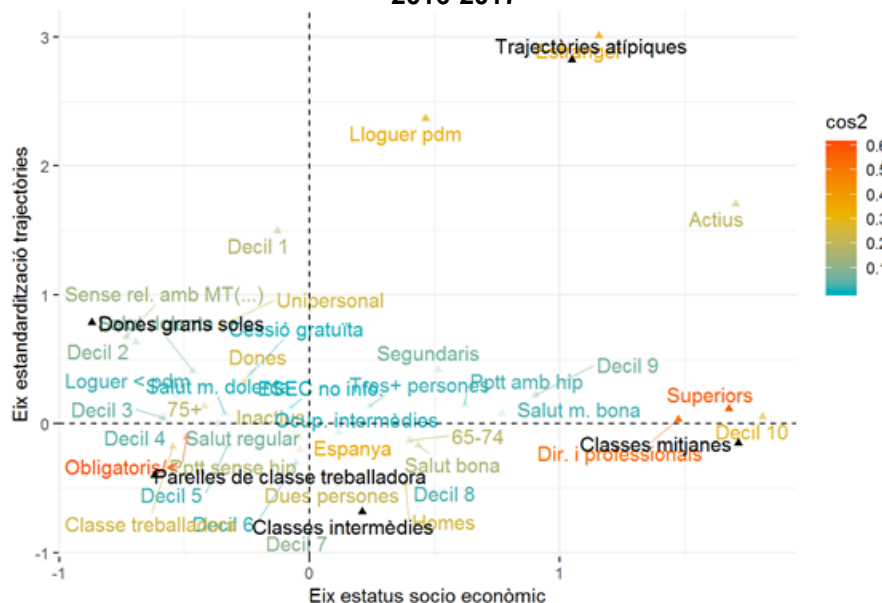
Amb l'objectiu d'identificar la variància comuna entre les diferents variables analitzades s'ha realitzat en una primera fase una anàlisi factorial (ACM). La idea és, d'una banda, sintetitzar la informació a partir de la qual es realitza posteriorment l'anàlisi clúster, i d'altra banda, conèixer com s'estructura aquesta informació. Com a resultat d'aquesta anàlisi s'obtenen dos "factors" o variables latents, a partir de la variabilitat en comú darrere d'aquesta diversitat de característiques de les persones. Els dos eixos obtinguts es poden caracteritzar de la següent manera:

- 1) el primer eix o factor latent representa la noció d'*estatus social i econòmic*, agrupant a l'extrem inferior els perfils amb un estatus més baix (nivells de rendes inferiors, persones amb estudis obligatoris o inferiors, classes treballadores), i a l'extrem oposat les persones amb un estatus social i econòmic superior (els trams de rendes més elevats, la categoria de directius i professionals, persones amb estudis superiors). Aquest eix es representa al gràfic 32 sobre la coordenada de les X.

- 2) el segon eix representa la noció d'*estandardització de les trajectòries*, concepte que serà més clar caracteritzar a partir de la descripció de l'eix. D'una banda es troben les persones que viuen en parella, residents en llars de propietat de la qual han acabat de pagar la hipoteca, en els segments intermedis de rendes, i en bona mesura de nacionalitat espanyola. A l'extrem oposat es troben les persones de nacionalitat estrangera, les que viuen en habitatges de lloguer, i les que segueixen actives al mercat laboral passats els 64 anys; perfils tots ells que es poden considerar inusuals dins d'aquest segment de població. Aquest eix es representa al gràfic 32 sobre la coordenada de les Y.

Cada individu té assignada una puntuació sobre aquests dos eixos, que representa en quina mesura les seves característiques personals el fan més similar a un extrem o l'altre. Entre els dos extrems (al centre), es troben les característiques majoritàries. L'anàlisi de clúster agrupa els individus amb puntuacions similars sobre els dos eixos. El resultat el formen 5 grups o clústers diferents. Per ordre de freqüència, aquests clústers representen a 1) les parelles de classe treballadora, 2) les persones de classes intermèdies, 3) les dones grans que viuen soles, 4) les persones de classes mitjanes, i 5) les persones amb trajectòries atípiques. A continuació es descriu en major detall la caracterització i les problemàtiques específiques associades a cadascun d'aquests grups.

Gràfic 32. Distribució de les categories sobre els dos eixos principals de l'ACM i distribució dels clústers. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

Nota 1: "cos2" fa referència als cosinus quadrats, que mesuren l'associació entre cada categoria amb els eixos principals. Com major és el valor dels cosinus, millor representada està la categoria sobre els eixos.

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

10.2. Descripció dels perfils socials de gent gran

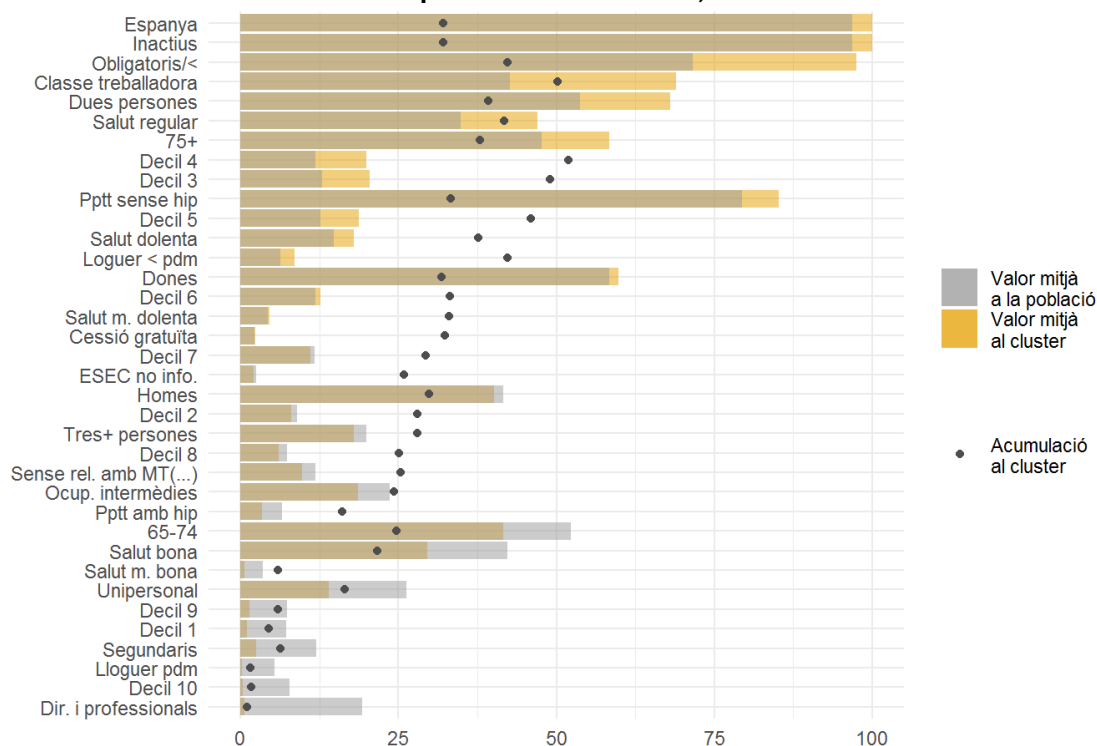
A continuació es realitza una breu caracterització dels perfils socials resultants de l'anàlisi de clúster. Els gràfics de barres que es mostren presenten diferents tipus d'informació, de la qual s'ofereix una clau de lectura a continuació.

Sobre l'eix vertical es troben els diferents valors que poden prendre el conjunt de variables utilitzades en l'ACM (categories). L'eix horitzontal representa els percentatges. Les barres de color gris descriuen la freqüència d'una categoria sobre el *conjunt de la gent gran* (mostra), i les barres grogues representen la freqüència de la categoria dins del clúster específic. Per exemple, al gràfic 33 es pot veure que (en gris) més del 90% de la gent gran de la mostra té la nacionalitat espanyola, i dins del clúster de parelles de classe treballadora (en groc) aquesta proporció arriba al 100%. Les categories de l'eix vertical (i per tant les barres), s'ordenen d'acord als *valors test* del ACM, la qual cosa vol dir que les categories que més serveixen per diferenciar les característiques de cada clúster apareixen primer, i les que tenen menor rellevància apareixen en darrer lloc. Els punts negres indiquen quina proporció de cada categoria s'acumula dins d'un clúster. Per exemple, el 50% de les persones de classe treballadora de tota la mostra de gent gran són al clúster de parelles de classe treballadora; un 25% de les persones de 65 a 74 anys de tota la mostra de gent gran es troben en aquest mateix clúster.

Parelles de classe treballadora

Aquest clúster agrupa un 30,1% de la gent gran. Està compost íntegrament de persones inactives nascudes a Espanya, i majoritàriament amb estudis primaris o inferiors. S'hi troben en proporcions per sobre de la mitjana de la població en els trams de renda mitjans i baixos, de classe treballadora, en llars de dues persones, i habitatge de propietat sense pagaments pendents. També hi ha major concentració de persones de 75 anys i més, i amb algunes dificultats de salut.

Gràfic 33. Perfil del clúster 'Parelles de classe treballadora'. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

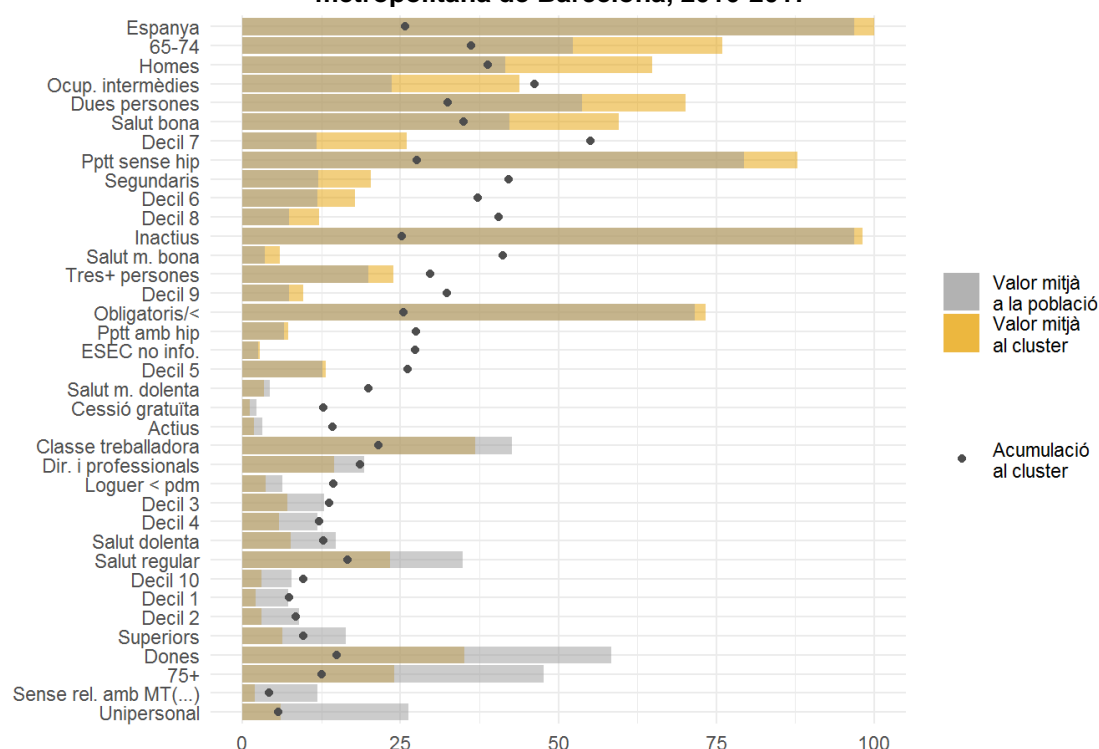

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Classes intermèdies

Aquest clúster agrupa un 25,5% de la mostra. Està compost íntegrament de persones nascudes a Espanya. S’hi troben en proporcions per sobre de la mitjana de la població a homes, entre 65 i 74 anys, en ocupacions de categories professionals intermèdies, uns nivells de renda mitjans-alts, en llars de dues persones amb habitatges de propietat sense pagaments pendents. En aquest clúster s’hi concentren pràcticament la meitat de les persones amb estudis secundaris, i una proporció important de la gent que considera tenir una salut molt bona.

Gràfic 34. Perfil del clúster ‘Classes intermèdies’. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

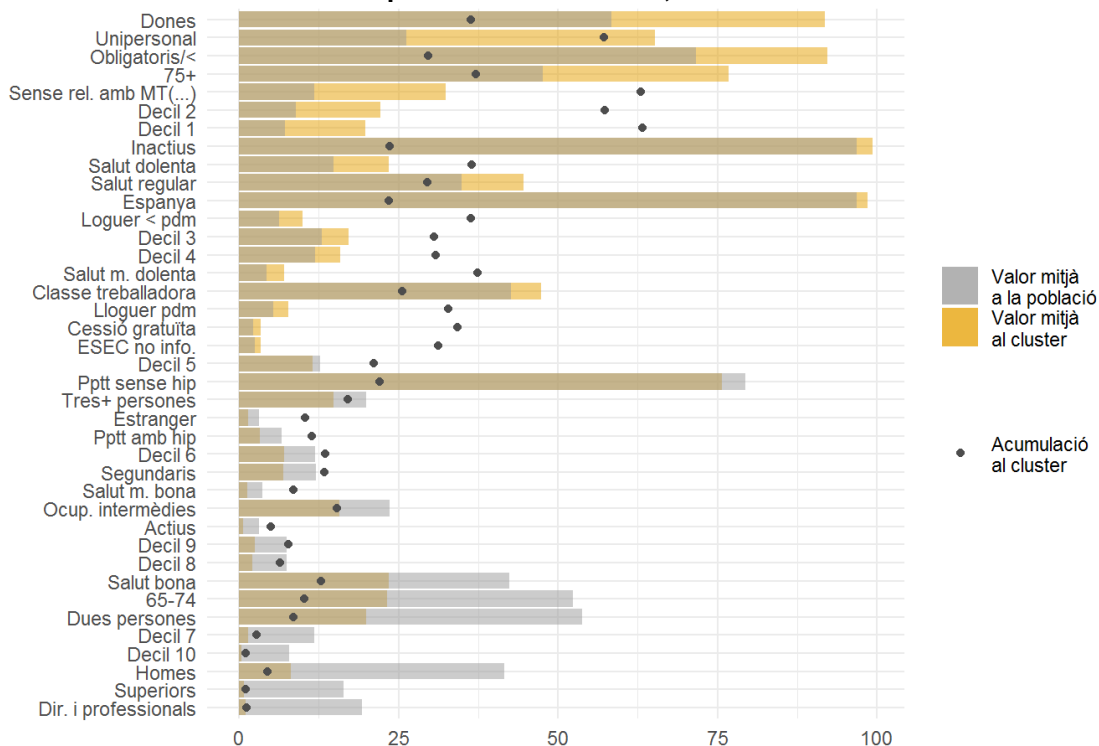

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanen sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d’Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Dones grans soles

Aquest clúster agrupa un 23% de la mostra. La seva composició l'identifica com un grup en què conflueixen múltiples formes de vulnerabilitat social. Està compost en una immensa majoria per dones inactives nascudes a Espanya, amb estudis obligatoris o inferiors, de 75 anys i més, i en llars unipersonals. Sobre el conjunt de la mostra, més de la meitat de les llars unipersonals, així com de les persones en els trams de rendes inferiors (1 i 2), i de les persones que no tenen reconeguda una activitat laboral es concentren en aquest grup. S'hi troba en proporcions per sobre de la mitjana de la població a persones amb dificultats de salut i en habitatges de lloguer, ja sigui a preu de mercat o per sota.

Gràfic 35. Perfil del clúster 'Dones grans soles'. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

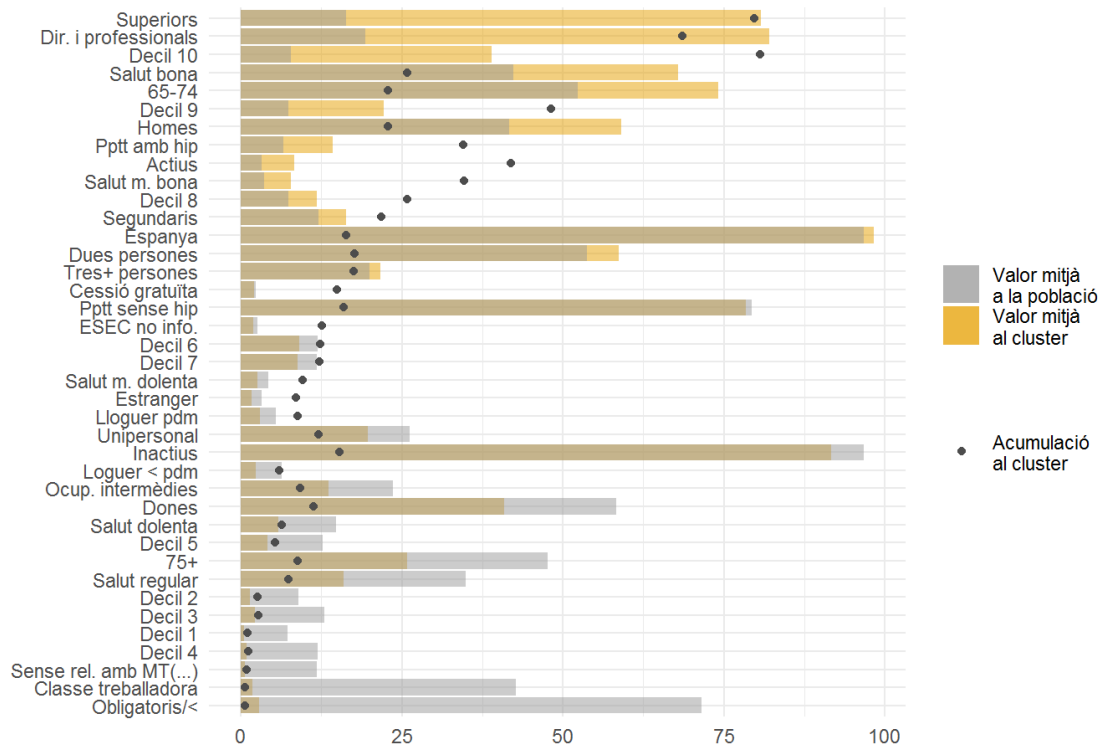

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Classes mitjanes

Aquest clúster agrupa un 16,4% de la mostra. Està compost majoritàriament per persones nascudes a Espanya. Sobre el total de la mostra, al voltant del 70% de les persones amb ocupacions de directius i professionals, en el decil superior de renda (10) i amb estudis superiors es troben en aquest grup. S'hi troben en proporcions per sobre de la mitjana de la població a homes, entre 65 i 74 anys, amb un bon estat de salut, i en habitatges amb pagaments pendents. En aquest clúster s'hi concentra al voltant d'un 40% de la gent gran que segueix activa passats els 64 anys.

Gràfic 36. Perfil del clúster 'Classes mitjanes'. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

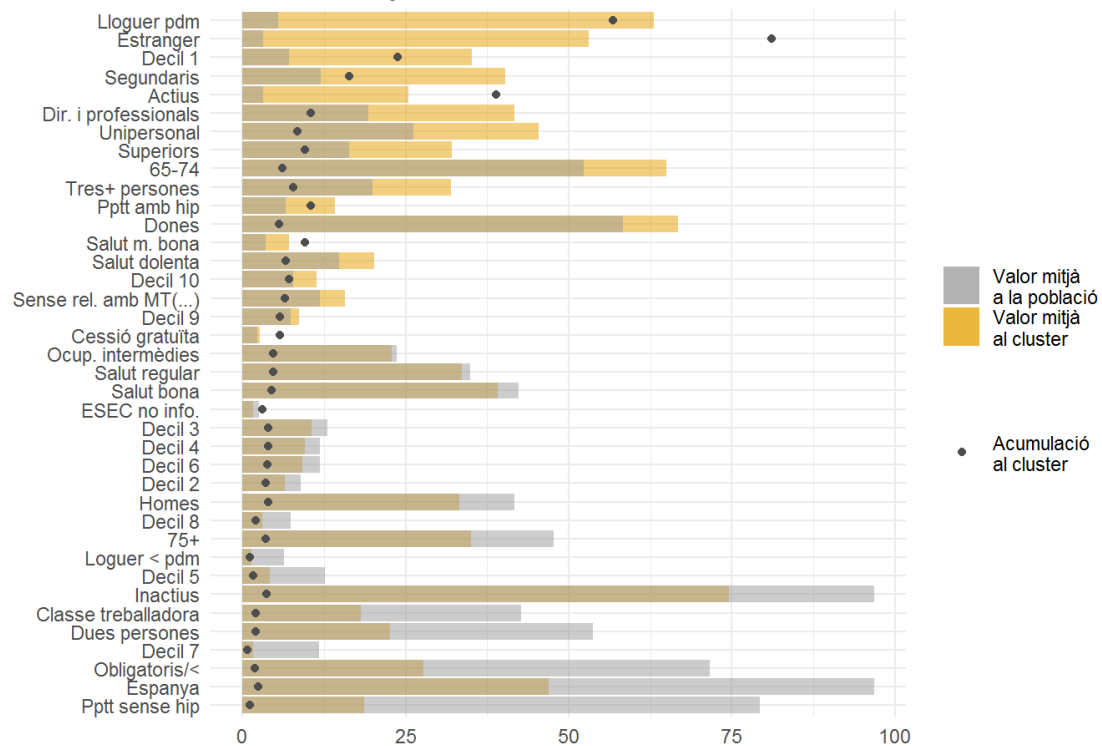

Font: IERMB, Estadístiques metropolitananes sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Trajectòries atípiques

Aquest clúster representa un 4,9% de la mostra. Es caracteritza de manera destacada per incloure a la població nascuda fora d'Espanya i resident en habitatges de lloguer a preu de mercat. S'hi troben en proporcions per sobre de la mitjana de la població a perfils socials ben diversos, com ara a dones, persones de 65 a 74 anys, persones actives, gent amb estudis secundaris i superiors, en el tram inferior d'ingressos, o que han tingut ocupacions en càrrecs de direcció o professionals. Aquesta aparent incongruència sociològica del perfil esdevé coherent sota el model de la població migrada. Entre aquest col·lectiu, es desconeix si la categoria professional fa referència a un treball exercit en origen o en destí. Per les persones que hagin tingut una trajectòria professional al nou país de residència, és probable que no s'hagin complert els anys de cotització que els garanteixin el dret a una pensió. Entre la població migrada de totes les edats, també és més freqüent el règim del lloguer.

Gràfic 37. Perfil del clúster 'Trajectòries atípiques'. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanques sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Aquests clústers o agrupacions es distribueixen de manera diferent sobre el territori, de manera que les *parelles de classe treballadora*, les *classes intermèdies* i les *dones grans que viuen soles* són més freqüents a la primera corona metropolitana, i les *classes mitjanes* i les *trajectòries atípiques* són més freqüents a la ciutat central (taula 24). A Barcelona és tan nombrós el grup de *classes mitjanes* que constitueix el tercer grup en mida, per davant de les *dones grans soles*.

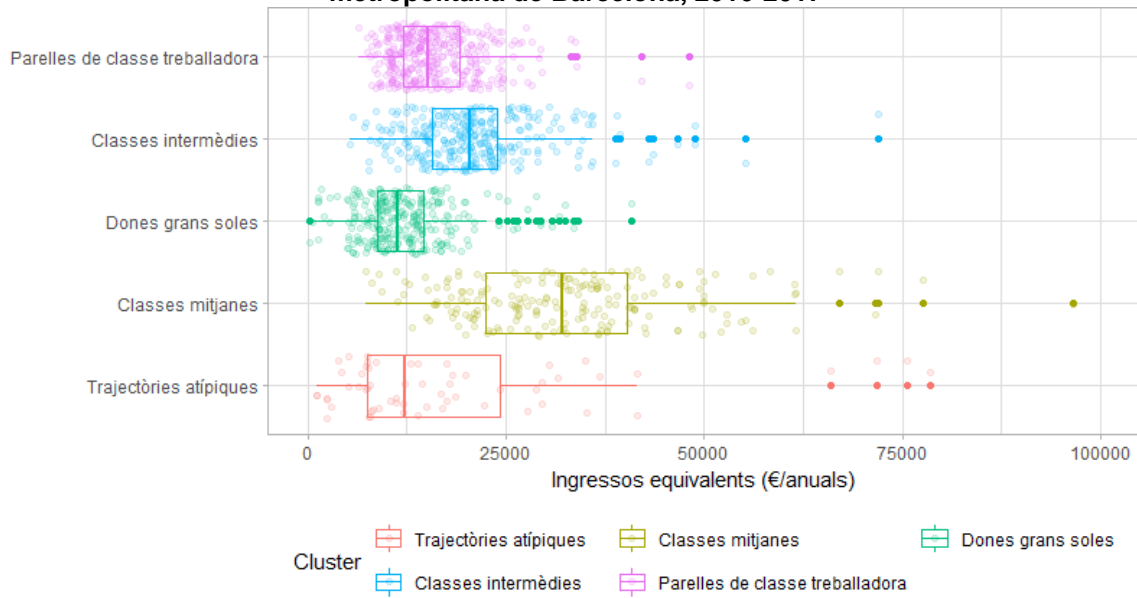
Taula 24. Distribució dels clústers segons territori de residència. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

	Barcelona	Resta àrea metropolitana de Barcelona	Àrea metropolitana de Barcelona
<i>Parelles de classe treballadora</i>	26,7	36,3	31,0
<i>Classes intermèdies</i>	23,6	26,4	24,9
<i>Dones grans soles</i>	20,9	25,7	23,1
<i>Classes mitjanes</i>	22,3	8,6	16,1
<i>Trajectòries atípiques</i>	6,4	3,0	4,9
<i>Total</i>	100,0	100,0	100,0

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

El gràfic 38 mostra els nivells de renda (en ingressos equivalents) entre els diferents clústers. A l'extrem inferior es troba el grup de *dones grans que viuen soles*, pel qual el valor medià anual es troba per sota dels 12.000 €. El grup de *trajectòries atípiques* mostra la major dispersió, amb un rang de 140.000€. Respecte les *parelles de classe treballadora*, les *classes intermèdies* tenen uns nivells de renda lleugerament superiors, de manera que entre la *classe treballadora* el 50% dels casos té rendes superiors als 15.000€, i per les *classes intermèdies* seria el 75% dels casos. Cert grau de solapament entre aquests dos clústers és esperable, ja que són els dos grups que més tendeixen a conuiu en la mateixa llar. A diferència de la resta de grups, el valor medià dels ingressos equivalents entre les *classes mitjanes* es situa als voltants del punt que per *classes treballadores*, *classes intermèdies* i *dones grans soles* es poden considerar valors atípics, indicant un nivell de rendes molt superior a la resta.

Gràfic 38. Distribució dels ingressos segons clústers. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017

Font: IERMB, Estadístiques metropolitananes sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

CONCLUSIONS

L'any 2038 un de cada quatre habitants de l'àrea metropolitana de Barcelona tindrà més de 65 anys. Al llarg d'aquest estudi s'ha realitzat una àmplia diagnosi sobre l'envelliment a la metròpoli de Barcelona per tal d'identificar els principals reptes als quals s'hauran de fer front en els propers anys amb l'objectiu de mantenir o millorar les condicions de vida de la població gran metropolitana.

No obstant, abans d'enumerar els aspectes més rellevants que emergeixen d'aquest informe, cal assenyalar la diversitat que caracteritza actualment el col·lectiu de persones grans a l'àrea metropolitana de Barcelona. Una diversitat que segurament anirà també en augment en els propers anys. Actualment, entre la població metropolitana de 65 anys i més es poden distingir clarament tres estatus socio-econòmics diferenciats (classe treballadora, classes intermèdies, classe mitjana), essent el grup amb més pes el de classe treballadora (més d'un 30%). També hi ha un altre segment important de població gran (un 25% aproximadament) conformat predominantment per dones d'edat avançada que viuen soles. Aquest és el grup més vulnerable socialment, de fet ha estat així tradicionalment. I finalment, es pot identificar un altre grup emergent, que hores d'ara és minoritari, però que segurament anirà en augment i, fins i tot, podria donar peu a nous perfils socials amb el pas dels anys. De moment, es tracta d'un grup molt heterogeni de població gran que destaca per la presència d'estrangers. En tot cas, caldrà estar atents sobre com va evolucionant la composició del col·lectiu metropolità de persones grans, per tal de conèixer també si sorgeixen noves necessitats.

A continuació, doncs, s'exposen els principals elements que sintetitzen els resultats d'aquest estudi.

Extensió de l'envelliment arreu del territori metropolità

Tant a les tendències detectades en l'anàlisi de les pautes de localització residencial de la població com als resultats de les projeccions de població realitzades des d'un punt de vista territorial, apareix una qüestió molt rellevant: l'envelliment tendirà a estendre's pel conjunt del territori metropolità. Tot indica, per tant, que la ciutat central deixarà de ser l'àmbit territorial on més es concentra aquesta població. Això implica, per altra banda, que d'altres territoris metropolitans com ara les àrees de l'Ordal-Llobregat, el Delta i el Vallès, veuran incrementar significativament la població envellida.

El “miratge” del benestar econòmic

Actualment, la població gran apareix, en general, segons els principals indicadors de cohesió social, com un dels col·lectius menys vulnerables econòmicament. No obstant, hi ha matisos importants sobre aquesta ràpida conclusió. En primer lloc, s’ha de dir que s’ha de diferenciar molt entre la situació econòmica que presenta la població recentment jubilada que encara viu en parella en llars de “niu buit” i la de la població d’edat més avançada que viu sola, sobretot si són dones. A més, l’aparent benestar econòmic de la població gran és, en gran mesura, un indicador de la dramàtica situació que travessa encara la població en edat potencialment activa en l’escenari post-crisi. Es tracta doncs d’un efecte estadístic derivat del caràcter relatiu de la majoria dels indicadors utilitzats. De fet, és previsible que el risc de pobresa entre la gent gran augmenti a mesura que millori la situació de la població potencialment activa, com ja ha succeït en d’altres períodes. Això, justifica les demandes de millora de les polítiques de pensions de jubilació que han formulat alguns moviments socials darrerament. Tanmateix, també s’ha de dir, que malgrat això, sí que s’ha produït un lleuger augment objectiu dels ingressos de la població gran, explicat per qüestions demogràfiques i generacionals.

El paper protector de l’habitatge en propietat: un model en transició?

Un altre dels aspectes més importants que incideixen en les economies de les llars de la gent gran és que pràcticament el 80% de la població de 65 i més anys viu en habitatges de propietat sense pagaments pendents. De fet, aquesta és una manera de compensar la davallada d’ingressos que suposa en general la transició a la inactivitat. A més, constitueix una diferència molt substancial respecte la població més jove, la majoria de la qual ha de destinar una part rellevant dels seus ingressos per cobrir les despeses associades amb l’habitatge. Ara bé, segons les dades analitzades, en els darrers anys cada cop arriba menys gent a l’edat de jubilació amb l’habitatge totalment pagat. Això vol dir que, si es consolida aquesta tendència, la situació socioeconòmica de les properes generacions de jubilats es podria veure afectada de forma rellevant, ja que es podria augmentar de manera significativa la proporció de població que haurien de fer front a pagaments d’habitatge amb ingressos provinents de les pensions de jubilació. Durant els propers anys caldrà estar molt atents a l’evolució d’aquesta qüestió.

El repte de l’atenció a la gent gran a les àrees de baixa densitat

Les àrees de baixa densitat de l’àrea metropolitana de Barcelona, especialment les situades a la zona de l’Ordal-Llobregat, són les que previsiblement s’hauran de repensar

més des del punt de vista de la millora de l'accessibilitat a equipaments bàsics per la gent gran, com ara el CAP i els centres de dia. Precisament, aquesta és una de les àrees on s'intensificarà més la presència de població gran durant els propers anys, alhora que és on es troben més dèficits d'accessibilitat a aquests equipaments. Per altra banda, en aquests àmbits també és on l'oferta de transport públic és més deficitària i, ja s'ha vist també que la disponibilitat d'aquest servei afavoreix la mobilitat de la població de més edat. És evident que hi ha zones poc poblades on, per una qüestió de recursos, és difícil mantenir una bona oferta d'equipaments, de serveis i de transport públic. En aquest sentit, aprofitar les noves tecnologies per tal d'oferir un servei personalitzat des de la distància podria ser una de les claus per afrontar aquest nou repte que suposarà la dispersió de l'envelliment al territori. En tot cas, s'haurà d'anar concretant quins tipus de serveis es podrien prestar i quina podria ser la seva viabilitat.

La necessitat d'anar cap a un model de cures més institucionalitzat

Incrementar la institucionalització de les cures és una de les assignatures pendents del règim de benestar espanyol, de tradició familista. L'increment progressiu de les situacions de dependència per problemes de salut crònics, juntament amb la consolidació d'un model d'economia familiar basat en els dobles ingressos, situa aquesta qüestió com una de les prioritàries en l'agenda política, sobretot per l'impacte que té entre les famílies d'ingressos més baixos. Dotar la *Llei de Dependència* dels recursos necessaris pel seu desenvolupament ha de ser un dels primers passos que ha de donar el govern autonòmic en aquest sentit, particularment pel que fa a l'agilització del reconeixement dels graus de dependència.

Per altra banda, i en un altre ordre de les coses, avançar cap a un model universal d'Educació 0-2 anys reduiria també la dedicació a cures d'infants que actualment realitza la gent gran, alhora que podria ajudar també a la inserció laboral de les mares. En aquesta línia, també seria necessari ampliar permisos i apostar per ampliar les ajudes monetàries a la infància. Tot plegat, ajudaria a reduir les càrregues familiars entre la gent gran, en un moment vital en què les cures haurien d'estar més orientades al gaudi, que no pas a cobrir necessitats.

Acompanyar la solitud

La solitud i l'aïllament social són dos fenòmens creixents en l'àmbit urbà que cal combatre'ls pels efectes psicològics que desencadenen. Tal i com s'ha vist a l'informe, actualment, un terç de la població de 75 anys i més de l'àrea metropolitana de Barcelona viu sola, la meitat de la població de 65 anys i més viu ha barris on no hi ha cap familiar a

prop i més del 5% es troba en situació d'aïllament social (no té a ningú amb qui parlar del dia a dia, no té contacte de cap tipus amb familiars o amics, no pot comptar amb ningú si ho necessita). A més, les situacions d'aïllament social són proporcionalment més importants a la primera corona metropolitana que a la ciutat central. En aquest sentit, iniciatives amb bons resultats com, per exemple, el projecte *Radars* al municipi de Barcelona, on veïns i veïnes, comerços i establiments del barri s'impliquen en fer un seguiment des de la proximitat de les persones grans que ho necessiten, podria ser interessant que s'activés també en el conjunt de la metròpoli.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Ajuntament de Barcelona (2007). *Bases per a l'elaboració del Pla d'equipaments de Barcelona. Primera fase. Coneixement*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Ajuntament de Barcelona (2018). *Estratègia sobre canvi demogràfic i envelliment: una ciutat per a tots els cicles de vida (2018-2030)*. Barcelona: Àrea de Drets Socials, Ajuntament de Barcelona.
- Andersen, H. S. (2002). Excluded places: The interaction between segregation, urban decay and deprived neighbourhoods. *Housing, Theory and Society*, 19(3-4), 153-169.
- Antón-Alonso, F. i Porcel, S. (en premsa). *Condicions de vida de la població jove a Barcelona: aspectes socioeconòmics i la qüestió de l'habitatge*. Barcelona: Àrea de Drets Socials, Ajuntament de Barcelona.
- Ayala, L., Pérez, B. (coord.) (2019). La evolución de la exclusión en España. A G. Fernández Maíllo (coord.), *VIII Informe sobre exclusión y desarrollo social en España*. Madrid: Fundación Foessa.
- Cabré, A., i Módenes, J. A. (2004). Homeownership and social inequality in Spain. A K. Kurz i H.-P. Blossfeld (eds.), *Home ownership and social inequality in a comparative perspective*. Stanford: Stanford University Press.
- Canal, R. (2016). "Los diez retos de las políticas locales de envejecimiento en España" A Ezquerro et al. (Eds.) *Edades en transición. Envejecer en el siglo XXI* (pp. 165-200). Barcelona: Planeta.
- Castel, R. (1997). *Las metamorfosis de la cuestión social. Una crónica del salariado*. Buenos Aires: Paidós.
- Castles, F. (1998). The really big trade-off: Home ownership and the welfare state in the new world and the old. *Acta Politica*, 33(1), 5-19.
- Coll, F. i Andreu, M. (2017). *Explotació, difusió i validació de la Base Cartogràfica d'Equipaments de l'AMB*. Barcelona: AMB i IERMB.
- Consejo Económico y Social (2014). *La situación sociolaboral de las personas de 45 a 64 años de edad*. Madrid: Consejo Económico y Social.
- Coscolla, R., Comas, N. i Garcia, L. (2016). *L'envelliment actiu en els programes que pal·lien l'aïllament de les persones grans*. Barcelona: Fundació Pere Tarrés i Fundació Cuberes-Donlo.
- Del Barrio, É., Castejón, P., Sancho Castiello, M., Tortosa, M. Á., Sundström, G., i Malmberg, B. (2010). La soledad de las personas mayores en España y Suecia: contexto y cultura. *Revista Espanola de Geriatria Y Gerontologia*, 45(4), 189-195.

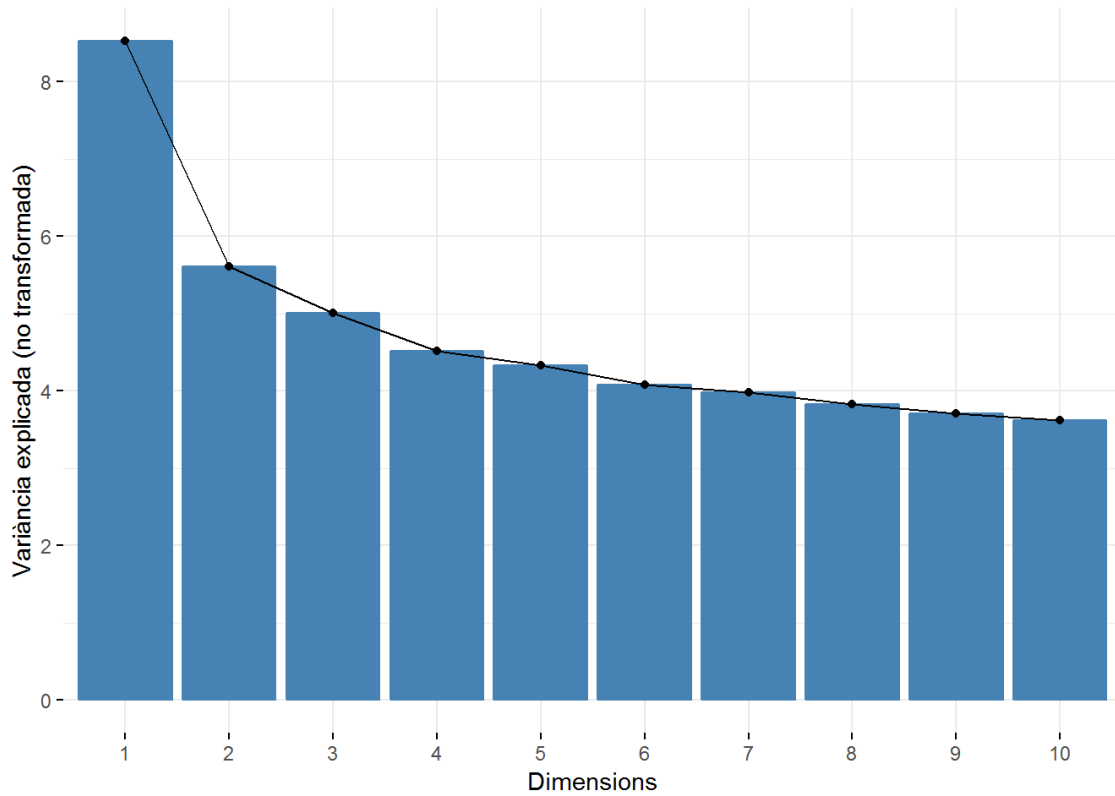
- Dewilde, C., i Raeymaeckers, P. (2008). The trade-off between home-ownership and pensions: individual and institutional determinants of old-age poverty. *Ageing & Society*, 28(6), 805–830.
- Duque, J. M., i Mateo, A. (2008). *La participación social de las personas mayores*. Madrid: IMSERSO.
- Fried, M. (1982). Residential Attachment: Sources of Residential and Community Satisfaction. *Journal of Social Issues*, 38(3), 107–119.
- García-Morán, E. i Kuehn, Z. (2012). Relaciones entre generaciones y mercado de trabajo. La importancia de los abuelos en la participación laboral de las madres. *Panorama social*, 15 (*Generaciones y relaciones intergeneracionales*), 79–92.
- Hank, K. (2012). Relaciones entre generaciones en Europa. Una panorámica de las diferentes dimensiones de solidaridad familiar intergeneracional. *Panorama social*, 15 (*Generaciones y relaciones intergeneracionales*), 9–22.
- Iglesias de Ussel, J. (2001). *La soledad en las personas mayores: Influencias personales, familiares y sociales. Análisis cualitativo*. Madrid: Observatorio de personas mayores, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- Jehoel-Gijsbers, G., i Vrooman, C. (2008). *Social exclusion of the elderly: A comparative study of EU member states*. ENEPRI Resarch Report, 57.
- Knox, P. (1995). *Urban social geography*. London: Longman.
- Lebrusán, I. (2015). La inadecuación residencial después de los 65 años: carencias de vivienda que no se adaptan. *Documentación Social*, 176(La vivienda un derecho desahuciado), 37–54.
- Lu, M. (1999). Determinants of Residential Satisfaction: Ordered Logit vs. Regression Models. *Growth and Change*, 30, 264–287.
- Malo, M. Á., i Cueto, B. (2012). Biografía laboral, ciclo económico y flujos brutos en el mercado de trabajo español: el diferente impacto de la crisis en las generaciones. *Panorama Social*, 15 (*Generaciones y relaciones intergeneracionales*), 43–57.
- Martí-Costa, M., Porcel, S., Puigpinos, R., Bartoll, X., Pruna, M., Coll, F. (en premsa). *Condicions de vida de les persones grans a Barcelona: una anàlisi des de la perspectiva de l'envelliment actiu*. Barcelona: Àrea de Drets Socials, Ajuntament de Barcelona.
- Miret, P. (2012). Madres jóvenes en el mercado de trabajo. Cambio intergeneracional de comportamiento con implicaciones en las relaciones familiares entre generaciones. *Panorama social*, 15 (*Generaciones y relaciones intergeneracionales*), 61–78.
- Navarro-Varas, L., i Antón-Alonso, F. (2015). Pautes de mobilitat residencial de la població, suburbanització i allunyament de les xarxes familiars a la metròpoli barcelonina. A S. Sarasa, C. Delclós, L. Navarro-Varas, F. Antón-Alonso, S. Porcel, J. Thiers, C. González, M. Murrià, *Pla Director Urbanístic Metropolità. La transformació de la societat metropolitana. Una diagnosi dels canvis socioeconòmics i espacials a l'Àrea Metropolitana de Barcelona*. Bellaterra: IERMB.

- Navarro-Varas, L., Porcel, S., i Pons, M. (en premsa). *Pobresa i desigualtat social a la ciutat de Barcelona: la configuració de l'escenari post-crisi*. Barcelona: Àrea de Drets Socials, Ajuntament de Barcelona.
- Navarro-Varas, L., Porcel, S., Cruz, I. i Pruna, M. (en premsa). *Pobresa i infàncies desiguals a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Àrea de Drets Socials, Ajuntament de Barcelona.
- Parkes, A., Kearns, A., i Atkinson, R. (2002). What Makes People Dissatisfied with their Neighbourhoods? *Urban Studies*, 39(13), 2413–2438.
- Pérez-Díaz, J. (2003). ¿Cómo ha mejorado tanto la vejez en España? A V. Pinilla i A. Sáez (eds.), *Políticas Demográficas y de Población* (pp. 81-107). Zaragoza: Gobierno de Aragón/CEDDAR.
- Pérez, M., Pérez, N. i Coll, F. (2016). *La política social en la mobilitat quotidiana. Diagnosi i reptes per a la inclusió social*. Barcelona: Àrea Metropolitana de Barcelona.
- Pérez, M. (dir.), Solé, G. i Pérez, N. (2017). *Replantejament de la política tarifària en el transport col·lectiu metropolità. Criteris de millora d'equitat social i ambiental*. Barcelona: Àrea Metropolitana de Barcelona.
- Permentier, M., Bolt, G., i van Ham, M. (2011). Determinants of neighbourhood satisfaction and perception of neighbourhood reputation. *Urban Studies*, 48(5), 977–996.
- Porcel, S. i Antón-Alonso, F., Sánchez, A. i Cruz, I. (en premsa). *Condicions de vida de les persones grans a Barcelona: situació socioeconòmica i habitatge*. Barcelona: Àrea de Drets Socials, Ajuntament de Barcelona.
- Prieto, D., Herranz, D. i Rodríguez, P. (2015). *Envejecer sin ser mayor. Nuevos roles en la participación social en la edad de jubilación*. Fundación Pílares para la Autonomía personal.
- Sabater, A., Graham, E., i Finney, N. (2017). The spatialities of ageing: Evidencing increasing spatial polarisation between older and younger adults in England and Wales. *Demographic Research*, 36(1), 731–744.
- Sarasa, S. (2007). Pensiones de jubilación en España: reformas recientes y algunas consecuencias sobre el riesgo de pobreza. *Política y Sociedad*, 44 (2), 87–99
- Sarasa, S., Navarro-Varas, L., Porcel, S. i Pons, M. (2018). *Monogràfic Enquesta Condicions de Vida (ECV) 2017: L'habitatge i els seus efectes en les condicions de vida de la població*. Barcelona: Àrea Metropolitana de Barcelona.
- Stephens, M., Fitzpatrick, S. i Wallace, A. (2010). *Study on Housing Exclusion: Welfare Policies, Housing Provision and Labour Markets: Country Report for the United Kingdom*. Brussels: European Commission.
- Torrens, L. (2018). Barcelona per a la gent gran: les superilles socials. *Llei d'Engel* (<http://lleienyel.cat/barcelona-gent-gran-lsuperilles-socials/>).

Tunstall, R., Bevan, M., Bradshaw, J., Croucher, K., Duffy, S., Hunter, C., Jones, A., Rugg, J., Wallace, A., Wilcox, S. (2013). *The Links between Housing and Poverty: An Evidence Review*. York: Joseph Rowntree Foundation.

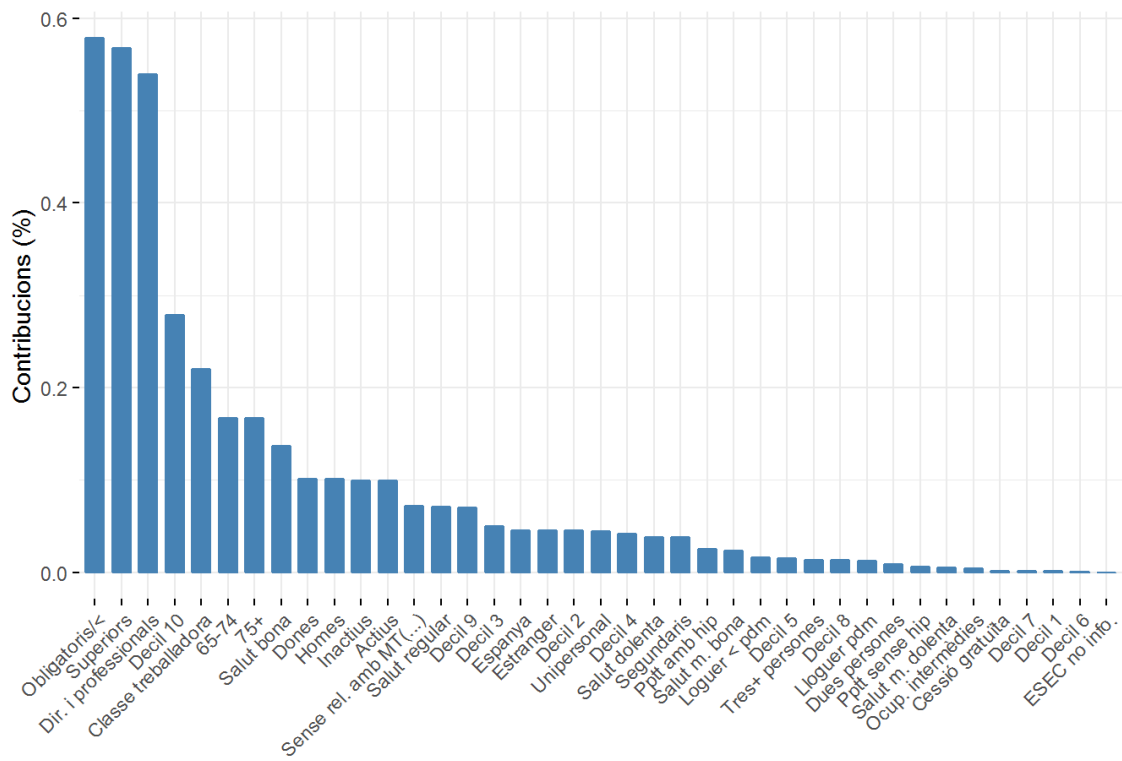
ANNEX I: GRÀFICS COMPLEMENTARIS CLÚSTER

Gràfic A.1.1. Variància explicada en cadascuna de les dimensions del clúster

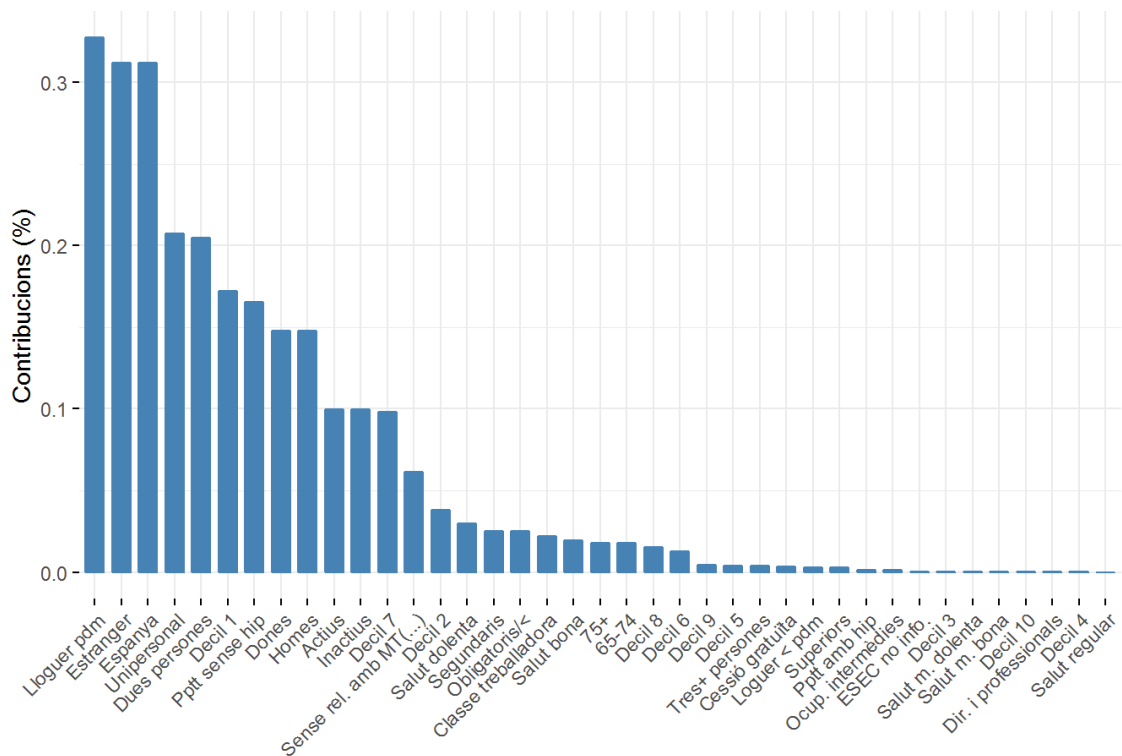
Font: IERMB, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Gràfic A.1.2. Contribucions relatives de les categories a la dimensió 1

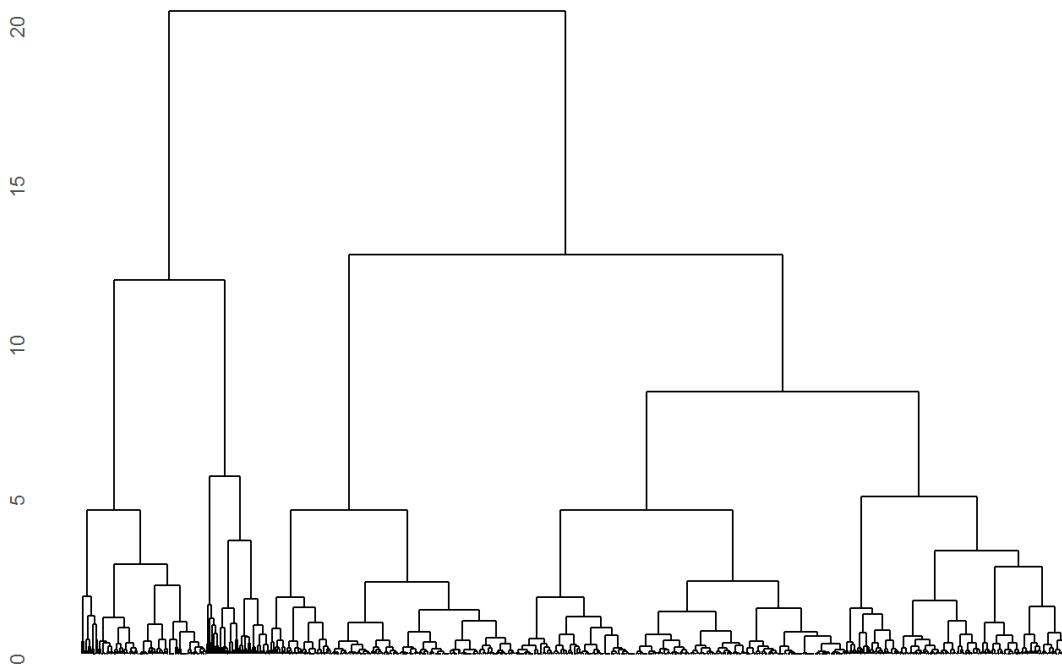
Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Gràfic A.1.3. Contribucions relatives de les categories a la dimensió 2.

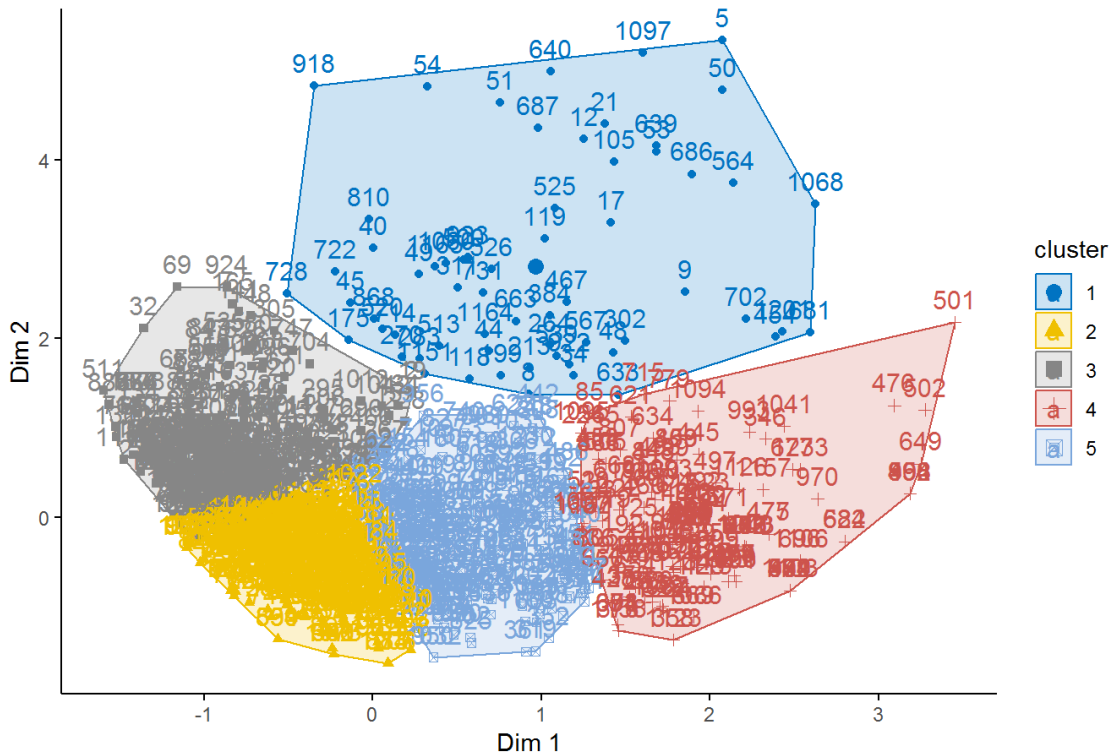
Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Gràfic A.1.4. Dendrograma del clúster

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

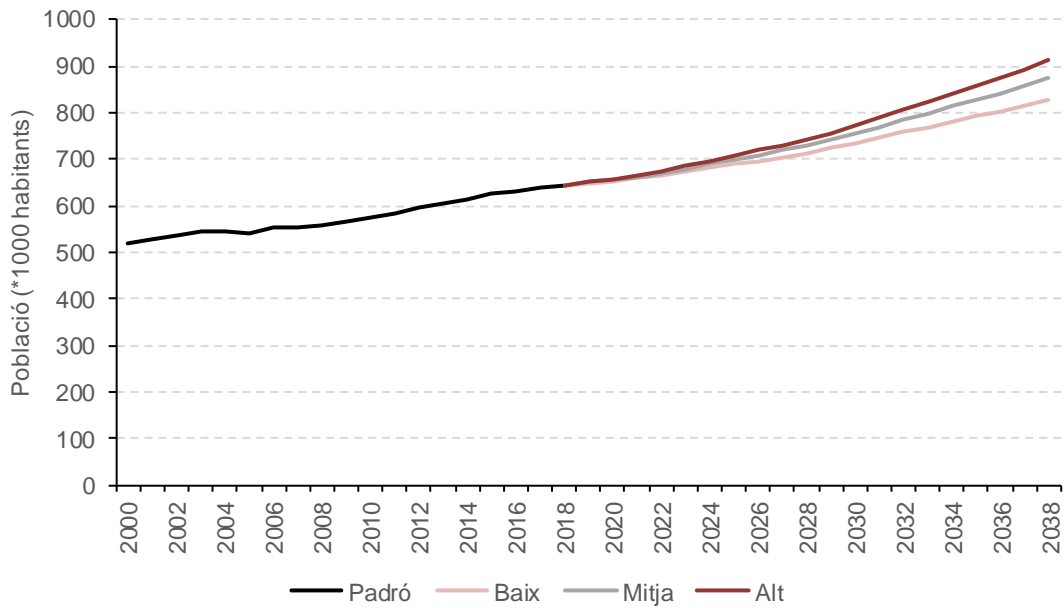
Gràfic A.1.5. Distribució dels clústers a l'espai factorial

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

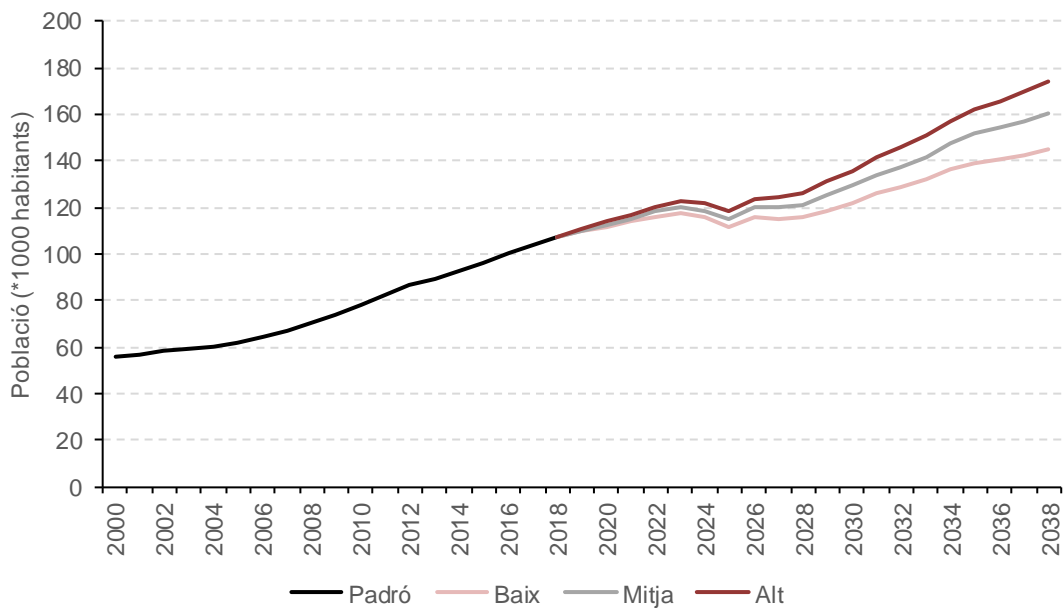
ANNEX II: DADES COMPLEMENTÀRIES PROJECCIONS DEMOGRÀFIQUES

Gràfic A.2.1. Evolució de la població gran de 65 anys i més segons escenaris. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2018-2038

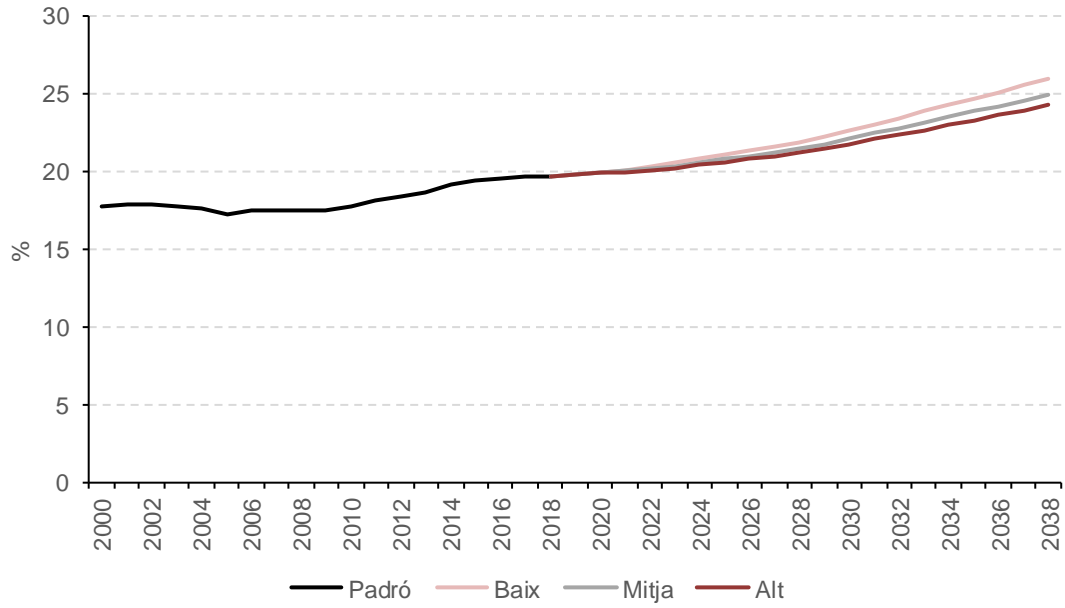
Font: Centre d'Estudis Demogràfics.

Gràfic A.2.2. Evolució de la població gran de 85 anys i més segons escenaris. Població de 85 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2018-2038

Font: Centre d'Estudis Demogràfics.

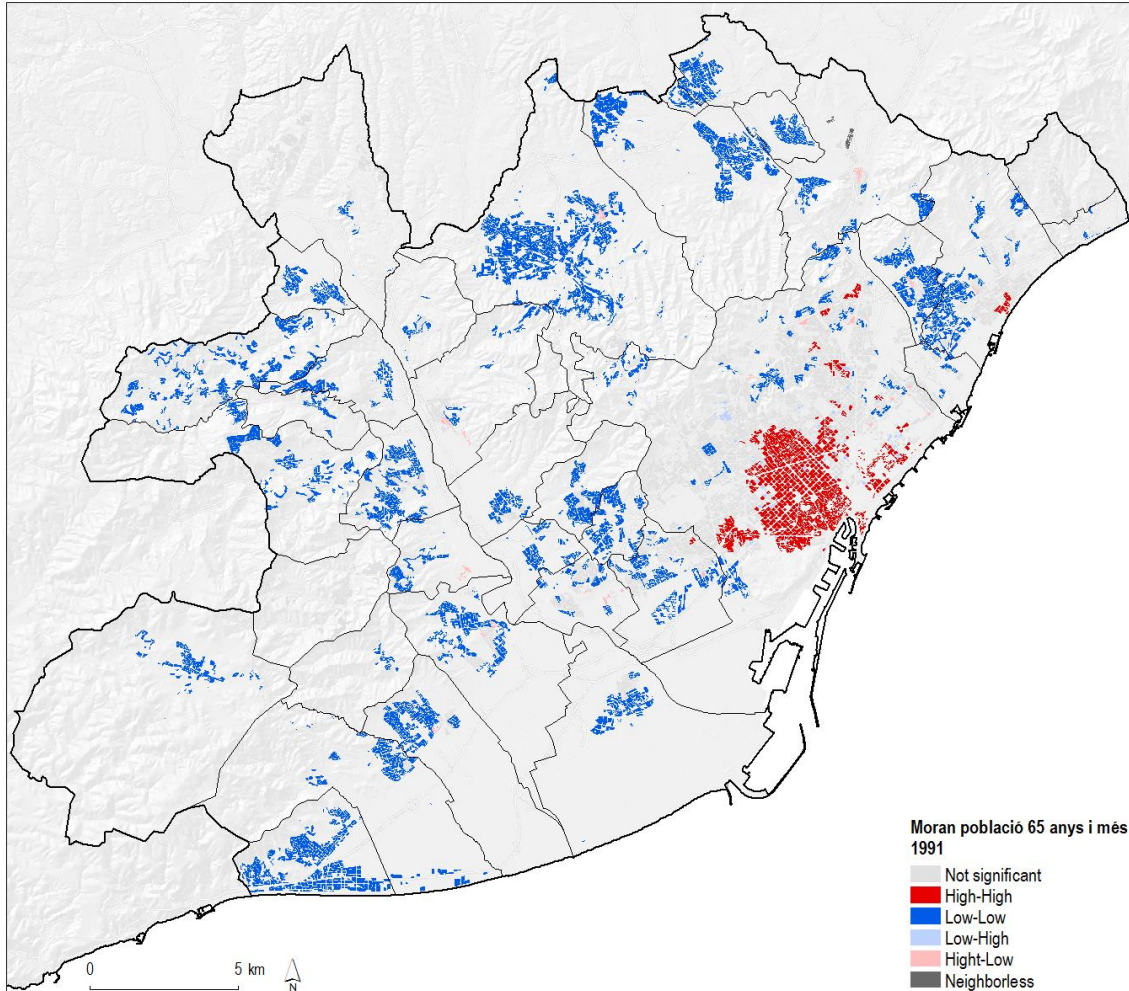
Gràfic A.2.3. Pes relatiu de la població gran de 65 anys i més sobre el total de la població segons escenaris. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2018-2038

Font: Centre d'Estudis Demogràfics.

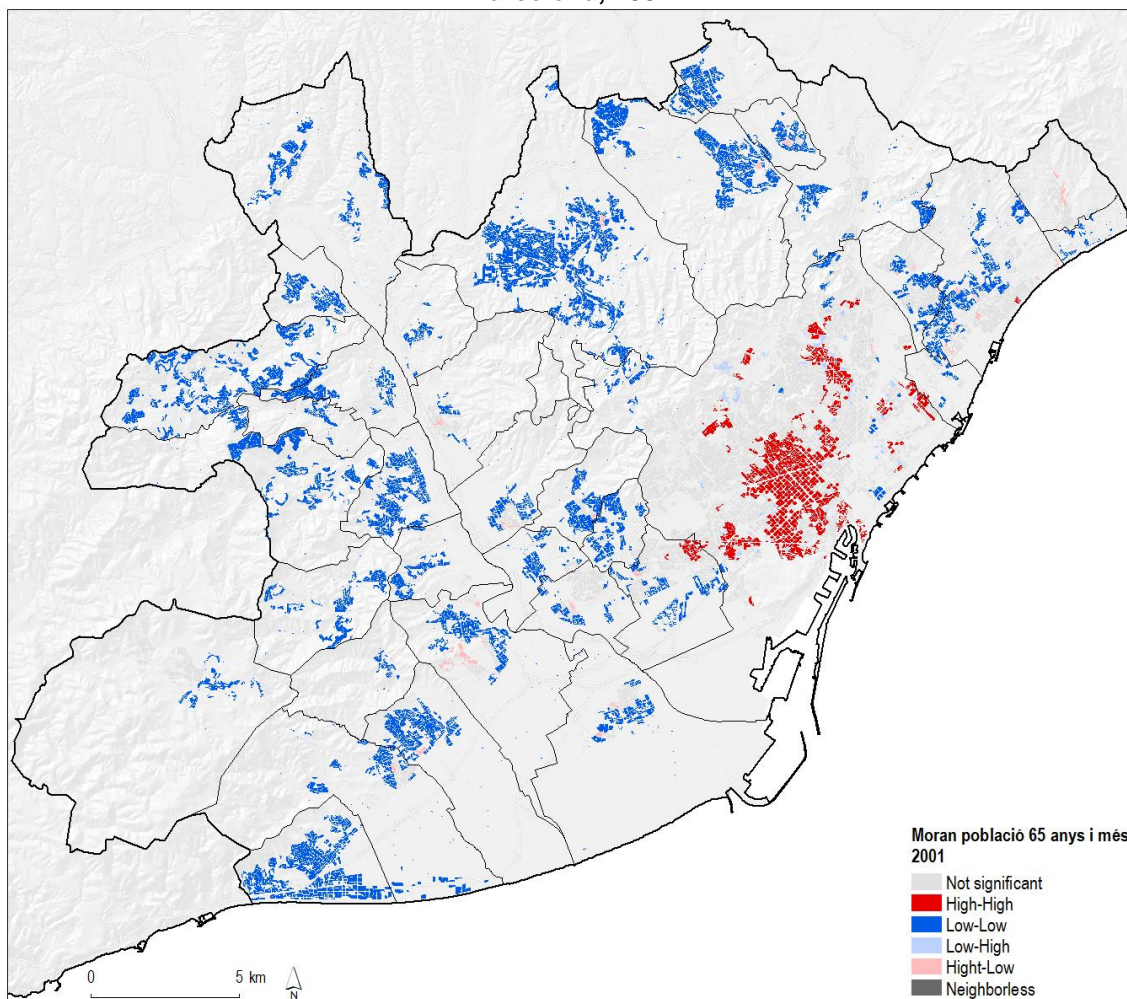
ANNEX III: CARTOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA

Mapa A.3.1. Índex de Moran local. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 1991

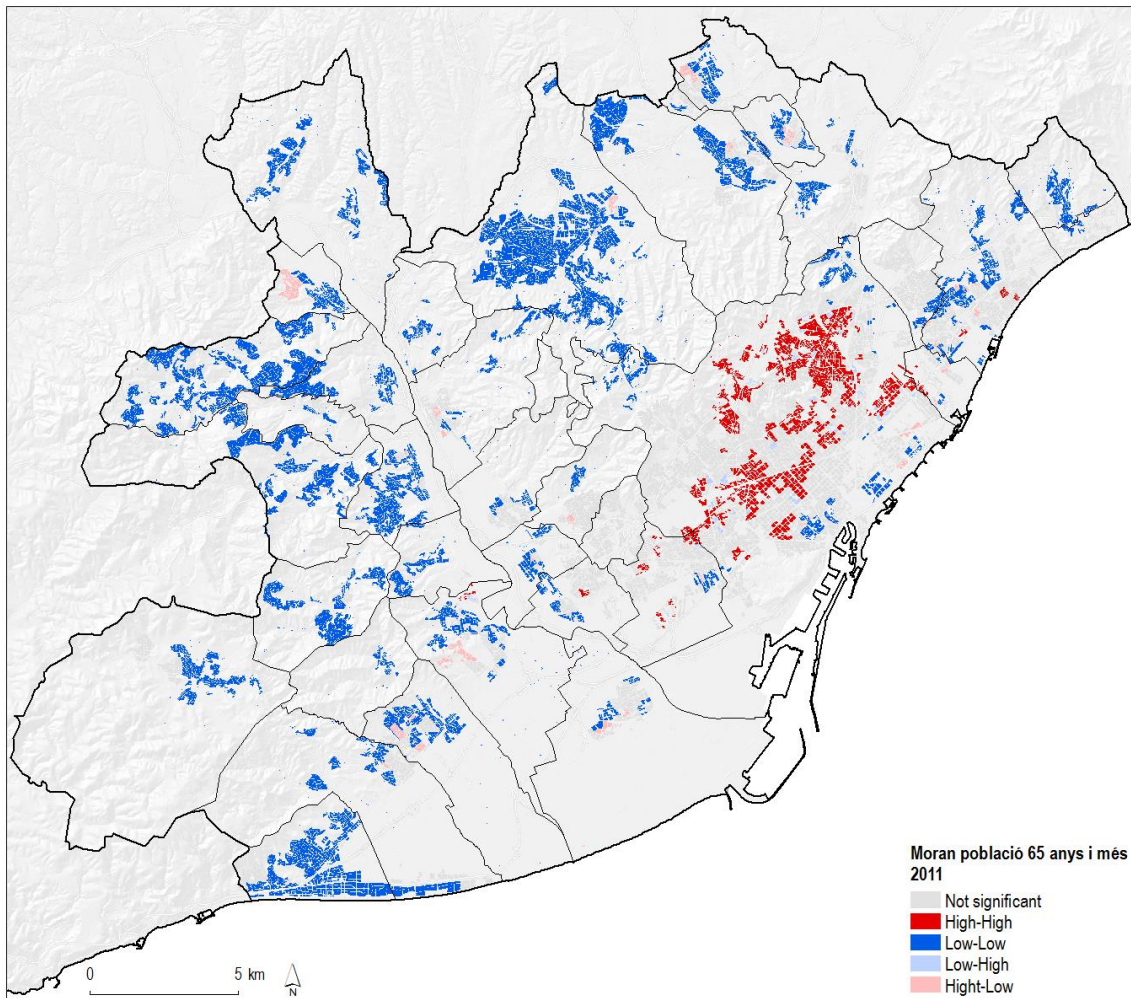
Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 1991.

Mapa A.3.2. Índex de Moran local. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2001

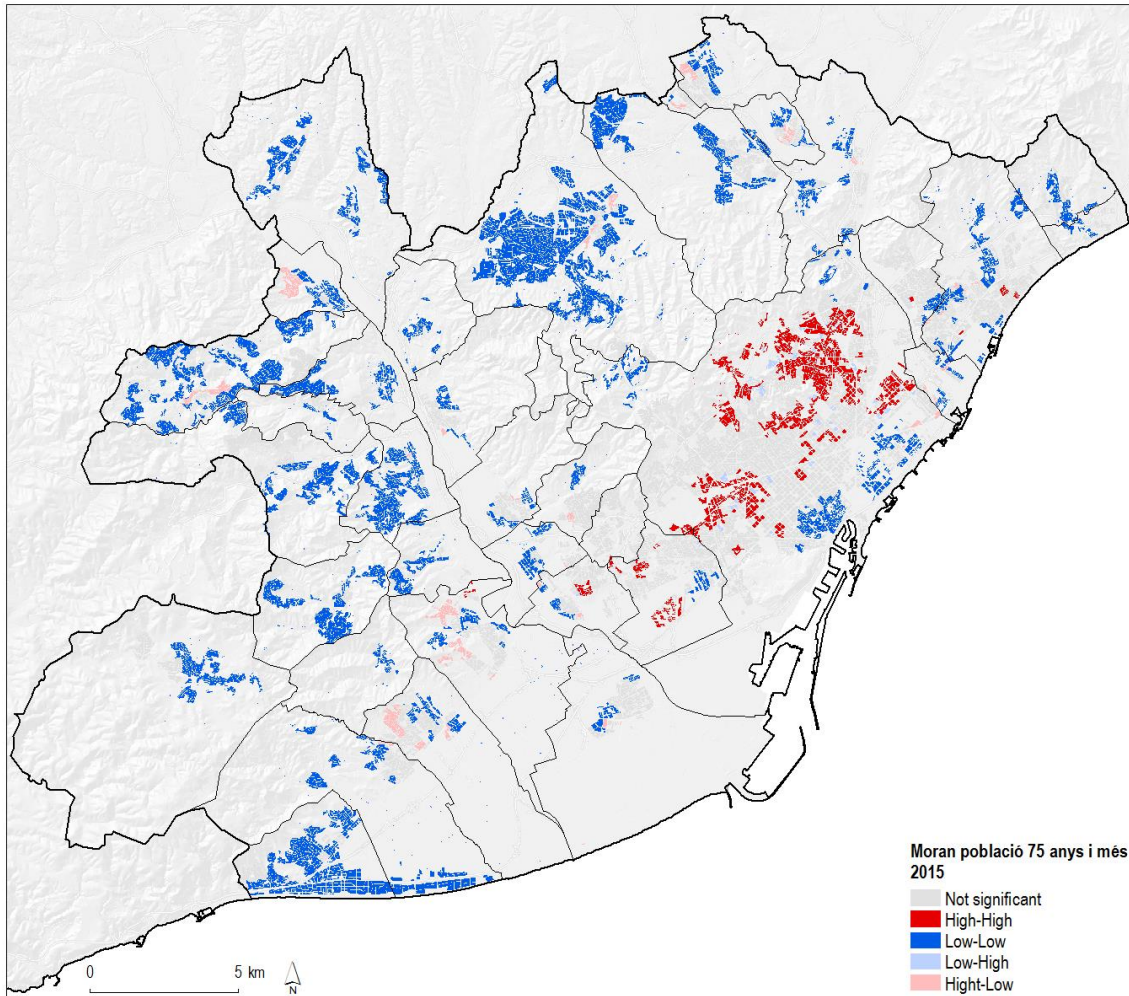
Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2001.

Mapa A.3.3. Índex de Moran local. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

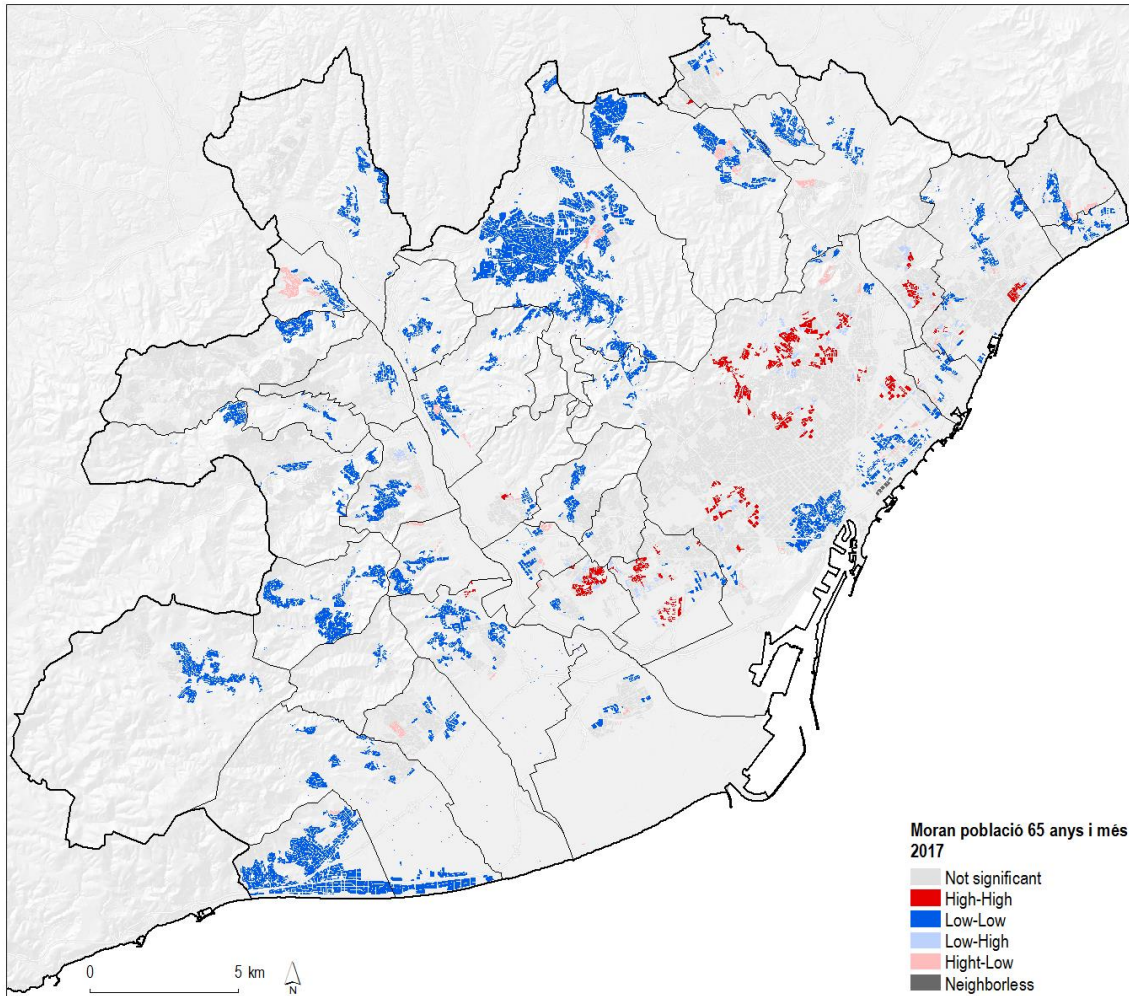
Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2011.

Mapa A.3.4. Índex de Moran local. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015

Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2015.

Mapa A.3.5. Índex de Moran local. Població de 65 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2017

Font: Elaboració pròpia, a partir de Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona, a partir de Padró Municipal d'Habitants, 2017.